

UKDE

UKDE KİTAPLIĞI: 93
MARAŞ KÜLTÜR VE EDEBİYAT SERİSİ: 25

Editör:

Yaşar ALPARSLAN
Serdar YAKAR

Baskı – Cilt:

ÖNCÜ BASİMEVİ
Kazım Karabekir Cad. No: 85/2
İskitler/ANKARA
Tel: 0.312.3843120

Kapak Tasarım:

Şükran İŞÇİ

Baskı Tarihi :

Temmuz 2011

ISBN :

978-605-87641-1-8

Yazışma Adresi:

Vefa Kitap Kirtasiye
İsmetpaşa Mah. Borsa Cad.
Buket Sitesi Altı No 17/C
Tel: 0.344.225 13 00
KAHRAMANMARAŞ

SÜNBÜL-ZÂDE VEHBÎ

ŞEVK-ENGÎZ

Hazırlayan
Ahmet YENİKALE

Kahramanmaraş
2011

Ahmet Yenikale,

1968 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1992 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda "Ahmed Nâmî Dîvânı ve İncelemesi" adlı teziyle doktorasını tamamladı. 1993 yılında girdiği Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde araştırma ve öğretim görevlisi olarak çalıştı. Hâlen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Orta derecede İngilizce, Arapça ve Farsça bilmektedir. Yayımlanmış kitap ve makaleleri bulmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
ÖN SÖZ	11
KISALTMALAR	13
GİRİŞ	15
I. SÜNBÜL-ZÂDE VEHBÎ EFENDİ	19
A. Hayatı	19
B. Eserleri	26
C. Edebî Kişiliği	28
II. ŞEVK-ENGÎZ	33
A. Şekil Özellikleri	33
B. Muhtevası	35
C. Nüshaları	38
III. ÇEVİRİ YAZI SİSTEMİ	43
IV. TENKİTLİ METİN	46
Şevk-engîz-i Vehbî Efendi	47
Vasf-ı Zen-pâre-i Âvâre	48
Vasf-ı Gulâm-pâre-i Bî-çâre	57

Mülâkât-ı Her-dü ve Âgâz-kerden-i Muhâvere	67
Âgâz-kerden-i Zen-dost be-Vasf-ı Zenân-ı 'İşve-zenân	68
Hammâmiye	76
Âgâz-kerden-i Mahbûb-dost be-Vasf-ı Cüvânân-ı Kemân-ebrû	80
Ta'n-ı Zen-dost be-Mahbûbân ve Mahbûb-dost	91
Ta'n-ı Mahbûb-dost be-Zenân u Zend-dost	100
Reften-i Her-dü be-Hankâh-ı Şeyh 'Uşşâkî	109
Hâtime	123
V. SÖZLÜK	125
KAYNAKLAR	163
EK (ESKİ HARFLİ METİN/Harekeli A Nüshası)	168-204

TAKDİM

Her asrın insanının hastalığıdır. Ama eski insanın biraz daha fazla hastalığıdır.

O da evvelen,

Eskiye pek övmek. Kusursuz göstermek. Pek âlâ pek güzel bulmak. Yaşadığı toplumu hep kötüye gidiyor görmek, göstermek.

Halbuki böyle şey olmaz. Toplumun hiçbir zaman nerde, nasıl olacağı belli olmaz. Bakarsınız iyi olur yükselir. Bakarsınız kötü olur çöker. Bakarsınız yeniden dirilir. Bakarsınız hiç dirilmez. Ya'ni toplum insan hayatının diyalektiğe gelmediği gibi pek diyalektiğe gelmez. Sonra toplum çoğunluk pek hukuka uyma arzusu göstermez. Mutlaka hukuka uyma açısından fire verir.

Sonra kanunlar ne kadar fitrî olursa olsun insanın kanuna uyma arzusu da çok önemlidir. İnsanlar kanuna uyma arzusu göstermiyorsa devletçe yapılacak pek bir şey yoktur. Bu durumda sağlıklı hukuk bir yanda sağlıklı toplum bir başka yanda olacaktır. Bu noktada yapılacak şey hukukun yaratılışa uygunluğunu sağlayıp aynı zamanda toplumda hukuka uyma arzusu yaratmak için inanç eğitimi yapmaktır.

Bizde sistem tenkit edenlerin -sağlı sollu- göremedikleri en büyük eksiklik budur. Onlara göre toplumda tek problem sanki insanın yaşadığı çevre şartlarıdır.

Sâniyen,

Batılı tavsif ederim düşüncesiyle toplumun görülmesi gereken za'fiyetlerini görüp de çare aramamaktır. Nefis muhasebesine gitmemektir. Bir problemi sezme hissetmek sonra bırakmaktır. Problemin üstünü örtmektir. Konuşulmasını istememektir. Böylece toplumu iyi şartlarda gidiyor göstermektir. Aklınca korumaktır.

Bu girişi şunun için yazıyorum. Toplum hangi toplum olursa olsun bunun içinde namussuz bir damar bir kesim her zaman olacaktır. Velew ki bu üstüne edebiyatlar yaptığımız hep ideale çektiğimiz kutsadığımız Osmanlı toplumu olsun, içinde mutlaka bir çürümüş kesim olacaktır.

Ve vardır. Snblzde de işte ağının Osmanlı toplumundan bu hasta kesimden iki hasta insanı almıştır. Bu hasta kesimi görmüştür. Hastalığını teşrihten korkmamıştır. Çok yle doğuş sebeplerini de ortaya koymamıştır. Ama önce bu iki hastanın hastalığını anlatmıştır. Anlatırken biraz da fazla tavsif etmiştir. Sonra da bunları bir şeyhe götürmüştür. Bağlamıştır. O şeyh eliyle hidayete erdirmiştir. Hak yoluna sokmuştur. Ruhlarının temizlenmesine vesile olmuştur. Topluma kazandırmıştır. Ne olacak bu kadarına aklı yetmiş bu kadarını yapmıştır.

Evet ruhların telisi tasfiyesi kötü yolu kapatan bir yoldur. Ruhen yükselen imana bağlı değerleri yakalayan kötü yollara düşmeyecek idrak edecektir. İyilik peşinde koşacak onu amellerinde yaşayacaktır. Amelini iyiliği değer olarak yaşamaya vesile edecektir.

Ama kötülüğün doğmasına sebep bir de ihtiyaçları giderememektir. Zaruretlele yüzyüze gelmektir. İhtiyaçların zaruretlerin yaptıramayacağı bir şey yoktur. Bundan da bahsetmek gerektir. İşte Snblzde kötü kabul edilen olan bir sahneyi yakalamıştır. Bunu halk tipi bir kitap olarak yazmıştır. Yapmıştır. Yaparken tavsif etmiştir. Onun için de kitabı asrında pek hoş karşılanmamıştır. şimdiki tabirle sansür görmüştür. Dışlanmıştır. Tedavl elden geldiğince engellenmiştir.

Halbuki söyleyelim görülmesi gereken görülmelidir. are aranmalıdır. Yazılmalıdır. Rapor edilmelidir. Gne ve geleceğe sunulmalıdır. Toplumlar bunun üstünden günü ve geleceği öğrenmelidir. Gözü kapalı yaşamamalıdır. Toplumlar bunları okuyarak hava yaşama yerine ayağı yere değerek yaşamalıdır. Ya'ni şimdiki tabirle realist olmalıdır.

Gerçi Snblzde bunları yaparken halk tipi bir eser yazarak bir şair olarak neler yapabileceğini nelere muktedir olduğunu göstermeye çalışmıştır. Göstermiştir de. Ama yine de toplumunun bir tarafını

fotoğraflamıştır. O güne sunmuştur. Yazılı olduğu için de o günden bu güne nesiller o günü görmüştür.

Kendini inkarın çok manası yoktur. O açıdan kendimizi anlatan bu eser de korunmalıdır. Bu eser Cumhuriyet tarihinde yeni harflerle basılmamıştır. Eser, nadir Osmanlıca nüshadır. Nadir nüsha olmaktan çıkarılmalıdır.

Sünbülzâde şairdir. Bunu gazel ve kasidelerindeki kafiye kullanımından anlamak mümkündür. Şair onları bulan kafiye kullanır. Ama bu kafiyele göre konu yaratır. Konu birliğini yitirmez. Sunî-samimî ustalıkla şiiri bitirir. Karşımıza bir şaheseri çıkarır. Sözen şaheser yaratır.

Osmanlıda sona doğru çoğu şair şiirle tarih düşürür. Geçim yapar. Pek az gerçek şiir yazar. Bizim Maraş'tan da böyleleri vardır. Ama Sünbülzâde öyle midir? Hayır. O tarih de düşürür, başka şeyler de düşürür. Onun şairliğinde tarih düşürücülüğünün payı azdır.

Maraşlının Sünbülzâde'ye karşı bir vefa borcu vardır. O da onun eserlerini gün yüzüne çıkarmaktır. Yayınlamaktır. Ülkeye tanıtmaktır. Yaşayan adını daha bir yaşatmaktır. Bütün zamanlar adını canlı tutmaktır. Yrd. Doç. Dr. Ahmet YENİKALE'nin hazırladığı bu kitabın neşriyle de bu yolda büyük mesafe alınacaktır. Dağın zirvesi aşılabacaktır. Kalanlar da inişte toparlanarak konu bitirilecektir.

Ya'ni bundan sonra Allah kısmet edecek parça, sağda solda ne şiiri var bulunup bir şekil yayımlanacaktır. İnşâallah şiirde ne hamûlesi var orta yere konulacaktır. İnsanımızın bedîî zevkine sunulacaktır.

Bizim iş büyürken bu işte gönüldaşlarımız da çoğalıyor, büyüyor. Tuttuğumuz iş giderek memlekete heyecan veriyor. Başkalarını da harekete geçiriyor, Maraşla alâkalı yayın çoğalıyor. Bu da bize ayrı bir zevk veriyor. Zîrâ neticede memleketim kazanıyor.

Sözü hitâma bağlarken başından beri destekçim aziz dost Abdullah TEKİNŞEN Beyefendiye teşekkürler ediyorum.

Rahmetli âbim terbiye âbidesi insan Vehbi ŞİRİKÇİ teberiği kıymetli insan, her işte bize yardımcı olur A. Kâmil ŞİRİKÇİ Beye teşekkürlerimi sunuyorum.

Dayımın oğlunun çocukları inşaat işiyle uğraşırlar, firmalarının adı: Altıntürk İnşaat. Alper, Aydın, Mustafa PAKDAMAR

Beyefendiler bu işi götürürler. Bize her sıkıştığımızda her işte yardımcı olurlar. Allah râzı olsun, der teşekkürlerimi sunarım.

Başkalfemiz Serdar YAKAR Beyle Ahmet YENİKALE Beye ellerine sağlık derim. Yeni eserler çıkarmak üzere Allâha tevekkül eder yoluma devam ederim.

Yaşar ALPARSLAN

ÖN SÖZ

Maraşlı Sünbül-zâde Vehbî Efendi (d.1718-ö.1809) XVIII. yüzyıl Osmanlı tarihinin ve edebiyatının sıra dışı ve renkli bir şahsiyetidir. Bir asra yaklaşan ömründe III. Ahmed'den IV. Mustafa'ya sekiz Osmanlı padişahının devrini idrak etmiş ve ezber bozan eserlere imza atmış şöhretli bir Türk şairidir.

Çalışmamızın konusu olan Şevk-engîz, onun şöhretinde büyük payı olan eserlerinden birisidir. Cinselliğin bir mizah unsuru olarak ele alındığı eserde zampara ve kulampara tiplerinin hastalıklı ruh hâlleri bütün çirkinliğiyle teşhis edildikten sonra tedavisine çalışılmıştır.

Kaleme alındığından bu yana hakkında olumsuz çok şeyler yazılan ve söylenen bu eserin yayımlanması konusunda başlangıçta biz de ön yargılı olarak epey bir tereddüt geçirdik. Fakat kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshalarının olduğunu hatta 1253 ve 1286 yıllarında iki defa basıldığını gördükten ve eseri okuduktan sonra endişelerimizin yersiz olduğunu, yazıldığı günden beri bu kadar rağbet görmesinin ve ilgiyle okunmasının sadece konusundan kaynaklanmadığını anladık ve eseri hazırlamaya karar verdik.

Araştırmalarımız sırasında bu eser üzerine birbirinden habersiz yapılmış ve her ikisi de Mayıs 2007'de tamamlanmış iki yüksek lisans tezi yapıldığını tespit ettik. Bahadır Sürelli'nin Bilkent Üniversitesi'nde hazırladığı "XIII. Yüzyıl Osmanlı Şiirinde Değişim ve Sünbülzâde Vehbî'nin *Şevk-engîzi*" adlı yüksek lisans tezi bir incelemeyle birlikte metnin 1286 baskısının yanlışlarla dolu okumasını içine almaktadır. Diğeri, Mehtap Yalın'ın Ondokuzmayıs Üniversitesi'nde hazırladığı "Sünbülzâde Vehbî'nin *Sevk-engîz* Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konularının İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada ise ikisi matbu olmak üzere 6 nüsha karşılaştırılmış ancak bu da yanlış okumalarla doludur, nüsha farklarında isabetsiz tercihler yapılmış ve

"vezin bozuk" notları düşülmüştür. Şüphesiz bu yanlışlarda vezni yanlış bulmanın büyük tesiri olmuştur. Ayrıca 784 beyit tespit edilmekle beraber mükerrer beyitler vardır, muâdil beyitler farklı bir beyitmiş gibi metne dahil edilmiştir vs. Dolayısıyla bu iki çalışma bizim bu eseri hazırlama azmimizi ve kararlılığımızı daha da artırmıştır. Bütün bunlara rağmen bu her iki çalışmadaki emeği ve böyle çetin bir metinle mücadeleye girişme cesaretini takdir etmemek mümkün değildir.

Bu çalışma, girişten sonra beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği öncelikle kendi eserlerine bağlı kalınarak anlatılmıştır. İkinci bölümde Şevk-engîz mesnevisinin şekil özellikleri, bölümleri ve muhtevası hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde, metnin çeviri yazısında uygulanan sistem tanıtılmıştır. Dördüncü bölümde sekiz nüshanın karşılaştırılmasıyla oluşturulan çeviri yazılı metin yer almaktadır. Beşinci bölümde ise îhâmlarla dolu böyle bir metnin özellikle yanlış anlaşılması bakımından büyük önem taşıyan ve bir kısmı yazma nüshaların haşiyelerinde yer alan açıklamalardan oluşturulan bir sözlük yer almaktadır. Ayrıca kitabın sonuna kaynakça ve harekeli bir nüsha eklenmiştir.

Titiz bir çalışma sonucunda yine de ortaya hatasız bir eser çıktığını söylemeyiz. Hata ve eksiklerimizi gösterecek olanlara şimdiden müteşekkir olduğumuzu bildirir, Allah'tan afv u mağfiret dileriz.

Ön Söz'ün son sözü olarak beni bu eser üzerinde çalışmaya ikna ve teşvik eden, eserin basım ve yayımını da üstlenerek çalışmanın her aşamasında var olan hocam Yaşar Alparslan'a en derin hürmetlerimle şükranlarımı sunuyorum.

Ahmet YENİKALE

16.07.2011

Kahramanmaraş

KISALTMALAR

a	: birinci mısra
A	: Millî Kütüphane A2796 (harekeli)
Ar.	: Arapça
AÜ DTCF	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
b	: ikinci mısra
B	: Millî Kütüphane A3947 (is.tar.H.1233/M.1817)
bk.	: bakınız
C	: Millî Kütüphane A9179 (is.tar.H.1236/M.1820)
C.	: cild
D	: Kütahya Vahitpaşa Kütüphanesi 1360
E	: Millî Kütüphane A448-2 (is.tar.H.1219/M.1804)
F	: Millî Kütüphane A2517-3
G	: Süleymaniye, Hüsrev Paşa 575
Fa.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
-k	: der-kenar
Kas.	: [Divan'ındaki] kaside(ler)
M	: Ali Rıza Efendi Matbaası, İstanbul H.1286(M.1869)
Mes.	: [Divan'ındaki] mesnevî(ler)
s.	: sayfa
S.	: sayı
ty.	: tarih yok
Yay.	: yayını

GİRİŞ

XVIII. yüzyıl Türk tarihinde siyasî, iktisadî ve sosyal hayatta varlığını birçok alanda hissettiren gerilemeye karşılık kültür, sanat ve edebiyatta önceki asırdan kalma bir olgunluk kendisini gösterir. Ancak bu yüzyılın sona ermesiyle beraber klâsik Türk edebiyatının da parlak dönemlerinin sona erdiği görülür.

Bu yüzyılın Osmanlı şiirine damgasını vuran iki büyük ismi, yüzyılın başında Nedim ve sonunda Şeyh Gâlib'dir. Sıra dışı kişiliğiyle Sünbül-zâde Vehbî de XVIII. yüzyılın renkli simalarından birisidir.

Bir asra yakın bir ömür süren şairimiz Sünbül-zâde Vehbî Efendi, XVIII. yüzyılda sekiz Osmanlı padişahının devrini idrak etmiştir. Bu padişahlar; III. Ahmed (1703-1730), I. Mahmud (1730-1754), III. Osman (1754-1757), III. Mustafa (1757-1774), I. Abdülhamid (1774-1789), III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808)'dir (Uzunçarşılı, 1988: IV, I, 331-350).

1718'da yapılan Pasarofça anlaşması neticesi sağlanan ve "Lâle Devri" diye adlandırılan huzur ve barış ortamı bu dönemin mimarlarından Damad İbrahim Paşa ile Sultan III. Ahmed'in öldürüldüğü 1730'daki Patrona Halil İsyanı ile sona erer. 1739'da yapılan Belgrad, 1746'da yapılan Kasr-ı Şîrîn, 1774'te yapılan Küçük Kaynarca ve Yaş antlaşmaları ile Osmanlı'nın önemli sınavlar verdiği bu yüzyılda devlet içinde ve orduda önemli reform girişimleri olmuştur. Özellikle Yaş Antlaşması neticesinde sağlanan huzur ortamını iyi değerlendiren Sultan III. Selim, "nizâm-ı cedîd" adı verilen ilk ıslahât hareketiyle yeni bir ordu kurar. Zaten kendisi de bir şair olan III. Selim devrinde bilim, sanat ve edebiyatta da önemli gelişmeler kaydedilir.

Yapılan araştırmalara göre bu asırda yetişen 1322 şairden 168'inin divanı bulunmaktadır. Kaynaklarda şiir ve şair asrı olarak kabul edilen XVIII. yüzyıl, şair kadrosu bakımından klâsik Türk edebiyatının en zengin dönemi olmasına rağmen stad sayılabilecek şair sayısı oldukça azdır. Bundan dolayı kaynaklar Sâbit (.1712)'ten itibaren "Her kaldırım taşının altından bir şair ıkar." sözüyle bu durumu eleştiri konusu etmişlerdir. Bu dönemde bazı şairlerin devrin edebiyatını değerlendirerek şair ve mteşairleri ayırt etmeleri için reis-i şairanlık görevine getirilmeleri, Sünbül-zâde Vehbî'nin şiirin ayaklar altına alındığı bir dönemde kendisine şair denmesinden utandığını ifade etmesi, bu durumu yansıtmaması bakımından ilgi çekicidir. (şentürk-Kartal, 2004: 401)

Bu asrın ilime ve sanata verdiği değerle ön plana çıkan birçok hükümdarı olmakla beraber asrın başında III. Ahmed asrın sonunda ise şüphesiz Sultan III. Selim gelir. Kendisi de bir şair olan ve İlhamî mahlasıyla şiirler yazan III. Selim, aynı zamanda hattat, musikişinas, neyzen, tanburîdir. Türk musikisinde söz-i dil-ârâ diye bilinen makamın da mucididir. Nizâm-ı Cedîd adı altında bir çok alanda reformlara imza atan Sultan III. Selim aynı zamanda bir Mevlevîdir. İşte Sünbül-zâde Vehbî Efendi de böyle bir şair Sultan'ın devrinde "şultan'ř-suarâ" nvanını almış ünlü bir şairdir. Divan'ını Sultan III. Selim adına tertip ve ona takdim etmiştir.

Divan'ı bizce hakettiği iltifatı göremeyen Vehbî'nin Tuhfe'si, Nuhbe'si, Lutfiyye'si ve şevk-engîz'i oldukça rağbet görmüştür. Bunlar içerisinde de en ezber bozanı şüphesiz şevk-engîz'dir. Bu çalışmanın da konusu olan eserin şimdiye kadar 45'i yazma 2'si matbu olmak üzere 47 nüshası tespit edilmiştir. Kütüphanelerin kataloguna girmeyen veya özel kitaplıklarda bulunduğu haber verilen nüshalar bu sayının dışındadır. Bu rakamlar, iletişim araçlarının ve hızının bugünkü ile mukayase edilemeyecek derecede geride olduğu dönemlerde yazılan eserler için büyük önem arz etmektedir. Mesela, bugün çok okunan kitaplar, çok izlenen filmler gibi birtakım değerlendirmeler duyuyoruz. Bunların çok okunması veya çok izlenmesi gibi değerlendirmelerde, reklamın ne kadar büyük bir rolü olduğunu anlamak zor olmasa da kitaplar için baskı sayısı ve adedi, filmler için de gösterimde kaldığı süre

ve izleyici sayısı gibi unsurlar belirleyici olmaktadır. Bu bakımdan Şevk-engîz'in nüsha sayısının çokluğu da yazıldığı günden itibaren gördüğü ilginin en önemli kanıtıdır.

Eserin konusu edebiyatımızda Sâbit vadisi olarak da bilinen cinselliğin bir mizah unsuru olarak kullanılmasıdır. Şevk-engîz'in bu kadar ilgi görmesinin sebebi sadece eserin cinsel konularda yazılmış olmasından kaynaklanmasa gerektir. Konunun ilgi çekiciliğinin yanı sıra şairin dili kullanmadaki kabiliyeti ve üslûbunun da etkisi vardır. Bizce şairini bayağılığa düşmekten kurtaran da bu yönüdür. Çünkü şurası da bir gerçek ki Osmanlı döneminde bu konularda yazılmış eserlerin sayısı az değildir ve yazarları da çoğunlukla ikinci planda, konunun gölgesinde kalmıştır. Ya'ni eserin gördüğü ilgi az bulunurluktan kaynaklanmamaktadır.

Sünbül-zâde Vehbî'nin XVIII. yüzyılın sonlarında kaleme aldığı bu eserin çok okunmuşluğunun ya'ni gördüğü rağbetin sebebini şairin dili kullanmaktaki becerisi ve üslûbunun yanı sıra toplumun eserde anlatılan cinsel konulara olan za'fiyetinde veya gerçeğinde de aramak gerekir. Sünbül-zâde'nin böyle bir eseri yazmış olmakla çoğu zaman eleştirilmesi bu gerçeği değiştirmez. Vehbî Efendi, insanın var olduğu her yerde olması mümkün olan zampara ve kulampara gibi tiplerin ne yaratıcısı ne de insanları böyle hastalıklara teşvik edici bir şahsiyettir. Üstelik toplumumuzda özellikle erkekler arasında yaygın olan yanlış bir kanaate rağmen Şevk-engîz'de ne zamparalık ne de kulamparalık ön plana çıkarılmıştır. Ya'ni eserde zamparalık hoş görülüp kulamparalık lanetlenmemiştir. Eserde her ikisinin de sapkınlık olduğu, pişman olunup tevbe edilmesi gerektiği, özellikle de birilerinin bu hastalığı tedâvi etmesi gerektiği ana fikir olarak vurgulanmıştır.

Eser okunduktan sonra cinsel konulardaki bazı ayrıntılar okuyucunun kafasında soru işaretleri bırakabilir. Denilebilir ki eserin maksadı zamparalık ve kulamparalık hastalığının tedavisi ise bu iki mesleğe dair birtakım ayrıntıların ne gereği vardır? Ya da şairin maksadı, insanlık tarihi kadar eski olan bu iki mesleği ma'sum göstermekse tevbe olgusunun ve hakemliğini kabul ederek önünde diz çöktükleri şeyhin eserde ne işi vardır? Yoksa şair, kötü niyetini mesnevî

ya'ni klâsik hikâye geleneğinin formel bir gereği olarak dinî öğelerle kamufle eden bir iki yüzlü müdür? Bu soruların cevabı şairinin içinde gizli olmakla beraber o kadar önemli değildir ve eserin kurgusal dünyasından da çıkarılabilir. Zevk-i selim sahibi gerçek bir edebiyat eleştirmeni de başarıyı şairin tuttuğu tarafta değil, tuttuğu tarafta ne kadar başarılı olduğunda arar.

Şevk-engîz hakkında yaptığımız bu değerlendirmeler kesinlikle şairini göklere çıkarmak, eseri de masum göstermek için değildir. Her şeyden önce Sünbül-zâde Vehbî bir şair, Şevk-engîz de anlatma esasına bağlı itibarî ve edebî bir eserdir. Bütün edebî eserler gibi onun da itibarî ya'ni kurgusal bir dünyası vardır. Dolayısıyla onun hakikatine bundan daha fazla bir mana yüklemenin bilim ve sanat ahlâkında yeri olmadığını da vurgulamak gerekir.

I. SÜNBÜL-ZÂDE VEHBÎ EFENDÎ'

A. Hayatı

Asıl adı Mehmed bin Râşid bin Mehmed olan şairin mahlası Vehbî'dir.ⁱⁱ Osmanlı'nın bir sancağı olan Maraş'ta Sünbül-zâdeler diye bilinen köklü bir aileye mensuptur. Dedesi devrin Maraş müftülerinden Mehmed Efendi olup Saçaklı-zâde ile asırdaş ve komşudur. *Eşbâh-ı Nezâ'irin*ⁱⁱⁱ fenn-i evvelini şerh ederek ismini *Tevfîk illâ'llâh fî-şerhi'l-eşbâh* koymuştur (Hayatî, 1251: 63), (Yayaköylü Ahmed Râşid, 1259: 298). Osmanlı Müellifleri'nde fıkıhtan *Nuru'l-'ayn* ve *Kitâbü't-tenzihât* isimlerinde iki eseri daha zikredilir (Bursalı Mehmed Tahir, 1338: II, 237). Babası Râşid Efendi de âlim ve şair bir zattır.^{iv}

Eski kaynaklarda^v doğumuyla ilgili hiçbir tarih verilmeyen şairin 1132/33 (1718/19) yılında doğduğu tespit edilmiştir (Beyzadeoğlu, 2000: 13). Divan'ında kendisine Eskizağra kadılığının ihsan edildiğini bildiren hatt-ı hümayunun yazılmasına vesile olduğu için Şeyhülislam Mehmed Kâmil Efendi'ye sunduğu, teşekkürlerini de içine alan îdiyesinin

Yetmiş yetmiş bu sinn ü sâl ile bu hâl ile
Üstüne eţfâl çıkmak lâyıķ u ahrâ mıdır (Kas.46/22)

ⁱ Bu bölümde Vehbî'nin Divan'ından yapılan alıntılarda tarafımızdan hazırlanan metindeki şiir ve beyit numaraları, Şevk-engîz'den yapılan alıntılarda ise bu eserdeki sadece beyit numaraları verilmiştir.

ⁱⁱ Hayatî Efendi'nin Sünbül-zâde'den naklettiğine göre kendisine bu mahlası Seyyid Vehbî vermiştir. Ayrıca kaynaklarda, Seyyid Vehbî 1333(1719)'te Halep'te naib iken Sünbül-zâde'nin babası Râşid Efendi'nin de Seyyid Vehbî'nin yanında görev yaptığı ifade edilir (Akün, 1993: XI, 238), (Beyzadeoğlu, 2000: 14)

ⁱⁱⁱ *Eşbâh*, Zeynü'ddîn İbn-i Nüceym-i Mısırî'nin kütüb-i fıkhiyyeden bir eseridir (Yayaköylü Ahmed Râşid, a.g.y.).

^{iv} Şânî-zâde (Tarih, 1284: I, 197) ile Mehmed Süreyyâ (Sicill-i Osmânî, 1311: IV, 618) Reşid olarak kaydeder.

^v Hayatî, 1251: 63; Yayaköylü Ahmed Râşid, 1259: 298; Mehmed Süreyyâ, 1311: IV, 618; Şânî-zâde, 1284: I, 197; Bursalı Mehmed Tahir, 1338: II, 237; Faik Reşad, 1312: II, 40; Muallim Nâcî, 1986: 86.

beytinde yaşının yetmiş i idrak ettiğini ifade ediyor. Şairin Eskizağra kadılığına nasbedilişi [1202/03 (1788/89)] itibarıyla yaşı yetmiş geldiğine göre 1132/33 (1718/19) yıllarında doğduğu sonucuna varılabilir.^{v7} Hem bu sonuç, onun vefatında 90'ı aşmış olduğu hususunda Şânî-zâde'nin ifadesi ile de örtüşmektedir (Akün, 1993: 238).

Vehbî'nin doğumundan itibaren Maraş'ta ne kadar kaldığı bilinmiyor. Çocukluğunun ve gençliğinin bir kısmını Maraş'ta geçiren Sünbül-zâde Vehbî Efendi memleketinde mükemmel bir tahsil gördükten sonra kendisine şöhret kapılarını açacak olan İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'daki eğitim hayatı ve kadılık mesleğine ne zaman başladığı hakkında kaynaklarda bir bilgi bulunmamaktadır. Divanında Şeyhülislam Mehmed Kâmil Efendi'ye sunduğu bir kasidesinde geçen

Vâlid-i merhûmuñ etmişdi efendim imtiñân
Dânişim muhtâc-ı istifsâr u istikşâ mıdır (Kas.46/19)

beyitinden adı geçen şeyhülislamın babası Anadolu ve Rumeli kazaskeri Osman Efendi'nin karşısında imtihan edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kadılık mesleğine girmeden önce müderrislik de yaptığı Divan'ındaki

Alıp üstâddan izn ü du'âyı
Okutdum niçe ders-i Müntehâ'yı (Mes.7/16)

beyitinden anlaşılan şairin hocasından icazet alarak Müntehâ derslerini okuttuğu ancak geçim sıkıntısından ders vermeyi bıraktığı, devamındaki

Velî emr-i ma'âş oldu zarûrî
Sebeb terk etmege ders ü huzûrı (Mes.7/17)

^{v7} Nuhbe-i Vehbî üzerine yapılan bir doktora tezinde 1214(1799) yılında yazdığı Nuhbe'sinin

1276 Dağı seksen kaderin (kadarın) bulmuş idim

İtmedim anları ammâ ityân

beytinde geçen "seksen" ifadesi [Bölümün başlığına ve önceki beyitlere bakıldığında buradaki "seksen" in konuyla ilgili kelime sayısı olduğu anlaşılmaktadır.] alakasız bir şekilde yaşına bağlanarak doğum tarihinin kesin (!) olarak 1134 (1721) olduğu ifade edilmiş (Yurtseven, 2003: 8-9, 178).

beyitten anlaşılmaktadır. Zamanın ileri gelenlerine kasideler sunarak onlarla dostane ilişkiler kurmuştur. Bu münasebetlerin tesisiyle Rumeli ve Anadolu'nun birçok yerlerinde kadılıklarda bulunma imkanına kavuşmuştur. Arkadaşı Sürûrî, onun Yaş ve Bükreş'te on yedi yıl kadılık yaptığını Eflak, Boğdan ve Siroz'da da bulunduğunu ifade eder.^{vii} Kadılık mesleğinde oldukça uzun bir devre geçiren şairin Galatalı Tıflî Efendiye mürid olduğu, kaynaklar arasında sadece Sicill-i Osmanî'de yer alır (Mehmed Süreyyâ, 1311: IV, 618) Şairin III. Selim'in doğumuna düşürdüğü

*Selîm'i Muştafâ Hân'a mübârek tâcdır güyâ
Nümâyân cevher-âsâ dürc-i şevketden bu şehzâde (Kas.4/58)*

tarihinde 1175 (1761)de İstanbul'da bulunduğu anlaşılmaktadır. Kendisine birkaç defa nâme-i hümayûn müsveddesi yazdırılmıştır. Yazdığı müsveddeler beğenildiği için Muhsin-zâde Mehmed Paşa'nın ilk sadareti sırasında resisül-küttâb Yenişehirli Osman Efendi ve Raif İsmail Efendi'nin gayretleriyle 1182 (1768)de Sultan III. Mustafa zamanında kadılıktan hâcegânlık mesleğine terfi ettirilmiştir (Faik Reşad, 1312: II, 40, Şahâbeddîn Süleymân, 1328: 251). Şair, hâcegânlık (mâli işler) sınıfına terfi edişi dolayısıyla Sultan III. Mustafa'ya bir kaside sunmuştur (bk.Kas.5). Bu meslekte yedi sene görev yapan Vehbî Efendi, başta Sultan I. Abdulhamit olmak üzere saray ve çevresinde büyük itibar kazanmıştır.

Sarayda tesis ettiği güven neticesinde ve Farsçaya olan vukufiyeti de göz önüne alınarak Bağdat valisi Ömer Paşa^{viii} ile 1189 (1775)te Basra'yı kuşatarak Doğu Anadolu'yu yağmalattıran İran hükümdarı Zend Kerim Han arasındaki anlaşmazlığı halletmek üzere

^{vii} Kocamış pîr-i mugâna dönmüş

Yaş'la Bükreş'de gezüp on yedi yıl

Ey liyâkatsiz usandın ise İstanbul'dan

İşte Eflâk ile Boğdân yine var yerine git

Ba'd ez-în karnı toyar bok yemesin tutsun oruç

İbtidâ'-i ramazandan yer imiş si rûzî / Siroz'ı (Sürûrî, ty: 70)

^{viii} Bu olaya Divan'ında şu beyitle işaret ediyor:

Belki ma'mûr eder vâlî-i Bağdâd bizi

Dest-i ihsânı ile ba'de harâbü'l-Başra (Müf.3)

1190 (1776)da İran'a elçi olarak gönderilmiştir. Vehbî Efendi, Şiraz'da Zend Kerim Han'la görüşükten sonra Bağdat'a dönmüş ve Ömer Paşa ile bir tahrirat kaleme alarak onun bir hükümdardan ziyade bir aşiret reisi olduğunu ve pek yüksekte atıp tuttuğunu ve hareketinin dostane olmadığını payitahta bildirmiştir (Uzunçarşılı, 1988: IV, I, 460). Daha sonra Ömer Paşa ile aralarında ihtilaf çıkmıştır. Vehbî, Zend Kerim Han'ın şikayet ettiği konulardan Ömer Paşa'nın mesul olduğunu İstanbul'a bir tahrîrâtla bildirmiştir (Unat, 1992: 135). Ancak Ömer Paşa, Vehbî Efendi'nin kendi aleyhinde oluşan fikrini anlamış, Vehbî'den önce davranarak İstanbul'a Vehbî aleyhinde bir jurnal göndermiştir. Bu jurnalde Ömer Paşa, Vehbî'nin Zen Kerim Han'la dostluk uğruna İran tarafını tuttuğunu ve İran'da bulunduğu sırada ayyaşlık ve zinakarlık gibi devlet hizmetinde bulunanlara yakışmayacak hareketlerle İranlılara rezil olduğunu yazmıştır.^{ix} Bunun üzerine Sultan I. Abdülhamid Vehbî'nin bulunduğu yerde öldürülmesi için idam fermanı çıkarmış ve bu iş için de bir memur tayin etmiştir (Unat, a.g.y.). Görevli memur henüz Bağdat'a ulaşmadan dostlarının haber vermesi üzerine bir posta tatarı kıyafetiyle İstanbul'a gelmiş ve Üsküdar'da bir dostunun evine gizlenmesiyle sefaret macerası sona ermiştir (Akün, 1993: XI, 238).

Vehbî Efendi'nin yalnız Şânî-zâde Tarihi'nde rivayet edilen sefaretten dönüş macerası ve Ömer Paşa ile olan anlaşmazlığı konusunda kaynaklarda pek çok ihtilaf vardır.^x Vehbî Efendi, sefaret dönüşü yazdığı, I. Abdülhamit'in beğenip affına vesile ve manzum bir sefaretname örneği olan Tannane Kasidesi'nin sonunda

Dil-beste olan lutf-ı Hudâvend-i kerîme

Rabṭ-ı emel etmez kerem-i Zend Kerîm'e (Kas.7/114)

diyerek Sultan I. Abdülhamid'e olan bağlılığını ifade eder. Ancak bir fiyasko ile sonuçlanan bu İran elçiliği sonrasında gittikçe geçim sıkıntısı

^{ix} Vehbî'nin İran sefreti sırasında yazdığı

Bahş eyledim İrân'ı ben hâl-i ruḥ-ı cânâneye

Şîrâz u Keşmîr ü Hoten olsun fedâ bir dâneye (G.229/1)

matla'lı musammat gazeline bakıldığında Bağdat Valisi Ömer haklı gibidir.

^x bk. Unat, a.g.y; Uzunçarşılı, a.g.y. Kaynaklardaki bu ihtilafa Ömer Faruk Akün de dikkat çekmiştir (Akün, a.g.y.).

ve ümitsizliğe düşen şairin hâmîleri de gözden düşmüştür. İran'dan döndükten sonra Sadrazam Derviş Mehmed Paşa'ya sunduğu kasidesiyle (Kas.25) affını ve piyade veya süvari mukabeleciliği mansıblarından birini isterse de karşılık görmez (bk. Kas.26). Gerek sadrazam Darendeli Mehmed Paşa'dan (Kas.27, Kas.28) gerekse Şeyhülislam Vassaf-zâde Mehmed Es'ad Efendi'den (Kas.40) hiç olmazsa eski mesleği olan kadılığa iadesini istemiştir. Yedi senelik fakruzaruret içerisinde uzun bir bekleyişten sonra sadrazam Halil Hamid Paşa'nın ilgisini görerek eski mesleği olan kadılığa dönebilmiştir. Bunun şükranına bir ifadesi olarak sadrazam Halil Hamid Paşa'ya dört kaside sunmuştur (bk. Kas.30, 31, 32, 33). Ayrıca İran seyahatinden beri yazmayı arzu ettiği Tuhfe-i Vehbî adlı Farsça-Türkçe manzum sözlüğünü Halil Hamid Paşa'nın iki çocuğu adına kaleme alarak takdim etmiştir.

Sünbül-zâde Vehbî Rodos'ta kadılığı sırasında Osmanlı Devleti'ne ihanet eden Şahin Giray'ın yakalanıp idam edilmesinde önemli rol oynadığını bunun üzerine yazdığı ve I. Abdülhamid'e sunduğu Tayyâre Kasidesi'nde ayrıntılı bir şekilde anlatır (bk. Kas.8). Bu olayla tekrar yıldızı parlayan Vehbî, "merâtib-i sitte"den Silistre niyâbetine tayin edilir. Arkasından Avusturya seferi sırasında ordu-yı hümayûn kadılığı naibliği tevcih olunur. Asker ile Edirne, Sofya, Niş havalisinde dolaştıktan sonra dönüşünde 1203 (1788/89)da Eskizağra kadılığına nasp edilir.^{xi} Bu yeni görevinde müverrih ve şair Sürûrî'de yanında kethüdasıdır (Akün, 1993: 339).

Eskizağra'da kadılık görevini yürütürken (Kas.16)daki kendi ifadesiyle Şahin Giray'ın intikamını almak isteyen bir grup Tatar tarafından mahkemesi basılmış, malı mülkü yağma edilmiş, ailesi ve adamlarıyla birlikte 45 gün hapsedilmiştir.^{xii} Vehbî'yi her vesile ile

^{xi} Zikredilen yerlerle ilgili şiirleri için bk. Kas.9, 10, 11, 12, 68.

^{xii} Şoydu dilki gibi Eskizağra halkı beni

Çıkarıp postum edince yaşamı böyle dü-nîm (Kas.16/39)

diyerek Eskizağra halkından da şikayet ettiği bu Tayyâre Kasidesi hakkında daha geniş bilgi için bk. (Beyzadeoğlu, 1991: 61-63).

hicveden kahyası Sürûrî bu olayı da fırsat bilerek onun Eskizağra kadılığı sırasında birçok yolsuzluk yaptığını, ayrıca bir kadınla ilişkisi olduğu için bu olayların başına geldiğini söyler (Sürûrî, ty: 66-67). Bu olay üzerine kadılıktan azledilen Vehbî,

Ya'ni Eskizağara ma'v u telef oldu ise
Ye'ni manşibla efendim beni kıl şād u be-kām (Kas.17/19).

diyerek Sultan III. Selim'den tekrar mansıb ister. Rodos'tan İstanbul'a dönen Vehbî, daha önce Sürûrî'nin teşvikiyle 1198(1783)te bir divan tertip etmişken^{xiii},

Kılıp her nev'ini başka mühezzeb
Olundu üç lisân üzre müretteb (Mes.7/131)

beytinde ifade ettiği gibi Divan'ını üç lisan (Türkçe, Arapça, Farsça) üzere 1205 (1790) tarihinde Sultan III. Selim adına yeniden tertip etmiştir:

Târîhini Selîm Hân derse degil mi şâyân
Şāhāne oldu Vehbî dīvān-ı nev-müretteb (Mes.8/5)

Aşağıdaki beyitte de mücevher tarih hesabına göre italik dizilen mısradaki -eski harflere göre- noktalı harflerin ebced değerlerinin toplamı yine aynı 1205 (1790) tarihini bildirmektedir:

Dedim târîhini cevher gibi hûb
Ma'ârif gencidir dīvān-ı mergûb (Mes.7/134)

Buna karşılık III. Selim de şairi birçok hediyeler ile şahsi elbiselerinden oluşan bir bohça hediye etmiştir. İtibarı gittikçe artan Vehbî'nin Sultan III. Selim'in saltanat yılları hayatının en parlak devresi olmuştur. III. Selim döneminde "sultanü's-şuarâ" unvanını da alan ve mimari eserler için düşürdüğü tarihler İstanbul'un çeşitli yerlerini süsleyen Vehbî, yine bu devrede Manisa ve Siroz'da kadılık yapmıştır. Daha sonra Manastır kadılığına tayin edilen Vehbî'ye son olarak Bolu kadılığının verildiği,

^{xiii} Sünbül-zâde'nin bu ilk divan tertibine Sürûrî'nin düşürdüğü tarih beyti şudur:

Sürûrî seyr idüp tertib-i nazmın söyledi târîh

Bu dīvān ile Vehbî kişver-i ma'nâda sultândır (Sürûrî, 1255: 147).

ayrıca Tırhala ve Şumnu mansıplarının da verildiği tespit edilmiştir (Akün, 1993: 240).

Ömrünün kalan kısmını zevk ve eğlenceden geri kalmadan İstanbul'da geçiren yaşlı şair, nikris^{xiv} hastalığına yakalandıktan sonra neşesinden bir şey kaybetmemiş iki seneden fazla hasta yatıp 14 rebiyülevvel 1224'te (29 Nisan 1809) vefat etmiştir (Faik Reşad, 1312: II, 41). Edirnekapısı haricinde Topçular'a defn edilmiştir (Bursalı Mehmed Tahir, 1338: II, 236).

Öldüğünde yaşı 90'ı aşkın olan Vehbî'nin ölümüne muarız olan müverrih şair Sürûrî son bir vefa örneği göstererek

Gitdi şeyhü's-şu'arâ Vehbî-i sâhib-âsâr
Bü'l-heves pîr-i civân-tab' idi fevka'l-'âde,

Lâle vaktinde vefât etdi dedim târîhin
Gülşen-i cenneti me'vâ kıla Sünbül-zâde,

Şeyh ü şâb-ı bülegâ defn edip oldu mahzun
Ki civân-tab' idi pâkîze-edâ Vehbî-i pîr

Seri üzre dikilip serv dedim târîhin
Oldu nâbûd re'isü's-şu'arâ Vehbî-i pîr

tarihlerini düşürmüştür (Muallim Nâcî, 1986: 86, 87). Yine sitem kokan

Gam-güsâr idi Surûrî ana her târîhde
Cennet olsun rûhuna Vehbî Efendi'nin mekân (H.1224/M.1809)
(Uslu, 2007: 93, 186, 211)

tarihini yazan Sürûrî'nin ayrıca Sünbül-zâde Vehbî'nin müderris olan ve 26 yaşında ölen oğlu Lutfullah'ın (Mehmed Süreyyâ, 1996: III, 904) ölümü için de bir tarih düşürdüğünü görüyoruz:

İtti Lutfullah Molla 'azm-i sahra-i beka
Ruh-ı Vehbî-zâde rahmetle ide kesb-i safa

(H.1210-M.1795,DS/157) (Uslu, 2007: 92, 187, 222)

^{xiv} Gut, mafsâl romatizması olarak da bilinen bir hastalık.

Sünbül-zâde Vehbî'nin kendisi gibi şair ve kadı olan diğer oğlu Hayrullah Efendi ise Zilka'de 1267 (Ağustos 1853)te vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ, 1996: II, 665).

B. Eserleri

1) Dîvân

Bugüne kadar tespit edilen 20 yazması bulunan Sünbül-zâde Vehbî Divanı 1253'te Bulak'ta basılmıştır. Sünbül-zâde Vehbî'nin Divan külliyatı içerisinde yer alan Arapça şiirleri ve Farsça Divançe'si de vardır.

Eger yazmış ise Sa'dî Gülistân

Bu âşâra desinler Sünbülîstân (Mes.7/132)

beytinde eserine Sünbülîstân denilmesini temenni etse de bu dileği şimdilik gerçekleşmemiştir.

Türkçe Divan'ı üzerine şimdiye kadar yapılmış ancak yayımlanmamış bir doktora tezi (Beyzadeoğlu, 1985) bu kitapla birlikte eşzamanlı basılması planlanan bir kitabımız bulunmaktadır. Farsça Divançe'si üzerine de bir yüksek lisans tezi yapılmıştır (Küçük, 2010).

2) Lutfiyye

Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin oğlu Lutfullah için yazmış olduğu nasihat-nâme türünde 1181 beyitlik bir mesnevîdir. Kendisi kabul etmese de Nâbî'nin Hayriyye'sine nazire olduğu genel bir kanaat olarak ortaya konulmuştur (Beyzadeoğlu, 1996: 16 vd.). Eser üzerinde bu güne kadar iki müstakil çalışma yapılmıştır (Beyzadeoğlu, 1996), (Alıcı, 2011).

3) Tuhfe-i Vehbî

Tuhfe-i Vehbî Farsça-Türkçe manzum sözlüklerimiz içerisinde Tuhfe-i Şâhidî'den sonra en çok rağbet gören sözlüklerdendir. 882 beyitten oluşan eser, besmelenin ardından mesnevî tarzında kaleme alınmış 93 beyitlik bir hamdele, salve ve sebep-i telifle başlar. Sözlük kısmı 58 kıt'adan oluşur. Sonda da 201 beyitten oluşan ve Istilâhat-ı Acem başlığını taşıyan mesnevî şeklinde bir bölüm yer almaktadır.

Pek çok yazma nüshası bulunan Tuhfe-i Vehbî'nin ilk baskısı müellif henüz hayattayken 1798 yılında yapılmıştır (Öz, 1997: 220), (Kılıç, 2007: 411). Daha sonra 1798-1909 yılları arasında baskı sayısının çokluğunu ifade etmesi bakımından, 59 defa basıldığı (Özege, 1997: 1877-78) hatta 1909'dan sonra birkaç baskısının daha yapıldığı ifadeleri önemlidir. Tuhfe üstüne Elbistanlı Hayâtî Efendi ile Lebîb Efendi şerh yapmıştır. Bunlardan Hayâtî'nin şerhi 5 defa basılmıştır.

4) Nuhbe-i Vehbî

Sünbül-zâde Vehbî'nin 1214 (1799) yılında yazdığı ve Sultan III. Selim'e sunduğu eser, Arapça-Türkçe manzum bir sözlüktür. 1948 beyitlik eserin ilk 145 beyiti mesnevi şeklinde münâcât, na't, salavat ve sahabe övgüsünü içeren mukaddimesidir. 146-1361. beyitleri arasında 82 kıt'alık kısmı kelime tercümelerini, 1362-1931. beyitler arasında mesnevi şeklinde Arapça tabirlerin tercümelerini içermektedir. 1932-1948. beyitler arası da hatime bölümüdür. Şairin sağlığında 1220 (1805) yılında basılan esere Yayaköylü Ahmed Râşid Efendi şerh yazmış ve bu şerh de basılmıştır (1259). Ayrıca eser üzerine yapılan bir doktora çalışması vardır (Yurtseven, 2003).

5) Şevk-engîz

Bir zen-dost ile bir mahbûb-dost tipinin mizahi bir şekilde canlandırıldığı 785 beyitlik bir mesnevidir. Sünbül-zâde Vehbî'nin Manisa'da bulunduğu sırada yazdığı bu eser 1253 (1837) ve 1286 (1869)'da Enderunlu Fazıl'ın benzer konularda yazılmış Defter-i Aşk, Hûbân-nâme ve Zenan-nâme adlı eserleri ile birlikte basılmıştır. Çok fazla sayıda yazma nüshası bulunan eser hakkında II. bölümde geniş bilgi verilmiştir.

6) Münşeât

Sünbül-zâde Vehbî'nin mensur yazılarını içeren Münşeât'ı bizzat kendisinin ifade ettiği gibi bir yangında kül olmuştur:

Huşûşâ Münşe'ât-ı bî-bahâne
Müsellem dürr-i menşûr-ı yegâne
Ki îcâd eylemişdim çok zamânda
Yanıp bir anda kalmadı cihanda (Mes.7/70, 71)

Bugün kimi parçaları yazma mecmualarda, Letaif-i İnşâ (Refik, 1282) ve Münşeât-ı Aziziye (1286) gibi müntehabât kitaplarında bulunabilmektedir. Divan'ının İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.Y.433 numarada kayıtlı bulunan yazma nüshasının sonunda 7 parça inşası mevcuttur (İKTYDK, 1967: 1054).

Ayrıca Osmanlı Müellifleri'nde ifade edildiğine göre Sünbül-zâde Vehbî, 1184 tarihinde *Ikdü'l-cümân*'dan bir kısmını da tercüme etmiştir ki bir nüshasının Es'ad Efendi Kütüphanesi'nde bulunduğu bildirilmektedir (Bursalı Mehmed Tâhir, 1338: II, 236).

C. Edebî Kişiliği

Sünbül-zâde Vehbî, bir asra yaklaşan uzun ömründe III. Ahmed (1703-1730), I. Mahmud (1730-1754), III. Osman (1754-1757), III. Mustafa (1757-1774), I. Abdülhamid (1774-1789), III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808) olmak üzere sekiz Osmanlı sultanının devrini idrak etmiş şöhretli bir Türk şairidir. 1205 (1790) tarihinde ikinci defa tertip ederek Sultan III. Selim'e sunduğunu

Târîhini Selîm Hân derse degil mi şâyân
Şâhâne oldu *Vehbî dîvân-ı nev-müretteb* (Mes.8/5)

beytiyle bildirdiği Divan'ında Arapça şiirleri, Farsça Divançe'si ve Türkçe şiirleri bulunmaktadır. Şair bu dillerde şiir söyleyebilecek derecede her üç dile de hakimdir. Hatta Arapça ve Farsçaya olan vukufiyeti bu dillerin manzum sözlüğünü yazabilecek derecede ileridir. Bu eserlerinin dışında manzum hikayeciliğin tipik örneklerinden olan Şevk-engîz mesnevisi ve nasihat-nâme türünde yazdığı Lutfiyye mesnevisiyle bu alanlarda da varlığını ortaya koyan şair münşeât ve hezeliyatlarıyla da adından söz ettirmiştir.

Kaynaklarda genel olarak onun şiirlerinin lirizmden yoksun ve kuru olduğu değerlendirilmekle beraber kolay söyleyebilen bir şair olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Ziya Paşa ünlü eseri Harâbât mukaddimesinde

Eş'ârı değil tabî'atiyle
Söyler sözü 'ilm kuvvetiyle
ifadesiyle onun ilmi yönünü kabul ederken

Ammâ kaside vü gazelde
Benzer kokusuz güle cebelde (1291: 17)
kaside ve gazellerini ise dağda yetişmiş kokusuz güle benzetir.

Osmanlı Müelliflerinde "Şiiri ilim kuvvetiyle söylenilmiş olduğundan o kadar güzel olmamakla beraber mevzun söz söylemek hususunda Osmanlı şairlerinin birincilerinden addolunur." (Bursalı Mehmed Tâhir, 1338: II, 236) denilerek bu genel kanaate tercüman olunmuştur. Eleştirilerinde oldukça katı bir üslûp sergileyen Muallim Naci'nin (1986: 86-89) şair hakkında sebebini çözemediğimiz bir şekilde önyargılı davrandığı kanaatindeyiz. Bizce en isabetli değerlendirmeleri onu Sâbit ekolüne bağlayan Gibb yapmıştır ve Osmanlı Şiiri Tarihi adlı eserinde ona hakettiği yeri ayırmıştır (Gibb, 1905: IV, 242-265). Vehbî, şiir anlayışıyla ilgili olarak Sabit vadisinin sarp olduğunu ve bu konuda kendisinin de at oynattığını ifade ediyor:

Şarp iken vādî-i Şābit bir iyi dizgin edip
Vehbiyâ anda dahî atımızı oynatdık (G.154/12)

Sâbit'in kendi döneminde şiirin düştüğü durumdan "Her kaldırım taşının altında bir şair var." diyerek yakındığını yâd eden şair, şiirin şimdiki durumunun daha içler acısı olduğunu ifade etmesi oldukça manidardır:

Kaldırım taşları altında birer şā'ir var
Deyü taş urmuş idi Şābit-i dānā-yı sūhan

Şimdi görseydi neler çıkdı o menfezlerden
Kaldırımlarda gezer bir sürü püyā-yı sūhan (Kas.51/94,95)

Her fırsatta şairliği ile övünen Vehbî'nin özellikle Şevk-engîz'de

Hayf ancak iki rüsvā-yı kādīm
Biri bu nazmı yazan bir de Nedīm (440)

beyitinde kendisini Nedīm ile aynı kefeye koyması dikkat çekicidir. Bâkî, Fehîm, Sâmi, Münîf gibi birçok şaire nazire yazmakla beraber en fazla etkisinde kaldığı şairler Nefî, Sâbit ve Nedīm'dir.

Teknik bakımdan oldukça sağlam olan şiirlerinde dili genellikle sade ve akıcıdır. İncelediğimiz hemen hemen bütün eserlerinde vezni bozuk bir tek mısraya dahi rastlanmamıştır. Kafiye bulmakta zorlanmayan şairin kafiyeleri de oldukça sağlamdır.

Türk edebiyatının en hacimli divanlarından sayılan Divan'ında kasideler önemli bir yer tutmaktadır. Kasidelerinde en çok Nef'iye (yedi) nazire yazan şair, Bâkî'nin "sünbül" redifli kasidesine ve Sâbit'in Ramazaniyye'sine birer nazire yazmıştır. Sünbül-zâde Vehbî, her ne kadar

Kaşîde gezdirip bâb-ı ricâle
Tenezzül etmedim cerr ü sü'âle (Mes.7/30)

ya'ni "Devlet adamlarının kapılarında kaside gezdirerek dilencilik etmeye tenezzül etmedim." dese de III. Selim başta olmak üzere I. Abdülhamid ve III. Mustafa'ya pek çok kaside sunmuş, devrinin hemen hemen bütün sadrazamlarına ve şeyhülislamalarına kasideler sunarak mansıb talebelerini bu yolla ifade etmiştir. Bunların yanı sıra İran sefareti dönüşünde yazdığı "Kaşîde-i Tannâne", Rodos'ta Şahin Giray'ın katli ve akabinde mahkemesinin basılarak kendisinin hapsedilmesi üzerine yazdığı "Kaşîde-i Tayyâre"si ve sanatı üzerinde düşünen bir şair olduğunun ispatı olan bir tür poetika sayılabilecek "Kaşîde-i Kelâmîyye" (Sühan Kasidesi) gibi orijinal kasideleri de vardır. Bu bakımlardan Sünbül-zâde Vehbî için bir kaside şairi, denilse yeridir.

Musammatlardan sadece muhammese ve muhammesin özel bir biçimi olan tahmise râğbet eden şairin Divan'ındaki sekiz muhammesinden ikisi Nef'i ve Münîf'in kasidelerini; Seyyid Vehbî, Nâbî, Nedîm, Sâmi, Fehîm'in birer gazelini tahmis ve bir tanesi de Sâbit'in "Dil-i vîrânımı yapsaın da yıkılsam gitsem" mısrasını tazmin ederek yazdığı mütekerrir muhammestir. Gazellerinde alfabenin her harfiyle şiir yazması, şairin şekil mükemmeliyetine de önem veren bir kişiliğe sahip olduğunun önemli delillerdendir.

Şairin manzum tarih düşürmede de oldukça başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Divan'da 37 adet manzum tarihi bulunan şairin İstanbul'un birçok mimari eserine tarih düşürdüğü tespit edilmiştir

(Akün, 1993: XI, 240). Muammâ ve lügazi de deneyen şairin Divan'ında bir tane de terkîb-i bend bulunmaktadır.

Edebî sanatların hemen hemen hepsinin güzel örneklerini bulmanın mümkün olduğu Divan'ında özellikle îhâm, cinas, tevriye ve telmih sanatları dikkat çeker. Hatta daha da ileri gidilerek Sünbül-zâde Vehbî'nin bir îhâm sanatı ustası olduğu söylenebilir. Bu bakımdan şiirlerini okurken çok dikkatli olmak gerekir. Bu konuda ilmini oldukça hissettiren şair âdetâ okuyucusunu düşürmek isteyen ve ona meydan okuyan bir tavır içerisindedir.

Klâsik Türk edebiyatı araştırmacıları ve meraklılarının ellerinden düşürmedikleri "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı" adlı eserde Tuhfe, Nuhbe ve şerhleri de dahil olmak üzere 252 yerde adı geçen Sünbül-zâde Vehbî'nin 164 yerde de şiirlerinden alıntı yapılmıştır (Onay, 1993). Sâbit'in 162, Bâkî'nin 157, Nedim'in 152, Nailî'nin 139, Necatî'nin 122, Fuzulî'nin 112, Nâbî'nin 107, Nefî'nin 86, Nazîm'in 84, Mesihî'nin 67, Bağdatlı Ruhî'nin 63, İzzet Molla'nın 54, Hayalî'nin 49, Şeyh Galib'in 47, Emrî'nin 40, Hayretî'nin 32, Enderunlu Fazıl'ın 29 yerde adlarının zikredildiği eserde yaklaşık 117 maddede şiirlerinden örnekler verilen Sünbül-zâde Vehbî'nin ağırlığı ortadadır. Söz konusu eserde hemen hemen her madde için malzeme sağlayabilecek olan Vehbî'nin söz varlığı müstakil araştırmalara konu olabilecek daha nice malzemeler içermektedir.

Anlatma esasına bağlı edebî türlerden biri olan mesnevî sahasında da varım diyen şairimiz, nasihatnâme türünde yazdığı Lutfiyye'siyle de adından söz ettirmiştir. Bir de onun edebî kişiliğinin tipik bir örneği olan Şevk-engîz adlı bir mesnevîsi vardır ki toplum yapımız itibarıyla her şairin dile getirmeye cesaret edemeyeceği bir vadidedir.

Sünbül-zâde Vehbî'nin XVIII. yüzyılın sonlarında kaleme aldığı bu eser çok ilgi görmüştür. Bu ilginin sebebini sadece toplumun eserde anlatılan cinsel konulara olan za'fiyetinde veya gerçeğinde aramamak gerekir. Çünkü Osmanlı döneminde bu tür konuları ihtiva eden eserlerin sayısı az değildir ve yazarları da hep arka planda kalmıştır. Ya'nî bu konulara olan ilgi, bu tür eserlerin azlığından da

kaynaklanmamaktadır. Şevk-engîz için durum biraz daha farklıdır. Konunun ilginçliğinin yanı sıra şairin dili kullanmadaki kabiliyeti, anlatımındaki incelik ve üslûbu bizce onu bayağılığa düşmekten kurtarmıştır. Bu vadede Sünbül-zâde Vehbî'nin yanı sıra Enderunlu Fâzıl Bey ve Bosnalı Alaeddin Sâbit'in isimleri zikredilir. Bu üçü içerisinde dile en hakim olanı ve okuyucunun bedî zevkini gözeteni Sünbül-zâde Vehbî'dir. O, edebiyat tarihimizde Sâbit vadisi diye bilinen bu alanda mizahi bir üslûpla insan cinselliğinin psikolojik çözümlemesini yapmıştır. Cinsel içerikli olduğu tamam, ancak bazı araştırmacıların ifade ettiği gibi pornografik bir eser (Sılay, 1994: 109-115; Schmidt, 1993: 9-37) değildir. Halk tabiriyle "sinli kefli" denilen lafız, eserde bir "dikişi" sözcüğüne kafiye olarak (607) bir de "sıkıdır eylemek"(94) deyiminde mecazî anlamda geçmektedir. Eserin bütününde bu tür konular anlatılırken, edebî olmanın bir gereği olarak, îhâm yoluna başvurulmuştur. Dolayısıyla buradan çıkarılacak anlamlar şairin değil okuyucunun zevkine kalmıştır.

Sünbül-zâde Vehbî, Şevk-engîz'de zamparalığı ve kulamparalığı temsil eden iki tipi tasvir ederken hicivdeki ustalığını yine gösteriyor ve bu iki tipin hezel türü gazellerinde Hevâyî^{xv} mahlasını kullanan müverrih ve şair Sürûrî'nin şiirlerinin matla'ı olduğunu ifade ederek bir bakıma hezeliyattaki yerini kendisi tayin ediyor:

İki mışra' idi gūyâ gidiler
Matla'-ı şi'r-i Hevâyî idiler (7)

Kısaca ifade etmek gerekirse şiirleri her ne kadar Necâtî, Fuzulî, Nâilî gibi şairlerle ile mukayese edilemeyecek kadar lirizmden yoksun olsa da Sünbül-zâde Vehbî, bir dil ve söz ustasıdır. Edebî kişiliğini de bu ustalığıyla yine kendisi özetlemiştir:

Belki dirler ne güzel nazm-ı laîf
Yazmış ol pîr-i cüvân-ı zârîf^{xvi} (784)

^{xv} Hezeliyyâtındaki mahlası Hevâyî olan Sürûrî hakkında daha geniş bilgi için bk. (Batur, 2002).

^{xvi} Belki, o zarif ve genç tabiatlı ihtiyar ne güzel nazik şiirler yazmış derler.

II. ŞEVK-ENGÎZ

Sünbül-zâde Vehbî'nin muhtemelen ilerlemiş bir yaşında ve kadı olarak bulunduğu sırada Manisa'da yazdığını
Yazdı VEHBÎ bunı Mağnîsâ'da
Lafzı bî-râbîta ma'nî sâde (782)

beyitinde bildirdiği eserin adı, şairin şairin bizzat son beyitte ifade ettiği üzere Şevk-engîz'dir:

Lafz u ma'nâsı 'aceb zevk-âmîz'
Nâmı olsa yakışur ŞEVK-ENGÎZ (785)

A. Şekil Özellikleri

1. Vezni ve Kafiyesi

Şevk-engîz'in vezni, aruzun remel bahrinin çok kullanılan vezinleri arasında yer alan "*fe'îlâtûn / fe'îlâtûn / fe'îlûn*"dür. Eserin bütün beyitlerinde aynı vezin kullanılmıştır. Gazel ve kasideden ziyade genellikle mesnevîlerde tercih edilen bu vezin tahkiyeli metinleri için oldukça uygundur. Aruzu Türkçeye uygulamakta oldukça başarılı olan âlim şâir Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin bu eserinde hiçbir vezin hatası bulunmamaktadır.

Eser, kafiye bakımından da oldukça başarılıdır ve şair kafiye bulmakta zorluk çekmemiştir. 213'ünde redifin kullanıldığı 785 beyitin kafiye çeşidi bakımından dağılımı şu şekildedir:

Mürdef [ridf harfi (kafiyenin asıl harfi olan reviden önce harekesiz elif, vav, ya'dan biri) tekrarlanan] kafiyeler, nûr/kubûr, kâr/zâr, esîr/kebîr gibi : 434 beyitte

Mukayyed [kayd harfi (reviden önce ridf dışındaki cezimli harfler) tekrarlanan] kafiyeler, dest/mest, kayd/sayd gibi: 28 beyitte

· 785 zevk-âmîz: şevk-âmîz B

Müesses [tesis harfi (revi ile aralarında harekeli bir harf / dâhil olan elif) bulunan] kafiyeler, şâ'ir/kâdir, nâ'il/câhil gibi: 17 beyitte

Mücerred (revi harfi dışında rıfd, kayd, tesis ve dâhil harflerinin bulunmadığı) kafiyeler, : 306 beyitte bulunmaktadır. Ayrıca bu 785 beyitin 98'inin kafiyesinde tam veya eksik cinas bulunmaktadır.

2. Nazım Şekli ve Beyit Sayısı

Şevk-engîz'in nazım şekli mesnevîdir ve bir nazım şekli olarak mesnevî, her beyti kendi arasında kafiye (aa, bb, cc ...) en az iki beyitlik bir nazım biçimidir.

Eserin beyit sayısı ise sekiz nüshanın karşılaştırılması sonucu elde edilen metne göre 785'tir. Eserde biri başlıksız on bir bölüm bulunmakta ve arada mesnevîden başka bir nazım şekliyle yazılmış hiçbir parça bulunmamaktadır. Eserde klâsik mesnevîlerde görülen "münâcât", "na't" gibi dinî türler ve "sebeb-i te'lif" bölümleri bulunmamaktadır. Sırf bundan dolayı eserin klâsik mesnevî geleneğinde bir değişim gerçekleştirdiği sonucu çıkarılamaz. Zaten bulunması aykırılık oluşturmazdı.

Eserin bölüm başlıkları tamamen Farsça olup aşağıda tercüme ve her bölümün kaç beyit olduğu verilmiştir:

- 1) Şevk-engîz-i Vehbî Efendi (Vehbî Efendinin Şevk-engîz'i): Bu ana başlık altında 8 beyitlik bir giriş bulunmaktadır: 8 beyit (1-8.)
- 2) Vâsıf-ı Zen-pâre-i Âvâre (Serseri Zamparanın Özellikleri): 98 beyit (9-106.)
- 3) Vâsıf-ı Gulâm-pâre-i Bî-çâre (Zavallı Kulamparanın Özellikleri): 94 beyit (107-200.)
- 4) Mülâkât-ı Her-dü ve Âgâz-kerden-i Muhâvere (Her İkisinin Bir Araya Gelmeleri ve Karşılıklı Konuşmaya Başlamaları): 9 beyit (201-209.)
- 5) Âgâz-kerden-i Zen-dost be-Vâsıf-ı Zenân-ı 'İşve-zenân (Zamparanın Cıvelî Kadınların Özelliklerini Anlatmaya Başlaması): 84 beyit (210-293.)
- 6) Hammâmiyye (Hamam Tasviri): 43 beyit (294-336.)

- 7) Âgâz-kerden-i Mahbûb-dost be-Vasf-ı Cüvânân-ı Kemân-ebrû (Kulamparanın Kalem Kaşlı Gençlerin Özelliklerini Anlatmaya Başlaması): 115 beyit (337-451.)
- 8) Ta'n-ı Zen-dost be-Mahbûbân ve Mahbûb-dost (Zamparanın Kulampara ve Oğlanları Yermesi): 83 beyit (452-534.)
- 9) Ta'n-ı Mahbûb-dost be-Zenân u Zend-dost (Kulamparanın Kadınlar ve Zamparaları Yermesi): 93 beyit (535-627.)
- 10) Reften-i Her-dü be-Hankâh-ı Şeyh 'Uşşâkî (Her İkisinin de Şeyh Uşşâkî'nin Tekkesine Gitmeleri): 153 beyit (628-780.)
- 11) Hâtıme (Bitiş): 5 beyit (781-785.)

B. Muhtevası

Eserin her şeyden önce anlatma esasına bağlı tüm edebî eserlerde olduğu gibi itibarî / kurgusal bir dünyası vardır. Bu bakımdan eserdeki isimler gerçek dünya ile örtüşse de bunun tamamen tesadüf olduğuna ve ancak onun itibarî âleminin gerçekliği kadar gerçek olduğuna itibar edilmesi gerekir.

Eserin genelinde hakim bir bakış açısıyla olaylara bakan bir anlatıcıyla karşılaşırız. Bu anlatıcı eserin daha ilk beyitinde

Naql ider bir sühan-ârâ-yı cihân
Pîr-i şūrîde-dil-i tâze-beyân (1)

sözleri yeni, gönlü coşkun bir ihtiyar olarak tanıtılır. Sürekli tepede gezen bu anlatıcı kimi zaman kahramanların içine girerek olayları o kahramanın objektifinden okuyucuların dikkatine sunmakta bazen bir hamamı

Ola germ-âbe daği hayrânı
İde şad dîde ile seyr anı (303)

bazen de bir hamam tasını kişileştirip konuşturmaktadır:

Bûs idüp destini tās-ı sîmîn
Dir bu kırnâda benim ehl-i yemîn (307)

Eserin itibarî dünyası içerisinde yer alan belli başlı tipler ve kişilikler şunlardır: Eserdeki zen-dost ya'ni zampara tipini canlandıran karakter Suyolcuzâde'dir. Suyolcuzâde, yaşlı ya'ni kart bir zamparadır.

Mahbûb-dost ya'ni kulampara tipini canlandıran karakter ise Kazıkçıyeğeni'dir. Bir de bu ikisi arasındaki anlaşmazlığı çözüme kavuşturan ve toplumdaki mürşit tipini canlandıran karakter Şeyh Uşşakî bulunmaktadır.

Bu üçü dışında dekoratif unsur durumunda olan kahramanlar da vardır. Bunlar, mektep çocukları, kış leventleri, Rum kızları, tavşan oğlanları, tesettürlü kadınlar, ziyafettekiler vs.dir.

Eserde yazıldığı dönemin Osmanlı coğrafyasından İstanbul, Edirne, Bolu, Domanıç Dağı, Oğlanlı, Çukurhamam, Çekmece, Boğaz, Körfez, Kıztaşı, Yağlıkçı, At Meydanı, Eyüp, Karagümrük, Kağıthâne, Çatalca Beli, Kızkulesi, Sukapısı, Kızderbendi, Hatunili, Rum gibi gerçek yer isimleriyle İstanbul merkezli bir itibarî coğrafya oluşturulmuştur.

Eserin konusuna gelince, eserde bir zamana ve bir mekana bağlı olarak gerçekleşen vak'alar, iki kişinin karşılıklı münazaraları ve her ikisinin de hakemliğini kabul ettiği bir şeyhin huzurunda düşüncelerini savunmaları ve şeyhin tavsiyelerinden ibarettir.

Esere öncelikle "Vasf-ı Zen-pâre-i Âvâre" başlıklı 98 beyitlik bir bölümde zen-dost / zampara tipinin temsilcisi olan Suyolcuzâde'nin tanıtılmasıyla başlanır. Arkasından "Vasf-ı Gulâm-pâre-i Bî-çâre" başlıklı 94 beyitlik bölümde mahbûb-dost / kulampara tipinin temsilcisi olan Kazıkçıyeğeni'nin tanıtılmasıyla devam eder. Bu iki şahsın tanıtılmasından sonra her ikisinin bir araya gelerek münazaraya başlaması kurgusunun hazırlandığı "Mülâkât-ı Her-dü ve Âgâz-kerden-i Muhâvere" başlıklı 9 dokuz beyitlik kısa bir bölüm yer alır.

Bundan sonra "Âgâz-kerden-i Zen-dost be-Vasf-ı Zenân-ı 'İşve-zenân" başlıklı zampara Suyolcuzâde'nin kadınların özelliklerini anlattığı 84 beyitlik bir bölüm gelir. Bu bölümün içinde hamam safasının anlatıldığı 43 beyitlik bir hammamiye vardır.

Söz sırası bir kulampara olan Kazıkçıyeğeni'ne gelmiştir ve "Âgâz-kerden-i Mahbûb-dost be-Vasf-ı Cüvânân-ı Kemân-ebrû" başlıklı 115 beyitlik bölümde genç erkeklerin özelliklerini anlatır. Sonra aynı sırayla önce Suyolcuzâde "Ta'n-ı Zen-dost be-Mahbûbân ve

Mahbûb-dost" başlıklı 83 beyitlik bölümde kulamparayı eleştirerek sözlü saldırılarda bulunur onun mesleğini aşağılar. Kulampara da "Ta'n-ı Mahbûb-dost be-Zenân u Zend-dost" başlıklı 93 beyitlik bölümde zamparayı eleştirir ve gittiği yolun çirkinliklerini anlatır. Tartışmanın alevlenmesi üzerine her ikisinin de hakemliğini kabul ettikleri Şeyh Uşşakî'nin tekkesine giderek huzuruna çıkarlar. "Reften-i Her-dü be-Hankâh-ı Şeyh 'Uşşâkî" başlıklı ve 153 beyitle mesnevînin en uzun bölümünde Şeyh bunların her ikisini de sabırla dinler ve savunmalarını alır. Her ikisine de

‘Aybdır şehvete meyl ü niyyet

Ki odur haşlet-i hayvâniyyet (701)

(Şehvete yönelmek ayıptır çünkü onun kontrolsüzlüğü hayvanlıktır.) dedikten sonra sözü önce karta zampara Sulyolcuzâde'ye yönelterek ona şöyle nasihatlerde bulunur:

Ba‘zı zen kaçmasa da âdemden

Sen kaçır nefsiñi nâ-maḥremden (709)

(Bazı kadınlar erkeklerden kaçmasa da sen kendini helalin olmayan kadınlardan uzak tut.)

Ehl-i ‘ırzı çıkaranlar başdan

Başların kırtaramazlar taşdan (711)

(Namuslu kadınları baştan çıkaranlar, başlarını taştan kırtaramazlar ya'ni şeytan gibi taşlanır, lanetlenirler.)

Harem-i ğayra nazar ‘ayn-ı ḥarâm

Bak ḥelâle zen ise aşl-ı meram (716)

(Başkalarının mahrem yerlerine bakmak, haramın ta kendisidir. Eğer asıl meramın kadın ise o zaman helaline bak.)

Sonra sözü Kazıkçıyeğeni'ne yönelterek

Yeter aldatma yeter eṭfâli

Hâciyatmazla idüp iğfali (719)

(Yeter artık yeter, hacıyatmaz oyuncuğıyla çocukları gaflete düşürüp aldatma!)

Mel‘anetler idesin oğlana

Soñra uydum diyesin şeyṭâna (723)

(Oğlan çocuklarına lanetli işler edersin, sonra da şeytana uydum dersin...)

‘Ameliñ öyle olunca herze

‘Arş-ı raḥmāna virirsin lerze (724)
(İşin böyle alçak şeyler olunca Arş-ı Rahmân'ı titretirsin.)

Daha sonra Mahmut'tan Ayaz'dan, Kays'tan Ferhat'tan örnekler vererek mecâzî aşktan ilâhî aşka geçişin bir panoramasını çizen Şeyh Uşşâkî'nin etkileyici sözleriyle gözyaşı dökerler ve pişman olurlar:

‘Aşk ile böyle nefes itdi ne dem
Bu iki bed-menişe geldi nedem (769)
(Şeyh, aşk ile nice bir zaman böyle konuşunca, bu iki kötü huyluya pişmanlık geldi.)

Her biri vâlih ü ḥayrân oldu
İtdiği kâra peşimân oldu (770)
(Her bir şaşkın ve kendinden geçmiş bir şekilde yaptıkları işlere pişman oldular.)

Suyolcuzâde ve Kazıkçıyeğeni'ni tevbekâr eden Şeyh'ten sonra anlatıcı,
Ne kadar eylese de cürm ü kuşûr
‘Afv ider tâ'ibi ol Rabb-i Ğafûr (779)

(Ğafûr olan Allah, ne kadar suç ve günah işlese de tevbe edeni affeder)
Diyelim biz de ḥaṭâya tevbe
Lağv-i bîḥûde edāya tevbe (780)

(Diyelim biz de hataya tevbe, faydasız işlerimiz son bulsun diye tevbe.)
diyerek meseleye noktayı koyar. Eser de 5 beyitlik "Hâtîme" bölümüyle sona erer.

C. Nüshaları

Eserin şimdiye kadar 45 yazma ve 2 de matbu nüshası tespit edilmiştir. Kütüphane kataloglarına girmeyen ve özel kütüphanelerde bulunan nüshalar bu sayının dışındadır. Eserin tarihsiz baskılarının da olması muhtemeldir. Eser, Enderunlu Fâzıl Bey'in "Defter-i Aşk", Hûbân-nâme" ve "Zenân-nâme" adlı eserleriyle birlikte İstanbul'da (1253, 1286) iki kere basılmıştır. Fâzıl Bey'in 1253'e kadar 4 baskısı yapılan adı geçen eserlerinin 5. baskısı olan ve Şevk-engîz'i de içine alan 1253 baskısı müstehcen bulunarak Mustafa Reşit Paşa'nın emriyle toplatılmıştır. Daha önce 4 defa basıldığı hâlde Şevk-engîz'le birlikte

yapılan 5. baskısında toplatılması bu kitabın sansür edilmesinin sebebi üzerinde bazı şüpheler uyandırmıştır (Özgül, 2006: 655).

Çalışmamızda Şevk-engîz'in 1286'da Enderunlu Fâzıl Bey'in yukarıda adı geçen eserleriyle birlikte basılmış nüshası ile yedi yazma nüshası karşılaştırılmıştır. Bir kısmı yurt dışında olmak üzere çok sayıda nüshası olduğu için bütün nüshaları inceleme imkanımız olmamış ve dolayısıyla nüsha şeceresi de çıkartılmamıştır. Zaten ikinci basılışında epey bir yazma nüshadan istifade edildiği tashih gördüğü anlaşıncı buna da gerek kalmamıştır. Yazma nüshalar seçilirken özellikle harekeli olanlar -sadece bir tane tespit edilmiş- ve der-kenarı haşiyeli olanlar ve istinsahı eski olanlar tercih edilmiştir. Nüsha tavsifleri Milli Kütüphane'nin web sitesinde ayrıntılı bir şekilde yer aldığı için ayrıca buraya alınmamıştır.

Faydalandığımız nüshalar aparatlarda kullanılan kısaltmalarıyla aşağıda verilmiş olup kısaltmalar listesinde de ayrıca belirtilmiştir:

- A: Millî Kütüphane A2796. Görünümünden oldukça eski olduğu anlaşılan ve harekeli olan bu nüshanın istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. Ayrıca 15b ve 16a sayfaları eksiktir. Bu nüshanın tamamı ekler bölümünde verilmiştir.
- B: Millî Kütüphane A3947 (is.tar.H.1233/M.1817). Bu nüsha kenarları haşiyeli olduğu için tercih edilmiştir.
- C: Millî Kütüphane A9179 (is.tar.H.1236/M.1820)
- D: Kütahya Vahitpaşa Kütüphanesi 1360. İstinsah tarihi ve müstensihî bilinmiyor.
- E: Millî Kütüphane A448-2 (is.tar.H.1219/M.1804). İstinsah tarihi şairin ölümünden 5 yıl öncesine gittiği ve der-kenarında oldukça önemli bilgiler bulunduğu için tercih edilmiştir.
- F: Millî Kütüphane A2517-3. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir.
- G: Süleymaniye, Hüsrev Paşa 575 (is.tar.H.1226/M.1812)
- M: Ali Rıza Efendi Matbaası, İstanbul H.1286(M.1869) Son baskı olan bu nüshada 779 beyit vardır.

Yazma Nüshalar:

- 1- Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 403/1
- 2- Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 448/2
- 3- Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2517/3
- 4- Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2796
- 5- Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3023/2
- 6- Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3947
- 7- Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8286
- 8- Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9179
- 9- Kütahya Vahitpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 1360
- 10- İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae
Manzum 709/6
- 11- İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae
Manzum 739/1
- 12- İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae
Manzum 1039
- 13- İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae
Manzum 1040
- 14- İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae
Manzum 1041
- 15- İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae
Manzum 1042

- 16- İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae
Manzum 1061/5
- 17- İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R. 446
- 18- İstanbul Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 422/3
- 19- İstanbul Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey
Koleksiyonu, 34 Ma 422/3
- 20- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin
Yazmaları, 1946/1
- 21- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Türkçe
Yazmaları, 0.38/1
- 22- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet
Yazmaları, 0.46
- 23- İstanbul Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları,
S.H.M.H.K.Yaz. 357/2
- 24-İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 2883
- 25-İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa, 575
- 26-İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 3818
- 27- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.Y. 565
- 28- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İbnülemin
Koleksiyonu, T.Y.2693
- 29- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.Y. 1949
- 30- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.Y. 4005
- 31- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.Y. 5700
- 32- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.Y. 5750

- 33- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.Y. 1949
- 33- Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, 27 Hk 373/2
- 35- Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 3385/2
- 36- Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.2867
- 37- Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, M.or.quart.1755
- 38- Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.2604
- 39- Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.1047
- 40- Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.808
- 41- Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.2519
- 42- Hollanda Leiden Üniversitesi Kütüphanesi, 1452/2
- 43- New Jersey-ABD, Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmaları, Garrett Collection Yahuda Series Ottoman Turkish, 1955Y
- 44- Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, ez-Zekiyye 38
- 45- Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 2

Matbu Nüshalar:

- 1- Matbaa-i Âmire, İstanbul 1253 (1837)
- 2- Ali Rıza Efendi Matbaası, İstanbul 1286 (1869)

III. ÇEVİRİ YAZI SİSTEMİ

Metnin hazırlanmasında genel olarak ilmî eserlerde uygulanagelen çeviri yazı sistemi takip edilmiştir. Bunlar, maddeler halinde şöylece sıralanabilir:

1. Metinde kullanılan çeviri yazı alfabesi şöyledir:

ا (l)	a, ā
ا (i)	a, e, ı, i, u, ü
ء	'
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	h
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş

ص	ş
ض	ž, đ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	'
غ	ğ
ف	f
ق	q
ك	k, g, ğ
گ	ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v (o, ö, u, ü, ū)
ه	h (a, e)
ی	y (ı, i, ĩ)
لا	lā

2. Farsça vâv-ı ma'dûleler (^) işaretiyle gösterilmiştir; h^vâce, h^vân gibi.
3. Terkîb-i meczîler, iki kelimeden oluşan Arapça ve Farsça birleşik isim ve sıfatlar arasına kısa çizgi (-) konulmuş, kalıplaşmış olanlarda veya Osmanlıcada yaygın kullanılanlarda buna gerek duyulmamıştır. Sona gelen Farsça ek ve edatlar ise bitştirilmiştir.
4. Metinde ünlülerin okunuşunda harekeli olan A nüshası esas alınmış, ünsüzlerin okunuşunda ise zarf-fiil eki -p ve yumuşak g (ğ) dışında bir değişiklik yapılmamıştır. Bugün yumuşak g ile seslendirdiğimiz 'kef'lerin harekeli A nüshasında çoğunlukla üzerine üç nokta konulduğu gözlemlenmiştir.
5. Büyük harflerin yazımında Türk Dil Kurumu'nun İmlâ Kılavuzu'na uyulmuştur. Metinde geçen özel adlar -iham yoluyla işaret edilmiş olsa da- büyük harfle başlatılmış, ekler kesme işareti (') ile ayrılmıştır. Mısralar büyük harfle başlatılmış, başlıkların tamamı büyük harflerle yazılmıştır.
6. Orijinal metindeki sayfa numaraları her sayfanın ilk mısrasından önce köşeli parantez [] içine konulmuş; sayfanın birinci yüzü için '-a', ikinci yüzü için '-b' ve sayfanın kenarı için varak numarasından sonra '-k' imi konulmuştur.
7. Beyit numaraları ilk mısranın soluna, bölüm veya başlık ayrımı gözetilmeksizin, beşli aralıklarla verilmiştir.
8. Beyitlerin sıralanışında M nüshasının tertibine uyulmuş, bu nüshada olmayan beyitler ilgili yerlere dahil edilmiştir. Diğer nüshaların bu tertibe uymayan beyitlerinin sırası aparatlarda belirtilmiştir. Bir nüshada bulunmayan beyit, aparatta beyit numarasından sonra nüsha kısaltmasının başına bir kısa çizgi (-) konularak belirtilmiştir.
9. Nüsha farkları her sayfanın altına beyit numarası esasına göre verilmiş; bir mısradaki farklar arasına bir eğik çizgi '/', mısralar arasına iki eğik çizgi '/' imi konulmuştur. Yanlışlar nüsha farkı olarak

* Bu konuda -veş, -âsâ gibi Farsça benzetme edatlarının kısa çizgi ile ayrılması dışında genel olarak İsmail Ünver'in "*Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*" (*AÜDTCF Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1, s. 53-89) adlı makalesindeki tavsiyelerine uyulmuştur.

gösterilmemiş; asıl kanaatımız metne alınmış, vezin ve mana bakımından olabilecek ihtimaller aparatlarda gösterilmiştir. Muadil veya nüsha farkının çok olduğu beyitler, farklı bir beyitmiş gibi metne dahil edilmeyerek aparatlarda verilmiştir.

12. Sözlükte madde başlarında da -metin içerisinde geçtiği gibi- çeviri yazı işaretleri kullanılmıştır.

10. Bazı nüshaların sayfa kenarlarına mahsûl-i beyit adı altında sonradan yazılmış olan mısra veya beyit anlamları da aparatlarda verilmiştir. Yine bazı nüshalarda sayfa kenarlarına yazılmış olan kelime anlamları aparatta değil sözlükte verilmiştir ve hangi nüshada geçtikleri belirtilmiştir.

11. İktibaslar tırnak işareti (“ ”) içine alınmış ve eğik yazılmıştır, açıklamalar dip notunda verilmiştir.

IV. TENKİTLİ METİN

[M112, A1b, B1b, C1b, D1b, E34a, F67b, G84a]

ŞEVK-ENGİZ Lİ-MERḤŪM VEHBİ EFENDİ^{xvii}

[fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün]

- 1 Naql ider bir süḥan-ārâ-yı cihân
Pîr-i şūrîde-dil-i tâze-beyân

Dir ki var idi iki ehl-i fücûr
Şehr-i İstanbul içinde meşhûr

Birisi sürmeli zen-pâre idi
Biri gök gözlü gulâm-pâre idi

İkisi biri birinden rüsvâ
İki şeytân idiler recme sezâ

- 5 Her biri mâhir idi kârında
San‘at-ı mefsedet-âşârında
[E34b]
Kullanup kârların gündeliğe
İşemezdi ikisi bir deliğe

İki mışra‘ idi gūyâ gidiler
Maṭla‘-ı şî‘r-i Hevâyî idiler

Geçmedi yerlere ol iki gidi
Şanki bir çiftte çatal kazığ idi

^{xvii} Şevk-engîz-i Vehbî Efendi A, E; Kaşîde-i şeref-engîz güfte-i cennet-mekân Sünbül-zâde Vehbî Efendi raḥimehû B; Şevk-engîz C, F; Şevk-engîz-i Vehbî D

· 1 dil-i tâze-beyân: dil ü tâze-zebân A, dil-i tâze-zebân D, dil ü tâze-beyân E

· 2 ehl-i: şahş-ı A, E // İstanbul: İslâmbol C

· 6: -A, -B, -C, -D, -G, E’de sonraki beyitle yer değiştirmiş. / kârlarını: işlerini E

· 8 geçmedi yerlere: geçmediler yere B

VAŞF-I ZEN-PÂRE-İ ÂVÂRE^{xviii}

Hele zen-pâre-i bed-fercâmîñ
O leked-ğurde-i hâş u ‘âmîñ

- 10 Mâcerâsı çoğ idi dünyâda
Aña dirlerdi Şuyolcî-zâde

Bolı'dan gelmiş idi mâder ü eb
Şoñra çıkdı bu da vâsî'-mezheb

Kuruyacağın idüp endîşe
Babası kârın idindi pîşe
[F68a, G84b]
Şâdrevâniyye şuyun bulmuş idi
Havzı fışkıyye ile tolmuş idi
[M113]
Ağdeñiz şularına olsa revân
Küs-i deryâya qalurdı hayrân

- 15 Bu şuda olmuş idi yek-mâye
Âferînler didiren saqqâya
[D2a]
Gözini yıldıza dikse nâ-gâh
Zühre'den ğayrıya itmezdi nigâh

^{xviii} Der-beyân-ı vaşf-ı zen-pâre-i âvâre B, -D, ... âvâre: -G

· 11 şoñra çıkdı bu da: şoñradan çıkdı bu B / vâsî'-mezheb: vâsî'-meşreb A

· 14 Ma'nâ-yı beyt: Ol zen-pâre-i âvâre ol tabî'atde idi ki Ağdeñiz şularına gidici olsa deñiz amı didikleri hayvâna hayrân olur zîrâ isminde am lafzı bulunduğundan ve açılıp kapandığından ötürü E-k

· 15b: Bu mışra' Âsitâne-i 'Aliyye'de elsine-i nâsda meşhûr olan çarb-ı meşel ki bâ'îşi: Bir yeñiçeri saqqâsı bir Yahudiniñ hânesine şu taşırken birgün Yahudi görür ki saqqâ, Yahudi'niñ 'avretiniñ üzerinde varup gelür, âferîn saqqâ kulumuz kulumuz böyle mi idi, dir. Bu kelâm Âsitâne-i 'Aliyye'de şöhet virüp çarb-ı meşel oldu ve hâlen taşra beldelerde dañi meşhûrdur. E-k

· 16: A ve D'de 17 ile yer değıştirmiş.

[B2a, C2a]

Şabıra miftāh-ı ferec dınse hemān
Dirdi sākin oķu o rāy-ı amān

Görse bir duķter-i ğāretger-i dīn
Şaşırır kıblesin ol bed-āy-ın

[A2a]

Belki mānende-i Şeyh-i Şan'ān
Reme-i hūke olurdu ķobān

- 20 Rāh-ı hıızlānda ol bī-vāye
Pey-rev olmuş idi Berşışā'ya

Cāygāh itmiş idi Kıztaş-ı'n
Kızlarıñ taş-ı yarardı baş-ın

Çatladıķapu'da gündüz derbān
Giceler Şulusarāy'da mihmān

İçmese gāhī Çatalçeşme'den āb
Meşrebince olamazdı sır-āb

Bir ziyāfetde bulunsaydı gidi
Yidigi cümle ķadınbudı idi

- 25 Kollar atmışdı o şahş-ı bī-pāk
Kõnşu dīvārına mānende-i tāk

· 17b: Orayı sākin oķu dirdi hemān C, Dir idi sākin oķu rāy-ı amān D, Dirdi sākin orayı oķu aman A ["eş-şabıra miftāh-ı'l-ferec": Sabır kurtuluşun anahtarıdır, anlamında Arapça bir sözden iktibas olup bu ibarede geçen "ferec" kelimesindeki "ra" harfi sākin okunursa "ferc" olur. bk. sözlük]

· 22 giceler: gicede M

· 23: -A, -D, B ve E'de 85. beyitten sonra yer almaktadır. / meşreb lafzı, içmek ve āb kelimelerine münāsib ve fevķa'l-ğaye hūb vāķi' olmuşdur. E-k

Tahta perde yarığından pinhân
Harem-i cāra olurdu nigerân
[E35a]
Kâr-ḥâne gezerek ol mekkâr
Oldı bir ḥâne-be-düş-ı bî-kâr

Gerçi olmuşdı zügürt zen-pāre
‘Avret içün yine pāre pāre

Ki zarüretle çeküp derd-i ‘acüz
Oldı efsürde-dil-i berd-i ‘acüz
[F68b]

30 Naḳd-i vaḳt idi kise dīvânı
Aḳçesiz eyler idi seyrânı
[G85a]
Nev-be-nev cāme geyerdi viresi
Aldadırdı niçe müflis teresi

Zîb ü zîverle olup telli bebek
Gösterüp ḥanceri çalḳardı göbek

Şanki allarla gelincik çiçeği
Zenne ḳolbaşısınıñ ḳız köçeği

Çekme servi çıkarup destāra
Ḳırılup başlar idi reftāra
[D2b]

35 Olsa başında daḥı taş yarığı
Çatal eylerdi o telli şarığı
[C2b]
Şalınup ḳaşını gözin süzerek
Söylese ḳız gibi ağzın büzerek

· 30 idi: itdi D / aḳçesiz: parasız D

· 32 çalḳardı: şallardı B

Uzadup boynunu gerden kıırarak
Köşe başında bıyıklar burarak

Yağlanup da sürinürdi yäre
Çıkarırdı қоһусın бі-çäre
[M114, B2b]
Göziniñ sürmesi pek taşkın idi
Sürmeli gözler içün şaşkın idi

- 40 Şāhid-i zūrı idi burnı meger
Şanki Burnāz Beğ idi zūr-āver
[A2b]
Sīm-i sā'idlere karşı güyā
Qolına na'l ile urmuş tamgā

Qanda geysūsını şarkıtsa zenān
Bu da şarkındılık eylerdi hemām

Söz atup yanlarına varır idi
Raḥmı vardır diyü yalvarır idi

Cürmine 'özü iderek şubḥ u mesā
Şanki olmuşdı ebū 'özü-i nisā

- 45 Yalana kurmuş idi başka zemīn
Ser-i sermāyesi biñ dürlü yemīn

Gāh pā-der-gil-i bāb-ı ḥammām
Kıl şatardı şanasın ol nā-kām
[F69a]
Sūq-ı zergerde görüp nisvānı
Pütelerde erimişdi cānı
[E35b, G85b]
Dirdi altun taşınan dildāra
Altuna batıracaḥ cān-pāre

Zennecilerkapısı'nda gūyā
Yerleşüp dikmiş idi özge 'aşā'

- 50 Nakşın alurdı bakup örneğine
Semt-i Yağlıkcı'da zen derneğine

Dili şarkup şalınan uçkura
Şulanup ağzı olurdu şūra
[D3a]
Sūḳ-ı ḥaffāfdan itdikçe güzer
Ḳınalı bir topuğa itse nazār

Açılup ağzı mişāl-i pā-pūş
Terligi şevḳine eylerdi ḥurūş

- Cem' idüp köhne refīḳin bir alay
Ṭonanup eyler idi devr-i alay
[C3a]
55 Geçse bir semte gürūh-ı nisvān
Öñün alurdı varup pūye-künān

Seyr-i mevlūde çekerdi ḥasret
Şanasın kim toğururdu nekbet

Ṭolu dizgin gezüp At Meydānı'n
Ṭolaşurdu қоşaraq her yanın

Ḳoçılar semtin iderdi devrān
Şan tekerlek idi ol ser-gerdān

· 49 A'da 46'dan sonradır. // öze: şanki E / Āsitānede bezistan kapusınıñ biriniñ ismi Zennecilerkapusıdır. E-k

· 50 C'de mısralar yer değıştirmiş. // semt-i: sūḳ-ı E

· 51 olurdu: aḳardı B

· 52 itse: ḳılsa A

· 55 varup: hemān M, B; Öñün alurdı, kelāmında ĩḥām-ı latīf vardır. E-k

· 56b: Toğururdu şanasın ol nekbet A, C, D

Cum‘a'da irmek için maṭlûba
Şabırı kıalmazdı varup Eyyûb'a
[B3a]

60 Tûrbe etrâfını devrân iderek
Cânı cânâneye kıurbân iderek

Teni kıaymak gibiler şevkınden
Südciler yanın iderdi mesken
[A3a]
İrişüp mevsim-i Kâğıdhâne
Nâzeninler kııkıca kıeyrâna

Dir idi meyl-i teferrûcle hemân
Şad temennâ iderek ez-dil ü cân
[M115]

Ya çeküp kıifte kıayık fesle kürek
Bir kıanım ıġnesi zevrakçede tek
[F69b, G86a]

65 Ya olaydım Kıaragümrük kıoçaşı
Diselerdi bizi gel seyre taşı

Şıkma ferrâceli bir ‘işve-zeni
Görse şık sık bakup ol göz dikeni

Yakasına dikilüp tenhâda
Şıkmağa olur idi âmâde

Seyr idüp başdaki kıız yaşmağını
Büs iderdi egilüp paşmağını
[D3b, E36a]

· 60 -F / devrân: cevân A

· 62 nâzeninler: tâze tenler B

· 65 olaydım: olurdu M, G // diselerdi: diyelerdi D

· 68 egilüp: çedigin C

Zenneye çıkısa oyunda çengi
Yüregi oynar uçardı rengi

70 Dügüne dernege şaldırmış idi
Başını çok yere taldırmış idi

Pek eşüp yortar idi yortu günü
Bâ-ğuşûş olsa Naşârâ düğünü

Ermeni kızlarına çatmış idi
Tuyulunca kapağı atmış idi

Ayrılıp oldığıçün andan dūr
Bir taşam var deyü itmezdi huzūr
[C3b]
İtdi çok böyle haṭâyı ammâ
Dimedi tevbe haṭâyâ aşlâ

75 İdüp enbân-ı fesâdı der-pîş
Çıkarırdı iş içinden niçe iş

Düşına pây-ı vişâl almış idi
Boynına niçe vebâl almış idi

Ya'nî ol hâne-harâb-ı devrân
İtdi çok beyt-i bekâret vîrân

Neler itmişdi o düşîzelere
Şaplamışdı cigerin nîzelere

· 72 tuyulunca: şavulunca B / kapağ lafzında nükte vardır ki fehm olunur E-k

· 73 itmezdi: almazdı E // Taşam lafzında İhâm vardır: Munfaşıl okuyınca ma'lûm olur ve taş dolduran ferce dağı işaret vardır ki Ermenilerde bulunduğu meşhûrdur. E-k

· 75 enbân-ı: ebnâ-yı B

· 76: -A, -D; niçe: bunca B

Nice kanlar döküp ol bî-nāmūs
Yatdı Kanluḡkuyu'da çok maḡbūs

- 80 Kopsa Kızkulleşi pîşinde döḡüş·
Şuḡapusu'nda iderdi yürüyüş
[B3b]
Ḍarb ile feth-i burūc itmiş idi
Kanlı mızraḡla ḡurūc itmiş idi
[F70a, G86b]
Çalışup almaḡa Kızderbendi'n
Ḳayd u bende düşürürdi kendin

Gāhice aşdı Çatalca belini·
Ṭolaşurdu gehi Ḥatunili'ni
[A3b]
Çok yere fūrce bulup girmiş idi
Şormagir başḡını da virmiş idi

- 85 Kışdırırdı çatala gāḡî yılan
Şoḡmada 'aḡrebe beñzerdi hemān

Aldırup oynaşarak oynaşın
Ḥasret ile ṭaşa ursa başın
[D4a]
Batırup ḡoḡḡa-i la'le ḡāme
Kanlı yaşıyla yazardı nāme

Döşeyüp sofrā-i 'ayş u ṭarabı
Çekse İncirli'de bintü'l-'inebi
[M116, E36b]
Olsa da çatlayacak mestāne
Mezesin eyler idi kestāne

· 80 A ve D'de sonraki beyitle yer deḡiştirmiş, pîşinde: öñinde D

· 83 gāhice aşdı: aşdı çok kerre A, C; gāhice açdı B, E

90 Duḡter-i rezle idüp def'-i ḡumār
Sevdigi meyve idi rūy-ı nigār

Yüz yigirmi şuver ü şekli tamām
Çıkarup fi'le be-vech-i itmām
[C4a]

Nice retḡāları fetḡ itmiş idi
‘İllet-i fitḡa daḡi yetmiş idi

Şāḡib-i renc-i firismūs idi ol
Kĩri derdi ile me'yūs idi ol

Bulsa bir ḡaḡbe-i rā'ūnāyı
Sikdir eylerdi zen-i dünyāyı
[G87a]

95 Ḥakketü'l-ferci olan nisvānı
Cānınıñ eyler idi cānānı

Dirdi 'indimde ḡāzannek maḡbūl
Tınbırız olsa da şāyān-ı ḡabūl

Cümleden gerḡi rabūḡ a'lādır
Āh ammā bulunur pek nādir

Göz atardı ḡafese penḡereye
Şeh-nişīnlerde olan manḡaraya
[F70b]

Şoñra 'innīn gibi ḡalmış ammā
Çıḡacak gözleri eylerdi zinā

· 93: -A, -D; şāḡib-i renc-i: belki rencūr-ı B, E

· 94: -A, -D, E'de 95'ten sonradır.

· 95: -A, -D; E'de mısralar yer deḡiştirmiş. / cānınıñ: derdiniñ B, E / cānānı: dermānı B, E

· 96: B 92'den E'de 93'ten sonradır.

· 98 atardı: açardı D

100 Bir pulu ehreli anb r oldu
B liğ-i Şevk-i Őaan r oldu
[B4a]
M rę-i  ayret başına  Őm Ő idi
Meyli uŐ aldırana d Őm Ő idi

Analık idi a a o c d 
 hiret oğlı idi anlara bu

Niçe ara peçeli mekk re
Ehl-i perde geçinen se  hare

OumuŐ n mına o    ce adın
Ouyup  izb-i fes d evr dın

105 D Ő r p bende niçe  z de
A a olmuŐlar idi ayy de

  l-i zen-dost-ı fez hat-   r
Bu idi işte m cerred her b r

VAŞF-I  UL M-P RE-  B - RE^{xix}
[A4a, D4b]
Őa Ő-ı muğlim da ı r sv -yı cih n
O da bundan gir  almazdı hem n

Nev-c v nlar i n  v re idi
B yle bir oca ęul m-p re idi

L k her yerde geçerdi s  hanı
Ő hret-i z t  azıcı Yeğeni

· 104 o:  n C /    ce:  oca A //  izb-i: arb-ı B,  arb-i F

· 105 bende: ayda B, C, D, F

^{xix} Der-bey n-ı vaşf-ı ęul m-p re B; -D, ... b - re: -G

· 108: -D; 108 ve 109 C'de 116'dan F'de ve A'da 119'dan sonradır.

· 109 D, E, 'de 119'dan sonradır; 109, 110 B'de 119'dan sonradır.

110 Kūnci Beg tekyesi dervīši idi
Halkaya girme büyük işi idi
[E37a]
Belki dervīş degil şāhib-i post
Ser-tarıķ olmuş ulu maḥbūb-dost
[C4b]
Dirdi kim deste-zenī-i hāven
Zen için zūll-i hevāndan ehven
[M117, G87b]
Gice bakmazdı benāt-ı na‘še
Cünbüş-i Zühre'ye dirdi ra‘še

Şemse te'nīş için itmezdi nazar
Pertevinden daḥi eylerdi ḥazer

115 Māderinden de idüp istikrāh
Karı kırı deyü itmezdi nigāh

Görse bir tāze-fidān-veş ḥūb-rū
Dirdi virmez mi ‘aceb şeftālū
[F71a]
Şāhidī'ye gehī itseydi nazar
Ard ön lafzın okurdu ezber

Şarfı taḥşīle tekellüfler idüp
Şarf-ı ‘ömr ile taşarruflar idüp

‘İlm-i naḥve daḥi oldu meşgūl
Bilecek mertebe fā‘il mef‘ūl

· 110 kūnci: götci M, A, C, F

· 111 ulu: olup D

· 112 deste-zenī-i: deste-zede-i D

· 113 B, D, E, G'de 114'le yer deḡiştirmiş

· 114 pertevinden: püserinden D

· 116 C'de 119'dan sonra; fidān-veş: fidān-ı A / ḥūb-rū: dil-cū D

· 117 C'de 115'ten sonradır. gehī itseydi: daḥi itdikçe D

· 119 ‘İlm-i naḥve daḥi: bir zamān naḥve de M, C; ḡayli dem naḥve de B, E, F, G

120 Bir zamān olmuş idi şāh-süvār
Nīzesin halkadan itdirdi güzār
[B4b]
Çok kavî zahır idüp püşt ü penāh
Arķalanmışdı be-vefķ-i dil-h^vāh

Niçe yerlerde kazık kaçmış idi
Ya'nī çok dünbelere çaķmış idi
[D5a]
Şoñra idbār ile bī-māl ü menāl
Oldı pes-mānde-i rāh-ı iķbāl

Hāşılı görmedi bolluķ varlık
Teng-dest idi çekerdi tarlık

125 Gerçi hālinde ruṭūbet yoğ idi
Tükrügi balğamı ammā çoğ idi

Kiri kalmış çıkup elden pāra
Kīmyācı gibi yüzi k̄ara

İçi boş kīsesiniñ ağzı büzük
Bağlamışdı yine kaytanlı yüzük
[A4b]
Baht-ı sahtı idi mānende-i seng
Böyle olmuşdı cihān başına teng
[C5a]
Münķabız çehre ile bed-eşkāl
Şanki bir ķur'ası şaşķın remmāl

· 122: C'de 109'dan sonra / dünbelere çaķmış idi: rütbelere çıķmış idi B

· 124 görmedi: bulmadı D

· 128 baht-ı sahtı: bahtı pek sahtı B // böyle: şanki A

· 129 C'de mısralar yer değıştirmiş, E-k, b: kabz-ı dāhilde perişān aḥvāl C / çehre ile: çehre idi B,
E // şanki: 'aynı A

130 Bir münecim idi süflî gūyā
Yıldızı düşkün idi sa'yi hevā
[E37b]
Şaç şaḳal ḳarma ḳarış şekl-i 'acīb
Baḳış söyleyişi tarz-ı ğarīb
[F71b]
Ḳalmayup zīb ü ğinā esbābı
Eski püski idi her eşvābı

Ṭartağan şarmış idi destārı
Geydigi eski ḳavıḳ da şarı

Binişin de yaḳası yağlı idi
Ḳuşağı gögsine dek bağlı idi

135 Balğamī şaplı bıçaḳ da be-meyān
Ḳınını şağrıdan eylerdi hemān

Kirli paslı gören ol nā-kāma
Dirdi kirpāsi yahūd 'allāme

Ḳahvelerde çüriyüp ḳoḳmuş idi
Başını her delige şoḳmuş idi
[M118]
Gāh idüp Ṭopḳapusı'n menzilgāh
Şarıkārīz'de kirācı idi gāh
[G88a]

Çoḳ oyuncaḳ var idi yanında
Ḥacıyatmaz daḫi cüzdānında
[D5b]

140 Şoḳulup mel'abe-i şıbyāna
Oyun itmişdi nice oğlana

· 130 A ve C'de mısralar yer deėiştirmiş. / bir: şan M, F / süflî gūyā: menḥūs-ı liḳā M, F

· 131, 132: -G

· 134 E'de sonraki beyitle yer değiştirmiş.

Babayāne görünüp çatmış idi
Çok oğullukların ağlatmış idi
[B5a]
Kanda cem‘ olsa gürüh-ı eṭfāl
Bu tufeylī idi anda der-ḥāl

Çocuk aldatmağ idi pīşesi hep
Böyle bāzīçede endişesi hep

Kınalı bir kızu idüp peydā
Niçe ma‘şūmı iderdi iğvā

- 145 Koyuna gel kızıcağım der idi
Söğüşünden toya toya yer idi

Geh kebūter uçurup dām iderek
Taḳlabāzlıklar ile rām iderek

Yavricağım diyerek şıbyāna
Kuşına yapmış idi çok lāne
[C5b]
Düğün eylerdi görüp sūr-ı ḥitān
Sünnet oğlanları ardınca hemān
[A5a, F72a]
Bir debistāndaki tıfl-ı mekteb
Dise şavt ile okurken *fe’rğab*^{xy}

- 150 Şevk ü rağbetle varup pūye-künān
Bāb-ı mektebde iderdi cevalān

· 147 şıbyāna: ḥübāna A

· 148 görüp: sürüp D

· 149 [maḥşūl-i beyit] ya’nı bir mektebde okurken bir tıfl, söze "elem-neşrah leke" âhîrinde "fe’rğab" dise, fe’rğab ma’nası rağbet eyle demekdir, deyü yelerek baña ḥitāb eyledi zannıyla bāb-ı mektebde cevalān iderdi. E-k

^{xy}“(Ancak Rabbine) yönel.”, Kur’ân-ı Kerîm, İnşirah (94)/8.

Mâ'il-i muğ-peçe-i Rûm idi hem
Yana yana Fener'e mûm idi hem
[E38a]
Tutuşup âh Yanākî diyerek
O da bu nâra yana ki diyerek

Kilise kapusına tûrmış idi
Beyza-i sûrḥ toḳuşdurmuş idi

Bir ṭabîbîñ adı olsaydı cûvân
Derdine andan arardı dermân

- 155 Gencine ḳardına baḳmazdı gidi
Bil ki dip oḒluna üftâde idi
[G88b]
Esb-i tâzî ile ol köhne-süvâr
Ṭavşan oḒlanların eylerdi şikâr
[D6a]
Ṭaş yatırdan gelüp olurdu ḥamûş
Düşünürdi niçe ḥâb-ı ḥargûş

Bu hevâlarda iderdi pervâz
Şanki ṭavşancıl idi ol peçe-bâz

Tâzeler derdine itmezse 'ilâc
Köhne me'bûne olurdu muḥtâc

- 160 Görse bir tâzeyi ḡayra hem-dem
Ara yerde bıraḒurdu balḒam

· 152 tutuşup: tolaşup B // nâra: zâra B

· 154 arardı: umardı M, G, iderdi B

· 157 olurdu: eylerdi D, iderdi F

· 159 muḥtâc: ilâc M

· 160 D'de 162'den sonradır.

Gāhice Kumkapu'da mest olıcağ
Bulaşup da çamura pest olıcağ

Dirdi mey-ḥāne gümüş ḥalkalıdır
Ġayrı yerde mey içenler delidir
[M119, B5b]
Çukurunda bulacağ muğlim idi
Külhan-i sīnesi pek muzlim idi

Yād idüp anda geçen hengāmı
Hiç unutmazdı Çukurḥammām'ı

- 165 Oldı hem Edrine'de germ-ülfet
İdüp Oğlanlı'da zevk-i ḥalvet
[F72b]
Sürinürdi varıcağ ḥammāma
Niçe dellāk-i sefid-endāma
[C6a]
Çoğı da peştemalin kıvratmış
Çıkarup taşraya 'uryān atmış

Berber oğlanına itse dileği
Dirdi öpsem şu gümüşden bileği

- Hafta geçse gözine inse tırāş
Tāzesin bulmasa urmaz idi baş
[A5b]
170 Görse başardada bir seydī-i ḥūb
Baş ururdu aña da ol menkūb

Küreğin çekmek için rüz u leyāl
Kıç levendi yazılurdu fī'l-ḥāl

· 167a: Peştemalin çoğı kıvrān itmiş M; kıvratmış; kıvrıtmış A, fırlatmış B

· 168 C'de sonraki beyitle yer değiştirmiş.

· 169 E-k; tāzesin bulmasa: tāzesi olmasa B / urmaz: açmaz D

· 170 aña da ol: aña ol gün B

Şoyunup sîm-tenân-ı dil-keş
Girse deryâya gümüş balığı-veş
[G89a]
Bir balıkbatdı yapaydım deyü âh
Dil-i pür-cüş olup Baħr-ı Siyâh
[D6b, E38b]
Şevk ile kânişine kûnişine
Çalışup cild-i ‘amîre işine

175 Şalyası şankim olurdı sîl-âb
Deheni hoşka-i leb-rîz-i lü‘âb

Çalkınup ra‘şeler itdikçe sürîn
Cânı ditrerdi idüp âh u enîn

Her kötekli güzele mâ’il idi
Köteğin yerse daħi kâ’il idi

Dönse ardın iderek istignâ
Turmayup eyler idi istimnâ

Bir yalıñ yüzlü göreydi nâ-gâh
Yanarağ eyler idi nâle vü âh

180 Ser-keşâna geçürürdi sözini
Çoğınun yerlere sürmiş yüzini

Bıçağın gösterene çaķıvirür
Biline bir yatağan taķıvirür

Dürterek nîze ile ħarbe ile
Ser-nigün itmiş idi ħarbe ile

· 174 şevk: zevk E

· 178 C’de sonraki beyitle yer deĝiştirmiş.

· 179 yalıñ: yoluk B

· 180 [maḥşûl-i mışra’]: Başı pek maḥbûba söz geçürürdi, ricâ iderdi A-k

[F73a]

Gāh meyān pāçaya dāmen be-meyān

Gāh müstağrağ-ı ġarğ-ı berrān

Çün Tayağcı Efe itdikle üfûl

Rûḡ-ı pāki buña itmişdi ḡulûl

[B6a]

185 Görse bir eğri ṭurur tâze fidān

Ḳaldırup tizce ṭayağlardı hemān

[C6b]

Bil viren niçe çürük dīvāra

Ṭayağ urmağla bulurdu çāre

Gice bir ḡānede olsa mihmān

Yatağında yatamazdı ḡubān

[M120]

Birisi şavşa başından farazā

Ġayrınıñ ardına olurdu belā

Gāhice ḡoñşu ḡapusu diyerek

Gizlüce ard ḡapudan işleyerek

190 Ṭolaşup ya'nī pes-i dīvārı

İtdi cār-ı cünübe āzārı

[A6a, D7a, G89b]

Görse bir günbed-i nev-bünyādı

Dünbe yādıyla idüp feryādı

Çok gümüş ḡubbelere çıkmış idi

Bildigi gibi yapup yıkmış idi

· 183: -B, -G; maḡşûl-i mışra': sürtüşdürmege etekleri belinde; mışra'-ı şānī maḡşûli: sürtüşdürmede iken birden daḡl ider A-k

· 184 pāki: nā-pāki E / itmişdi: itdi E

· 192: -A

Olıcağ şâ'id-i kūh u püşte
Yorılup qalsa binerdi püşte

İncebil'den tolaşup bî-pervâ
Kūh-ı bellūra çıkardı gūyâ

- 195 Her dem alurdi meşâm-ı cānı
Büy-ı rîh-i cebel-i nu'mânı
[E39a]
Tâzeniñ öpmeden evvel yedini
Būs iderdi oṭada maḳ'adını

İtse kuyruk satılan sūḳa gūzār
Hāzır eylerdi şıyırma ḳanṭār

Dā'im alt üst olup oğlanı ile
Zevḳ-i tahtānî vü fevḳānî ile

Kūh-ı dellāl idi ser-bāzārı
Geh deḡiṣ geh ṭoḳuṣ idi kārı

- 200 Şüret-i ḥāl-i cenāb-ı peçe-bāz
Bu idi işte be-vech-i îcāz
[F73b]

· 193 Bu beytiñ ma'nası: Mezbūr ḡulām-pāre-i bî-ḡārebir ḥâletde idi ki bir taḡ depesine çıḳmaḳ isteyüp ve çıḳarken yorılsa yine bir kimseniñ arḳasına binerdi ve öyle çıkardı ve iki mışrâ' daḡı ĩhâmdan ḥālî deḡildir. E-k

· 194 C'de sonraki beyitle yer deḡiştirmiṣ.

· 197 ḥāzır: bazar B

· 198 dā'im: gāh B, C, D, E, F

· 199 geh ṭoḳuṣ idi: ṭoḳuṣ iderdi A, M, gāh ṭoḳuṣdı C / [maḡşül-i beyit:] Mezbūr ḡulām-pāreniñ bazarbaşı oḡlan pāzengi idi ve kārı gāh deḡiṣ ve gāh ṭoḳuṣ idi ya'ni gāh fā'il ve gāh mef'ül olurdı E-k

· 200: -B, -F; Muḡtaṣar ḥāl-i cenāb-ı levvāṭ
Bu idi şanma ki yazdıḳ ifrāṭ M, C, E

MÜLAKĀT-I HER-DÜ VE ĀĠĀZ KERDEN-İ
MUḤĀVERE^{xxi}

İşte bu iki fezāhat-pīşe
Bed-siriştān-ı fesād-endīşe

Her biri başka tarīka pūyān
Biri ‘āma birisi ḥāşa revān

Böyle zıddeyn idiler meşrebde
Ya‘nī kim her biri bir mezhebde
[C7a]
Gāh ammā o iki zıdd-ı ‘anīd
Cem‘ olup eyler idi güft ü şinīd

- 205 Yine birgün buluşup bir yerde
Açdılar rüy-ı ḥayādan perde
[B6b]
Pīş ü pesden idüp āġāz-ı sūḥan
Oldılar pīş-rev-i ehl-i fiten
[D7b]
Fikr-i tevzīḥ ile maṭlablarını
Ḳayd-ı terciḥ ile mezheblerini
[G90a]
Çekdiler niçe delīl-i ‘aqlı
Ṭayy idüp şerm ü edeble naḳlı

Hurde-dānlar gibi ol bī-ḥiredān
Ḥüsn ü ḳubḥ eyledi ‘aqlınca beyān

^{xxi} Her ikisi görüşüp ve nizā‘a başladılar, anı beyāndır A; -D

· 203 kim her biri: her birisi F

· 207 maṭlablarını: meşreblerini B

· 208 C’de mısralar yer deġiştirmiş.

ÂĠĠAZ KERDEN-İ ZEN-DOST BE-VAŞF-I ZENÂN-I
‘İŞVE-ZENÂN^{xxii}

210 Bahşı gitdikçe çatallandırarak
Tatlı ta‘bîr ile ballandırarak
[M121, A6b]
Ter-zebânlıkla olup âmâde
Ağzını açdı Şuyolcî-zâde

‘Âdet-i câriyesi üzre hemân
Olarak sûy-ı mübâhâta revân

İtdi çok şu getürüp her dereden
Vâdî-i midhâte icrâ-yı sühân

Didi kim her gice olmaz mı ‘arûs
Zevk-i ebkâra olanlar me’nûs

215 Hüsni ü ân ile o rabbât-ı hicâl
Zîb-i hâlvetteh-i âğûş-ı vişâl
[E39b, F74a]
Burka‘-ı nâzını açdıçca sezâ
Yüz görümlüğü virilse dünyâ

Öyle cânânı iden mûnis-i cân
Dâr-ı dünyâda bulur hûr-ı cinân

Anlar âhû-yı harem-perverdir
Şaydı bigâneye müşkil-terdir

^{xxii} Der-vaşf-ı zenân-ı ‘işve-zenân M, F; -D

· 211 ter-zebânlıkla: tîz-zebânlıkla E

· 213 getürüp: götürüp A // midhâte: medhde A, C, D, E

· 218 şaydı: şabrı B / müşkil-terdir: müşkillerdir C

Şakınur kendüyi nâ-maḥremden
Şan perîdir ki kaçar âdemden

- 220 Hânede genc-i nihândır anlar
Cevher-i 'işmete kândır anlar

Hür-ı 'în olduğıcün 'aynı hemîn
Kurretü'l-'ayn gibi perde-nişîn
[C7b]
Kafes ardında o tûṭî-veşler
Söyledirsen ne şekerler çiğner

Hep o tûṭîleriñ âyînesi var
Ya'nî bellûr gibi sînesi var
[D8a]

- Câmdan taşra idince nazarı
Görinür şîşede mânend-i perî
[G90b)
225 Meyl ider duḡtere ṭab'-ı mevzûn
Hoş gelür meşrebe bîkr-i maẓmûn
[B7a]
Hem küḡeylânda daḡi zî-kıymet
Mâdiyân nev'idir eyle diḡkat

Mâde maḡbûl olıcaḡ ḡayvânda
Kıymet olmaz mı zen-i insânda'

Şems iken eşref-i necm-i gerdûn
Oldı mı rûtbesi te'nîş ile dûn

Küpeli bir kıza beñzer Cevzâ
Feleḡi ḡalkâ-be-gûş itse sezâ

· 222 -veşler: kuşlar M

· 228 kıymet: şeref A, B, raḡbet D / olmaz mı: olmazdı A / zen-i: zene D

230 Zühre'dir duhter-i pür-nâz-ı felek
Bezm-i 'ulyâda nevâ-sâz-ı felek

Niçe inkâr olunur hüsni-i zenân
Tev'em-i mihr iken ol 'işve-zenân
[A7a]

Ne şafâdır ki ola bir âdem
Kimseniñ görmedigine mahrem
[F74b]
Şivekârân-ı cevârî-i hisân
Söyleyüp her birisi başka lisân

Şâhibin kendüye efgende ider
Bend idüp tırrasına bende ider

235 Her biri başka diyârın gülidür
Her biri bir çimeniñ bülbülidür
[M122]
Her birisinde leâfet başka
Cünbüş ü nâz u melâhat başka
[E40a]
Germî-i cilve-i nâzende-i Rûm
Yumşadır âdemi mânende-i mûm

O Sakız kızlarınıñ fistânı
Portakal gibi şıkar pistânı

Bilürüm her biriniñ lezzetini
Çekerim cümlesiniñ hasretini

· 231 D'de 224'ten sonradır. / Maḥşûl-i beyit: Hüsni-i zen ay ile ıardaş olduğı ħâlde niçe inkâr olunur. A-k

· 232 D'de 236'dan sonradır.

· 233 söyleyüp: söyleşüp C / her birisi: her biri bir E

· 234 maḥşûl-i beyit: O câriyeler şâhibini kendüye düşkün ider ve kâkülüne bağlayup kul ider. A-k

· 239 D'de sonraki beyitle yer değıştirmiş. / her biriniñ: cümlesiniñ M, E // cümlesiniñ: her biriniñ E

240 Severim cümle zen-i mäh-veşi
Belki germiyyet ile her Habeş'i
[C8a, D8b]
Olsa şâyeste gulâm-ı derbân
Bir kızoğlana hezārān oğlan
[G91a]
Vaqt-i vuşlatda cefā itmezler
Seni mahrûm-ı şafā itmezler

İki başdan o muhabbet ne şafā
Şarasın sîneye kât kât ne şafā

Nedir ol gül gibi ruhsāre-i al
Verd-i ra'nā ise de 'ālū'l-'āl

245 Zerd-rū oldu görüp altını
'Āşık-āsā o ruḥ-ı gül-günü

Pertev-endāz olıcaḳ ruhsārı
Parladır elbise-i zer-kārı
[B7b]
Kaşları kaṇṭara-i misk-i Hoṭen
Ġamzeler toğrı güzergāh-ı fiten

Ki odur cāmī'-i hüsne mihrāb
Kıble-i dil-şudegān-ı bī-tāb

O siyeh gözleri kim sürmelidir
Būs idüp göz göre yüz sürmelidir

· 241 gulâm-ı: gulâm u D / Maḥşûl-i beyit: Bir kızoğlana yüzlerce oğlan kapıcı olsa lâyıḳdır, ancak kalem-i nâsiḥden sehvdır yâḥud nâzımdan sürc-i lisân olmaḳ gerekdir. A-k

· 242 D'de sonraki beyitle yer deḡiştirmiş.

· 244 verd-i: virdi C / ra'nā ise de: ra'nā-ter ise A / b: Belki gülden nice kât 'ālū'l-'āl D, E-k

· 246 parladır: pâkdir C

· 247 ġamzeler: ġamzeye C, D, E

- [F75a]
250 Bir bakışla ne nezâketler ider
Kâle gelmez ne işâretler ider
- Görse Mecnûn ne bakışlardır bu
Çeşm-i âhûya dîmez mi yâ Hû
- İdüp ol çeşm-i siyeh-kâra nigâh
Göresin nidüğini nûr-ı siyâh
[A7b]
Müje-i tîz ile ol çeşmi süzen
Cânı delmez mi mişâl-i sūzen
- Şanki tûb iğneler ol müjgândır
Şaplanur cân evine peykândır
- 255 Hâli ben aîladığım ‘anberdir
Sûziş-i şîne aña micmerdir
- Câ-be-câ gerden-i bellûr üzre
Şanki fûlful kona kâfûr üzre
- Eylemiş mürğ-i dil-i nâlâna
Turralarla anı dâm u dâne
[D9a, E40b]
Seyr iden âh o mu‘anber hâlî
Derd-i sevdâdan olur mı hâlî
[G91b]
Zîr-i geysûda binâgûşî hemân
Şubh-veş perde-i şebde pinhân
[C8b]
- 260 Cebhesinde o siyeh kâküller
Şanki taķmış başına sūnbüller

· 253 tîz ile ol: nîze ile B, tîr ile ol E

· 256 câ-be-câ: cây idüp B, E

[M123]

Dökilüp gerdene ˆtop ˆtop geysüˆ
Yäsemenlikde mişāl-i şebbü

Boyanup ˆanber ü misk ü ˆüda
ˆİtr-ı şāhiler ile ālūde

Eylese aḥter-i elmāsını bendˆ
Zülfi tā yıldıza atmaz mı kemend

Tār-ı geysü-yı behem peyvesteˆ
Rište-i mûy-ı meyāna beste

265 Zīb-i mengüşı olan dūr-dāne
Delinür reşk ile ol dendāne

Küpeler şaˆşaˆalı cevherdür
Güpe gündüz görinen aḥterdür
[F75b]

Leb-i laˆlinden idüp şerm ü edeb
Ḥātem-i laˆli kızarsa ne ˆaceb
[B8a]

Reşk-i gül-nārdır ol rengin lebˆ
Meyve-i cāndır o sīb-i ḡabḡab

Bikr-i ḡonce dehenidür gūyā
Pek açılmaz iderek şerm ü ḡayā

270 Ya odur ḡoḡḡa-i yāḡūt meger
Büse-i laˆl-i lebi gül-be-şekerˆ

ˆ 261 ˆtop ˆtop: ˆat ˆat E

ˆ 263 D'de sonraki beyitle yer deḡiştirmiş.

ˆ 264 tār: tāb A, mār D

ˆ 268 gül-nārdır: gül-nār idi M / ol: ola B // sīb-i: sīmīn D

ˆ 270 lebi: gibi A, B, D

Bend-i gerdendeki elması hemân
Gerden-i şâfı ider pür-leme‘ân

Taş mıdır bağı o cevher-kemerin
Niçe şıkmış belin ol ‘işvegerin

Beli nâzik yakışur bildârı
Kemer-âsâ şarılardım bârî

[A8a]

Kol şarup ya‘nî koçup ince belin
Gel amân gel disem ey tâze gelin

[D9b]

275 Dest-hoş eyleyerek pistânın
Ohşasaydım şıkarak her yanın

Sâ‘id-i sîmde destîne-i zer
Ki iki başı ser-â-ser cevher

Tutup ol sâ‘idi der-dest itsem
Destini destime alsam gitsem

[G92a]

El uzatsa o Zelîhâ-yı zamân
Çâk olur dâmen-i şabr u sāmân

[C9a]

Âh o ‘unnâb gibi parmağlar
Dil-i hünîn-ciğeri ırnağlar

[E41a]

280 Küsmelerle nedir ol küs memeler
Elini çek abo cânım demeler

İki pistânçe ile sîne-i şâf
Beñzemez mi aña haqqa’l-inşâf

· 271: -B, E-k; Gerden-i şâfı virir nûr-âsâ
Bende gerdandaki elmâsa sezâ C
· 273 kemer-âsâ: kemer atup C

Ki kona iki turunç-ı taze
Sîmden bir tabağ-ı mümtâze

Ya o fincân göbegi vâveylâ
Gören âdem diye eyvâ eyvâ
[F76a]
Ehl-i derdin yüregın oynatmış
Hep göbek burusına uğratmış

285 Çâk-i pîrâheni peyveste-i nâf
Açmam aşağısıdur gizlû şigâf
[M124]
Lezzetin şerh ü beyân eyleyemem
Tuğatım çatlar anı söyleyemem

Bir yere gelse dü berg-i gül-i ter
‘Aynı ol şekl-i dil-ârâya döner

Zîr-i dâmende o verd-i terdir
Sâklar şâh-ı gül-i aḥmerdir

Öyle şâha kolını kim şalmaz
Boynuna kim o günâhı almaz
[B8b]

290 Göricek altunoluğ şalvârı
Olur âb-ı dehen elbet cârî

Çözmede olsa küşâyış der-kâr
Açılur bend-i tılısm-ı esrâr
[D10a]
Yürise nâz ile ol nûr-ı başâr
Pâyını çeşm ü dil ü câna başâr

· 283 maḥşûl-i beyit: Kırmızı gül yaprağı ikisi bir yere geldikde ol maḥall-i ma’hûda beñzer. A-k

· 292 yürise: yüzine A

Şalınurken göresin şiveleri
Öyle reftâr idemez kebg-i derî

DER-BEYÂN-I HÂMMÂMIYE^{xxiii}

Nâz u reftâr ile ol sîm-endâm
Olıcağ ‘âzim-i sūy-ı hâmmâm
[A8b, G92b]

295 ‘Âşık-ı germ-i derûn-ı pür-tâb
Öñine geçmege itmez mi şitâb

Geh sebük-rûh idüp üftâdesini
Yükledir boğça vü seccâdesini

Varup ol işveger-i nâz-ı hırâm
Olsa tâb-efgen-i şahın-ı hâmmâm
[C9b]
Göricek mağdem-i ferhunde-demin
Sîm-i na‘lin öpüp evvel kademin

Cüş idüp zevk ü şafâ ile hemân
Şu döke ayağına şâdırvân

300 Şoyununca göresin nûr gibi
Parlaya sînesi bellûr gibi
[E41b, F76b]
Ola gül-püş o perişân-kâkül
Zîr-i zülfünde qalup ol ruḥ-ı gül

Görine ya‘nî o zülf-i gül-püş
Dil-i sevdâ-zede-veş hâne-be-düş

^{xxiii} Başlık: -M, -A, -C, -D, -F

· 295 pür-tâb: bî-tâb D // geçmeye: çekmege C

· 299 zevk ü: mevc-i C, şevk ü F

· 301 C ve D’de mısralar yer değiştirmiş. / ol ruḥ-ı: ‘ârız-ı D

Ola germ-ābe daḥi ḥayrānı
İde şad dīde ile seyr anı

Mū-miyāna şarılup mīzer-i zer
Nereye sūtre olur belki sizer

- 305 Göbeğin açsa göbek taşında
‘Aklı kalmaz görenin başında

O perī ḥalvete girse ‘uryān
Bayılır üstüne görse insān

Būs idüp destini tās-ı sīmīn
Dir bu ḫurnāda benim ehl-i yemīn

Çeşm-i ‘āşık gibi cūşışle hemān
Lüleler cümle olur germ-i revān
[D10b]

Şıcağı geçmişe beñzer güyā
Sürinür kīse nezāketle aña
[B9a]

- 310 Ezilüp şevk ile ḥadden efzūn
Eride cānını miskīn şābūn
[M125]

Görinüp sīm-veş ol cism-i laṭīf
Pīç ü tāba düşe ḥayret ile līf
[G93a]

‘Anber ü misk gibi her mūyı
‘İtr-nāk ide gül-i ḥoş-būyı

· 304 şarılup mīzer-i zer: şarılup zer mīzer B, şarılınca mīzer C, E // belki: nükte A

· 307 destini: -A

· 309: -A, C’de mısralar yer değiştirmiş. / a: Şıcağı geçtiğin eyler İma D

· 310 miskīn: miskī C, E, F

Şemme-i tırrası ile hınnā
Ola bir ġāliye-i ‘anber-sā

Bakup ol zülf-i ‘abīr-efşāne
Çāk çāk olsa ‘aceb mi şāne

- 315 Gül-i rüyı ‘araķ-efşān olarak
Cā-be-cā jālesi rīzān olarak

Cāmekānı idicek şoñra mekān
Būs-ı la‘le bula şerbet imkān
[A9a, C10a]
‘Ārızın seyr idüp öyle pür-tāb
Dökile saçıla şevķ ile gül-āb
[F77a]
Geyinüp cāme-i zer-kārīsin
Alını şālını yildārīsin

Olup āyīne-i sīme nigerān
Hüsnine kendü de ola hayrān

- 320 Āb u tāb ile idince ‘avdet
Sīnede şu‘lelenüp germiyyet

Ya‘ni işler kıızışup germ olıcaķ
Penbeler gibi teni nerm olıcaķ
[E42a]
Sen aña yalvarup itdikce niyāz
O saña eyleye şad şīve vü nāz

Diye biñ dürlü girişme iderek
Nā-be-cā işe girişme giderek

· 318 alını şālını: altı barmaķ şāl M / yildārīsin: bildārīsin E, F

· 323 giderek: diyerek A

Ola her cümbüşü böyle şîve
Duhter olmazsa da olsun bîve

- 325 Böyle cümbüşlere âgâz iderek
Gülerek oynayarak nâz iderek
[D11a]
Otura gâh çıkup zânûya
Yıkasın gâh çeküp pehlûya

Nâfe dek çâk ola gül-pîreheni
Göresin nidügin ol sîm-teni

Ber-i sîmîni mişâl-i bellûr
Açılup parlata mânende-i nûr

- Eyleyüp ‘aksiñi anda seyrân
Kılasın âyine-âsâ hayrân
[G93b]
330 Ya‘ni kim bilmeyesin sînesi mi
Yohsa şâfî gümüş âyînesi mi
[B9b]
Câme-h^vâba girüp öyle meh-tâb
Şubha dek dîdelere girmeye h^vâb

Gele âgüşuña ol sîmîn-ber
Sîne-ber-sîne olup zîr ü zeber

El-amân kesdiñ emânım diyerek
Gehi hânım gehi cânım diyerek

Olasın yek-ten ü yek-pîrâhen
Bir ola iki göñül iki beden

· 326 yıkasın: çekesin M, C, baqasın A, B, D / çeküp: yıkup M

· 327 nâfe dek çâk ola: nâfeden çâk ola M, F, tâbe nâf açıla C // nidügin ol: nidüğünü A, B, C, D

· 328 açılup parlata: şa‘şa‘a-pâş ola C

- [F77b]
335 Būs idüp gāh ruḥ u geh gerden`
Gāh gül koḳlayasın gāh semen
[C10b]
Bundan a'lā ola mı zevḳ ü şafā
Ḥayf ey muḡlim-i bī-çāre saña
[M126]
ÂĠÂZ KERDEN-İ MAḤBÛB-DOST BE-VAŞF-I
CÛVĀNĀN-I KEMĀN-EBRÛ^{xxiv}
[A9b]
Böyle cûşişle Şuyolcı-zāde
Eyleyüp vaşf-ı şafā-yı māde

Bu şularda idüp ĩrād-ı kelām
Kıldı icrā-yı mezākın ifhām

Gerçi gûş eyledi ḥāh u nā-ḥāh
Ṭab'ı ammā ki idüp istikrāh

340 Sözüni dikdi Qazıḳcı Yeḡeni
Çaḳdı yerlü yerine her süḡanı

Didi ey ḥāne-ḥarāb-ı gep-zen
Reh-i sıl-ābda yapma mesken`
[E42b]
Merd olan eyleye merde raḡbet
Şaḡş-ı nā-merde sezādır 'avret
[D11b]
Bunu ne ḡayrıya ne benden şor
Tāzeniñ zevḳini sen zenden şor`

· 335: -M, -F

^{xxiv} Der-vaşf-ı maḥbûbân-ı dil-sitân M; kemân-ebur: cilvegerân B; civânân-ı kemân-ebur: maḥbûbân-ı dil-sitân C, E; -D

· 341 yapma: yapmış A, B

· 343 zevḳini: ḡalini E / zenden: senden A

Bir delikanlı güzel maḥbūba
‘Aqlın aldırsa olur meczūbe

- 345 Açılup ummadığın mestüre
Keşf-i ‘avretle olur meşhūre
[G94a]
Bikri medḥ itse daḥi bir bānū
Dir ki pākīze kızoğlandır bu

Nev-cüvāndır bilesin cān-ı cihān
‘Āşık-ı pīri ider tāze-cüvān

Nev-nihāl-i çimenistān-ı cemāl
Gonca-i tāze-res-i bāğ-ı vişāl

Dil viren öyle gül-i mümtāza
Gülşen-i ‘ömrini eyler tāze

- 350 Ney-süvār iken alur meydānı
Raḥş-ı pür-cünbüş-i ḥüsn ü ānı
[B10a]
Tıfl iken nāz ile mektebde ider
Sebaḳ-ı mihr ü vefāyı ezber
[F78a]
Peder ü māderiniñ bir gülidür
Lānesinde peçe-i bülbülidür

Bed-naẓardan şaḳınurlar anı
Hıfz ider şanki bedende cānı

· 348 cemāl: vişāl D // vişāl: cemāl D / Maḥşül-i beyit: Cemāl çimeninde yeñi dal, vuşlat bağında goncadır taze. A-k

· 350 C'de mısralar yer deḡiştirmiş.

· 351 sebaḳ: varaḳ D

· 352 E'de mısralar yer deḡiştirmiş.

· 353 C'de mısralar yer deḡiştirmiş. // ider: idüp D, E, F

[C11a]

Ya'ni her kim arayup genc bulur
Dil-i vîrânını pür-genc bulur

- 355 Duhter olur mı püserle yeksân
Yok mıdur anda 'uyüb u nokşân

Tāze meşşāṭaya muhtāc mıdır
Revnaḳ-ı hüsni ḳara saç mıdır

Müşg otı perçemi şanma ḥāşā
Ṭurra-i zen gibi püsküllü belā

[A10a]

Hüsni ārayişi zîverle degil
'Āriyet cevher ile zerle degil

Zâtıdır cevher-i kân-ı hūbî
Pāk-gevher bilesin maḥbūbı

[D12a]

- 360 Gūşī āzāde-i ḳayd-ı mengūş
İder üftādelerin ḥalḳa-be-gūş
[M127]
İstemez ḡāze vü ḥinnā vü ḥizāb
Ruhların gül gül ider reng-i ḥicāb

Dīdeler sürme-i ḳudretle siyāh
Ġamze-i şūḥı siyeh-mest-i nigāh

[E43a, G94b]

Bāzî-i nîze-i nevk-i müjgān
Ne yamandır cigere oynar amān

· 354 ya'ni: bil ki C

· 355 yok: var D

· 357 müşg otı: sen o müşg A / ḥāşā: zîrā D // ṭurra-i: ṭurra D / gibi: gibi bu D

· 358 hüsni: hüsn ü D

· 359 zâtıdır: ānıdır A

· 360 Maḥşûl-i beyit: "Ya'ni tāzenîñ ḳulağı küpeden āzādedir, ancak ḳulağına 'aşıkların ṭaḳar." dimekdir. A-k

Vesmeden tîre degildir ebrû
Kâlem-i şun'-ı İlâhîdir bu

365 Zîb-i meşşâta mıdır nokta-i hâl
Beni söyletme bilürsin bu ne hâl

Zen gibi yapma mıdır hüsni-i şîfât
Anadan toğma güzeldir bi'z-zât

Çekegör sîneye her maḥbûbı
Kim kıomaz kıoynuna zer-maḥbûbı

Tıfl iken kaşı gibi ola hilâl
Bedr olur varıcağ on dördine sâl
[F78b]
Bir cüvân kaşı şarık başında
Böyle on dörde gire yaşında

370 Ola bir işve-nümâ paşalı
Câme-i nâzı ser-â-pâ şâli

Dinse semmûr-ı siyeh-mûdur bu
Cünbüşe başlaya taraf-ı ebrû
[B10b]
Sînesin açsa ger ol sîmîn-ber
Şala kıuyruklarını kıākumlar
[C11b]
Anı celb eylesin ber-taḳrîb
Eyleyüp ḥâtırını gül gibi tîb

· 364 vesmeden: vesme-i A, D

· 365 zîb-i: vaż'-ı C, D // bu: o D

· 366 hüsni-i: hüsni ü E

· 368 D'de mısralar yer değıştirmiş. [maḥşûl-i mışra']: Maḥbûb yaşı on dördüne varıca ayın on dördi gibi olur. A-k

· 369 gire: vara C

Şalina nâz iderek yanıñda
Naķş-ı pâyı yer ide canıñda

- 375 Gezesin her çimeni dest-be-dest
Şīve-i ķaddi ide servi şikest

Şarılup āh efendim diyesin
A benim serv-i bülendim diyesin
[D12b]
O çekildikçe saña şevķ gele
Büse vermezse daħi zevķ gele

Gül-şeker lebleriniñ düşnāmı
Ede şīrīn dehen-i nā-kāmı
[A10b]
Böyle bir şūh ile zevraķçe-süvār
Gāhice eylesin seyr-i kenār
[G95a]

- 380 Olarakı gerdeniniñ hayrānı
İdesin ya‘ni Boğaz seyrānı

Çıkasın zevraķ-ı ‘aysın kıçına
Çekesin Göksu‘da körfez içine

Otura yanıña ol māh-liķā
Seyr-i meh-tāb idesin bī-pervā

Bāğ u bostāna da çekseñ anı
Bozmaya keyfiñi ser-bostānı
[E43b]

· 374: -M; nâz iderek: şīve ile C

· 375 şīve-i: cünbiş-i C/[maḥşül-i mışra‘]: Boyunuñ nāzlanması servi kırar. A-k

· 378 dehen-i: deheni D

· 382 C‘de sonraki beyitle yer değıştirmiş.

· 383: -A; b: Keyfiñi bozmayalar bostānı D

Ola âmâde sebû-yı bâde
Viresin hürmen-i hüznî bâda

- 385 Bezme revnağ vire câm-ı gül-reng
Bir taraftan ide muṭrib âheng
[F79a]
Reng-i meyden yañağı gül gül ola
Gonca-lebler açıla bülbül ola
[M128]
Sîm-sâ'idle ḳadeḥ-kâr ola hem
Mezeler la'l-i şeker-bâr ola hem

Mûsikî-dân ola hem hûb-şadâ
Büselikte ide âğâz-ı nevâ

Hep uşul ile ola şûret-kâr
Dil-i 'uşşâḳda ḳalur mı ḳarâr

- 390 Başlasa beste-i zencîre eger
Zülfine ola şabâ der-çenber

O açık baş güzeli gibi cüvân
Tâb-ı ser-germî-i sâğarla hemân
[C12a]
Ṭağıdup perçemin olsa dal-fes
Şanasın kim ṭağılur milket-i Fas
[B11a]
Keyf ile raḳş idicek ol meh-veş
Çengî-i Zühre'yi eyler def-keş

· 384a: Câm-ı 'işret ola hem âmâde M, A, B, E, F, Câm-ı 'işret ola hem bir bâde D
· 385 D'de mısralar yer değiştirmiş. a: Bir taraftan mey ü ṭanbûr ile çeng D
· 386 gonca-lebler: gonca-âsâ M, A, B, E
· 388 mûsikî-dân: mûsikî'den C, D
· 390 ola: bâd-ı C, D
· 393: D'de 398'den sonradır. / def-keş: dem-keş F

Tabla perçem süricek bezme kadeh
Başdan aşmaz mı o dem mevc-i feraḥ
[D13a]

395 İçesin âteş-i 'ışk ile şarāb
Sīneler sīh-i muḥabbetde kebāb

Ḳorlanup hem 'araḳ-ı pūr-tāba
Dilden âteş viresin ol āba
[G95b]
Şöyle cūş eyleye kim 'ālem-i āb
Olasın lücce-i zevḳe ġarḳ-āb

Öyle tūfān ide kim būs u kenār
Mevce-i şevḳ ola baḥr-ı Tebār

Mest olup çāk ide pīrāhenini
Öpesin sīnesini gerdenini

400 Sīne āyīne-i bellūr gibi
Gerden-i sīmi ise nūr gibi
[A11a]
'Ālem-i nūr degil mi bu şafā
Çekilūr gāhice de itse cefā

Böyle nev-reste-nümā tāze fidān
Olur elbette 'aşā-yı pīrān
[F79b]
Tıfl iken itse daḥi cev̄r ü sitem
Bilmeyüp şīve-i āyīn-i kerem

Olıcaḳ bālīg-i hengām-ı vefā
Bālīgā mā-belağ olmaz mı şafā

· 394 süricek: viricek D / bezme: ya'ni A, B, E, F // aşmaz mı: açmaz mı M, A, B

· 395 içesin: içilür A, nūş idüp C, D

· 401 de itse: eylerse B

· 403 itse daḥi: itse de ger A, itse gehī M, B, F

- [E44a]
405 Görinüp şāh-levendāne edā
Ola ‘uṣṣāķı o dem şāha gedā
- Taş dike sīne-i ‘āşıkda eger
Nāz ile çekse mücevher hançer
- Varaķ-ı rūyı olinca nev-ḥaṭ
Ḥāl-i müşgīni ider tarḥ-ı nuḳaṭ
- Nūr deryāsı olup mevc-āver
Çıkarır sūy-ı kenāra ‘anber
- Nidügin bilse o ḥaṭṭ-ı müşgīn
Düşürürdi göbegin āhū-yı Çın
- 410 Gird-i peymāne-i la‘linde hemān
Ḥaṭ-ı Yāķūt olur şanki ‘ayān
[C12b, D13b]
Ter ü tāze görünür çār-ebrū’
Çār-bāğ içre mişāl-i şeb-bū
[M129]
Böyle nev-ḥaṭṭa olan ‘āşık-ı zār’
Misk āhūsını itmez mi şikār
- Ele girdikde hemān öyle cüvān
Fırşat-ı vuşlatı fevt itme amān’
[B11b, G96a]
Taş yaturken bulıcaķ tavşānı
Baş yatağında kaçırma anı

· 411 görünür: görine M, A, B, C

· 412 nev-ḥaṭṭa: nev-ḥaṭla A, D // misk: müşg D

· 413b: Sür şafāsın arama vaķt ü zamān A, B, D, E, F

415 Fehm ider derd-i dil-i ‘uṣṣākın
Pek helāk eylemeyüp müştākın

Söze yatmam deyü eylerse de nāz
Geçirirsın yine tenhāda niyāz

Bir yalıñ yüzlü ocaqlı maḥbūb
Yaḳsa da cānı fe-ni‘me’l-maṭlūb

Şem‘ ü pervāneyi der-ḥātır idüp
Şevḳ ile rāh-ı Fedā’ı’ye gidüp

Yanaraḳ āteşiñi söyleyesin
Düşdüm ocağıña raḥm it diyesin
[F80a]

420 Hoş gelür ‘āşıḳa bu sūz u güdāz
Sıneyi rüşen ider böyle niyāz

Ya o ḳalyoncu kesim fermeneli
Şırma perçemli o seydiḡ güzeli
[A11b]
Sım pinyālini itse be-meyān
Gören elbette urulmaz mı amān

Tāzeniñ cümlesidir cān-ı cihān
Her birine ola cānım ḳurbān

Her biri ḳaḳma ilikdir gūyā
Topuḡından yuḳaru ser-tā-pā

425 Müstedīr oldıḡı şekl-i aḥsen
Bilinür hendeseden fehm it sen

· 415 ider: iden B, E, F, idüp D / eylemeyüp: eylemeye B

· 419 ocağıña: ayağıña M, F

· 422 pinyālini itse: pinyālin idince C, E

[E44b]

Bir kıl ile çeker ol mûy-ı miyân
Yan yana iki gümüş kûh-ı girân

Gösterür eyleyerek ğunc u delâl
Nidüĝin şan'at-ı cerr-i eşķâl

[D14a]

Ne şafâĝâhdır ol ħubbe-i sîm
Ķarlı taĝlar gibi berrâķ u cesîm

Aña her püşte olur mı mânend
Tomaliķ Taĝı'dır ol kûh-ı bülend
[C13a]

430 Anda çünkim 'azametdir der-kâr
Olsa şâyeste aña kâr-ı kibâr
[G96b]

Nedir ol iki piyâz-ı lâle
Ķoncası elde olur pür-jâle

Tâze memdûĝ-ı cihândır bilesin
Maţlab-ı pîr ü cüvândır bilesin

Ķazar erbâbına ĥâzır ĥazarî
Ehl-i esfâra refîķ-i seferî

Şu'arâ-yı 'Acem-âsâ rindân
Ķoş-dil ü ĥoş-sûĥan-ı ferzendân
[B12a]

435 Her biri milk-i sūĥande server
Ser-be-ser eylediler medĥ-i püser

· 428 berrâķ: billûr D

· 429: -A

· 430 anda çünkim: çünki anda D

· 432 cihândır bilesin: cihân neyleyesin B

‘Ār idüp eylemege duḡteri yād
Bikri maẓmūnda iderler ĩrād
[M130, F80b]
Milket-i Rūm'da hem şā‘irler
Ehl-i dil pīrleri māhirler

Eyleyüp vaşf-ı cūvān-ı tāze
Virdiler ‘āleme cān-ı tāze

Şūḡ-ı nev-ḡaṭ gibidir her dīvān
Oldı şīrāzesi ḡaṭṭ-ı ḡūbān

440 Ḥayf ancaḡ iki rūsvā-yı ḡadīm
Biri bu naẓmı yazan bir de Nedīm

Şī‘rini zen gibi itdi medḡūl
Oldı dīvānları da nā-maḡbūl

Bedevīdir şu‘arā-yı A‘rāb
Anlara yoḡ bu maḡalde i‘rāb

Diyerek Leyla vü Selmā vü Su‘ād
İderek ḡölde ḡara ḡızları yād
[A12a]
Gūş idüp naḡme-i nā-sāz-ı ḡavāl
Söylemişlerse daḡi ba‘zı mavāl
[D14b]

445 Anda merdāne edādır nādir
Kimi ḡūnşā kimisi Ḥansā'dır

Ne bilür ḡölde gezen ḡara ‘Arab
Sīm-tenlerle nedir ‘ayş u ṭarab

· 440 bir de: biri E

· 441 dīvānları da: ḡüftārıları F

· 442 bedevīdir: bedevīle E

· 444 nā-sāz-ı: sāz u E

[E45a]

Amora nāmına hem ba'zı Fireng

İtdi kālā-yı kelāmda bed-reng'

[G97a]

Sen de düş olma dönüp efrence

O firengi gibi kâfir rence

[C13b]

Ol ki üftāde-i çāh-ı zen olur'

Āb-keşler gibi ter-dāmen olur

450 Olma çifte koşulup tohm-efşān'
Gāv-ı ser-geşte-i hırş-ı nısvān

Hem-ser-i şūh-ı cüvāndır ser-best

Müttehemdir başılır zenne-perest

TA'N-I ZEN-DOST BE-MAḤBŪBĀN VE MAḤBŪB-
DOST^{xxv}

Böyle maḥbūbları vaşf iderek'

Reh-i nā-refteye toğrı giderek

[F81a]

Qıldı zen-pāre-i ma'hūda ḥitāb

Serzeniş-güne idüp böyle 'itāb'

· 447 kelāmda: kelāmın E, F

· 449 maḥşül-i beyit: Ol kimse ki zen kıyusuna düşmüş ola ya'ni zen-dost ola, kıyu başında şu çekici gibi eteği dā'im yaş olur. A-k

· 450 maḥşül-i beyit: Çifte koşulup ya'ni boyunduruq altına girüp başı düşmüş öküz gibi zen-i ter-dāmene tohm saçıcı olma! Murād, zen-perest olma dimedir. A-k

^{xxv} Der-ta'n-ı maḥbūbān ve maḥbūb-dostān M, F; Başlık D'de 454'ten sonra gelmektedir.

· 452 D'de bu beyitten sonra haşiv kabilinden şu beyit vardır:

Tāzeler zevkıne zīnet virerek

Hüsine ānına zīnet virerek

· 453 böyle: lev m ü D

Başına kaķdı Kızıkcı Yeğeni
Kaķbelikdir diyerek meyl-i zeni
[B12b]

455 Baķı-i cārīsini ģasbe'l-‘āde
Gūş idüp coşdı Şuyolcı-zāde

Bulanup göñli gözi ģirelenüp
Şanki taşķın aķarak tırelenüp

Didi ağzı köpürüp çağlayarak
Her sözün bendini ģoş bağlayarak

Bilürüz biz de çocuklar ģuyunu
Oynadır ‘āşıkā ‘āşık oyunu

Anları müşkil olur yola ķomaķ
Ya çelik oynamak ister ya ķomaķ
[D15a]

460 Pek eyü cilveleri söğmekdir
Daķi a‘lā keremi döğmekdir
[M131]
Şımarırsa ura çok sille şamār
Ģayrı çekdiklerini itme şumār

Rām olup yatsa da gāhī söziñe
Dükürür şoñra döner de yüziñe

Açsa da dāmen-i vaşlın mektüm
Ĥalk içinde nedir ol ģarb u şütüm
[A12b]

· 454 D'de mısralar yer değiştirmiş.

· 455 coşdı: -A

· 461 ura çok: uraķ A

· 461 çekdiklerini itme: çekdiklerini eyle D, E, çekdiklerini eyle F

· 463b: Tatalum dāmenin açmış mektüm D

Tek hemān binme ki sen öyle ata
Eñsesinden varana çift e ata
[G97b]

465 Çoğı da escedü min hüdhüd olur
Başını kıoymak içün yerde bulur

Sīm-ten olsa da ekşer maḥbūb
Altına ala viren zer-maḥbūb
[C14a, E45b]
Teni fıstık gözi olsa bādām
Yine fındıkçı olur nice ğulām

Pek inanma dise de ismim Emīn
Ki saña ḥā'in olur ğayra ḳarīn

Ba'zı nā-pākiñ adı Ṭāhir olur
Şoñra murdārlığı hem zāhir olur
[F81b]

470 Ṭulalım bir de idindiñ maḥşüş
Ḥıfz olunmaz bilesin kim bu ḥuşuş

Sen görüp işi gidince ḥareme
Şığanur ḥizmete ṭurmaz ḥademe

Ḳaplasañ çaķşıra semmūr-ı siyāh
Açılur ğayra o ḳarşak kün-gāh

Perdesi şıyrık olan bī-pervā
Her ḳucaķda yata ṭanbūr-āsā

· 466: -B

· 468 D'd e sonraki beyitle yer değiştirmiş. ḳarīn: yakīn B

· 469 murdārlığı hem: nā-pāklığı A, murdārlığı da B, D

· 470b: Yine ḥıfz olması müşkil o ḥuşuş D

· 472: ḳarşak: ḳurş-ı B

Ya'nî kuyruk şalar ol emred-i şâb
Toğrıdır kuyruğunu niçe kilâb

- 475 Mâr-ı mâhî yemedim dirse yalan
Akdı sūrâhına çok kıra yılan

Gāhice rāst gelüp ālet-i saht
Yerleri tırmalaya ol bî-baht
[B13a, D15b]
İçine kıan uyuşup ola revān
Dem-i bāsūr-veş ol demde hemān

Kırılup darbı ile kıaytānı
Büzüğü açıla fehm it anı

Soñra bed-çehre muhannes görine
İbne rencile mülevveş görine

- 480 Mā'il-i şāhid-i bāzār olma
Şatılık kûne hırîdār olma

Şanki zenbîlidir ol aşma sürin
Tağıdır halka anıñla ta'yın
[G98a]
Eñsesinde sürinür çok t̄alib
Çıkar üste kim olursa ġalib

Bilesin ard eteği pākîdür az
Kılma nā-pākler ardında namāz

· 474 toğrıdır: toğrudup D

· 476 bî-baht: bed-baht A, D

· 478: -C

· 479 görine: görünür D, F // görine: görünür D, F

· 480 D'de 482'den sonradır. kûne: göte D [Aynı anlamdadır. bk. sözlük]

· 483: -B, -G

Gerçi kim uçkuru işlenmiş olur
Çakşırıñ içi çirışlenmiş olur
[A13a]

- 485 Rû-be-rû olmağa çünkim yüzi yok
Döner ardın ki girüde gözi yok
[M132]
Şekl-i mahrûṭī deyü itme senā
Hoḳḳa-i balḡamı aṇdırma baña
[C14b, F82a]
Olsa da yüklü semer-veş gerisi
Her kaçır püşte dime genc irisi

Tıfl iken oynayacak emred olur
Şakalı bitse oyunu bed olur
[E46a]
Haftada olmaz ise iki tırâş
Kılları furçalanur başına taş

- 490 Tutdırır çehresine usturayı
Yolunur bulmasa cınbıstırayı

Hüsni bu vech ile bulsa pâyân
Hüsni ta'bîr ile muḡlim yārân

O bıyıklansa haṭ-âver dirler
Ne haṭâ müşge de beñzer dirler

Öyle burma bıyığa dinmek haṭ
Haṭṭ-ı buṭlândan ola belki ğalaṭ

· 484 işlenmiş olur: işlenmişdür D // çirışlenmiş olur: çirışlenmişdür D

· 485 ardın ki: ardını D

· 486 mahrûṭī: mahrûṭa E

· 488 oyunu: oyunda D

· 492 bıyıklansa: bıyıklıya D, E

[D16a]

Olu yoluk aşlı olunca pür-mü
Yaıur mı ki dine ār-ebrū

495 Halkasında daı mūy olsa ‘ayān
ıl biter em-i ulāmīde hemān

Göricek torba aallı nā-gāh
‘Aceb anlar da idüp istikrāh

Nefsine eyleyerek levm ü ‘itāb
Yüzine bakmaa itmez mi icāb

Ba‘zısı yapma yigitlik de atar
Ardına toınana pitov atar

[B13b]

abaayı gibi merdāne bakar
‘Ammiler ol aba kūn-gāha aar’

[G98b]

500 İnse de abzaya dek ara bıa’
Eli ancerde yine anki oa

arısın eyler iken tıe niyām’
Sell-i seyf itmege eyler idām

Bilürüz yoma kesim nie ata
Yataan ıdı dōendikde yata’

o levendāne edā aı kemān
Eyledi pefteresin tīre niān

· 499 ol aba: ubbe-i B, E / aar: ıar B

· 500 ara: tāze M, B

· 501 iken: idi M, A

· 502 ıdı: ekdi B, E / dōendikde: dōeginde A

[F82b]

Şokulup gezme ki öyle hîze
Halkasından geçe dâ'im nîze

- 505 Hîzdir elden ele gezmişe nām
Aşl-ı ma'nāsı da tās-ı hāmmām
[A13b, C15a]
Çoğının şevki mey-i nāba düşer
'Ālem-i ābda gird-āba düşer

Şızacak mertebede mest olıcak
Yıkılup orta yere pest olıcak

Döşenüp keyf ile meydānda qalur
Ustalar maq'adının naqşın alur

Gāhice 'āşık-ı kuş-bāzından
Yuvasın yapıcı hem-rāzından

- 510 Kendü de çift olacak kuş ister
Kuşına bir dişi baykuş ister
[M133, D16b, E46b]
Kuşı kuş ile iderler deyü şayd
'Ār-ı kayyādı çeker ol lā-kayd

Ba'zı kerre didi çok bî-nāmūs
Bu gice oldı kaziyye ma'kūs

Dü metā'ın olup alış verişi
Urup endāzeye itdik değişi

· 504 gezme: girme D, E

· 505 gezmişe: geçmişe M

· 507 şızacak: şaracak D

· 511 kuş kuş ile: dâ'imā kuş D

Bulaşup böyle nice hîz-i ħabîş
Pāk-dāmenleri itdi telvîş

515 Hāyf ol muğlim-i bî-ārāma
Ki döküp yüz şuyunu ħammāma

Şıcağım geçdi deyü dellāke
Sürinür külhānî-i nā-pāke
[G99a]
Berber oğlanına hem қоşmağa baş
Peykesinde otura tābe-tırāş

Қuruyup ağızı iderken ibrām
Tükrüği қalmaz eger itse de rām

Yutқunup göğsi hemān гürleyerek
Balğamî olsa mizācım diyerek
[B14a]
520 Bulmayup ayva lü‘ābın der-ĥāl
Derd-i zîķ ile çeker renc-i su‘āl
[F83a]
Böyle müdbir olaraq āĥir-i kār
Şavşacılıqda virir kāra қarār

Gözleri parlayaraq mūm gibi
Uyanık tābe-seĥer būm gibi

Тolaşur gice yataқdan yatağa
Bataraq ya‘ni bataқdan batağa

Ya таyaқcılık iderken gidiler
Тоуа тоуа ne тауақлар yediler

· 516 sürinür: soyunur M

· 517 oğlanına hem: oğlanı ile C / қоşmağa: urmağa D // otura: oturur C, D

· 520 çeker: geçer E

- [C15b]
525 Mā-ḥaṣal toğrı yolu terk itme
Şapadır bu deyü tağdan gitme[·]

Var ise anda ki icrâ-yı mezāk
Koyı balgamla lüzüçetli büzāk
[A14a]
Âlet-i tenkiyeden mäsûra
Ne revâdır toğuna bäsûra
[D17a]
Olmaz elbette sezâ-yı taḥsîn
Hey'et-i düm-be-hevâ ser-be-zemîn

Hunfesâ-ṭînet-i nâ-pâk olma[·]
Sürinüp öyle yere ḥâk olma

530 Çâh-ı hüşkûn dibine pek ṭalma[·]
Kurudup ağızını şusuz ḳalma

Rîḥ-i bed-râyiḥa-i zarṭa-keşân
İder ifsâd-ı dimâğ-ı sāmân
[E47a]
Nedir ol ḥadşe-i ḳabẓ u lînet[·]
Öyle murdâr-ı şafâya la'net

El-ḥazer işleme öyle 'abeşi[·]
Çıkar elbette sonunda ḥadeşi
[G99b]
Ḳatı ters işdir aña itme heves
Ters-nâk işe girendir nâ-kes[·]

[·] 525 bu deyü: deyü bu A

[·] 529 -ṭînet-i: -ṭînet ü E

[·] 530 çâh-ı: cây-ı M, A

[·] 532 ḥadşe: hüşe M

[·] 533 C'de sonraki beyitle yer değiştirmiş.

[·] 534 işe girendir: işde gezendir M, işe gerekdir B, E

TA'N-I MAHBÛB-DOST BE-ZENÂN U ZEN-DOST^{xxvi}

[M134]

535 Çün hürûş itdi Şuyolcî-zâde
Aķıdup ıa'neyi bu mecrâda'

Ya'ni hıfz itmedi âb-ı rûyı
Şaman altında yürütdi şuyı
[F83b]

Bu şoğuk sözleri itdi ıtñâb'
Şuyı serd oldıgın itdi işrâb

Bunları güş idicek andan hem
Ta'n-ı zen-dost u zenân kıldı hem

Başını şaldı Kızıkçı Yeğeni
Şanki tokmak idi her bir sühanı

540 Yellenüp burnı gâzûbâne edâ
Didi ey bed-nefes-i zenne-şadâ'
[B14b]
Zen-perestiñ yalımı alçaķdır
Hazele zümresine mülhâķdır

Şıganup itme bu yolda tek ü pû'
Yaķışur baldırı çıplaķlara bu

Olur elbette cûvân-merd-i gayûr
Arķası yerlere gelmişden dûr
[C16a]

^{xxvi} Der-ıa'n-ı zenân ve zen-dostân M, F; Der-beyân-ı ıa'n-ı maħbûb-dost ve zenân-dost B;
İ'tirâz-ı maħbûb-dost D

· 535 çün hürûş: böyle cûş G // b: Eyleyüp vaşf-ı şafâ-yı mâde D, E-k

· 537 sözleri itdi: sözleri kıldı C

· 540 bed-nefes-i: bed-nefes ü E, F

· 542 itme bu yolda: bu yola itme M, A

Zene meyl eyledi mi İskender
İtdi mi erligini maḥv u heder
[D17b]

545 Zen-ṭabī‘at süfehâdır merdûd
Meyl ider ḥüsn-i Ayâz'a Maḥmûd

Aldadup âl ile çok insânı
Qırı ağaca sürerler qanı

Ḥazer eyle şacı Leylâlardan
Olma Mecnûn geç o sevdâlardan

Ol ki şîrîn lebe Ferhâd oldı
Taş döğen bir qoca ırğâd oldı
[A14b]

O açık orta qapuyı qakma
Çatlamış tahtaya ekser çakma
[G100a]

550 Olma kim öyle qapuda derbân
Anda baş göstere nice ‘uryân

Ḥ‘âhiş-i kîr ile dir reftârı
Altuna dâ’ir olur güftârı

Sözlerin eyleme tûṭı deyü gûş
Başqa quşdur dilini bildigi quş
[E47b]

Bir içim şu ise de aldanma
Mâ’-i müsta‘meli tâhir şanma

· 544 itdi mi: kıldı mı C

· 546: -A, -D, C’de 581’den sonradır.

· 548 ol ki: öyle A

· 549 F’de 549a ve 550b’den bir beyit oluşturulmuş. / ekser: ekser A / çakma: qakma C

· 550 qapuda: qapuya E // ‘uryân: ‘urbân M, A, B, C

· 553: -D

Ger tenūmend ise de itme pesend
Mariya lahmıdır elbette gezend[·]

- 555 Göbeği olsa da farzā fincān[·]
Görinür çatlağı altında ‘ayān
[F84a]
Tutalım ba‘zısı yan yancıkdır
Neyleyem adı yine kancıkdır

Ayın on dördine beñzerse de ger
Gice başkında tutulmağ ne keder

Ben begenmem hele zen-pāreliği
Böyle hep işleri yüz qaralıği

Gice hırsızlığıdır kârları
Çalışur aşmağa dīvârları

- 560 Sürmeli çeşme ider şanki nigāh
Sürmedān gibi olur bahtı siyāh
[M135]
Ekşeri vüs‘at-i hāle ḥasret
Görür ancak o maḥalde vüs‘at
[B15a]
Sözlerim cümle degil mi vārid
Hele ben aṇladığım pek bārid
[D18a]
Mā’il olma aña kim ey ‘āmī
Āmine ḳona küçükden nāmı
[C16b]
Ekşeri rāziyedir her sūḥane
Söze yatmağda uyar her düzene[·]

[·] 554 D’de sonraki beyitle yer değıştirmiş. / mariya: māde C, mādeye D

[·] 555 C’de sonraki beyitle yer değıştirmiş. / altında: elbette C

[·] 564 ekşeri: çoğı da C, D // uyar: döner M, A

565 Viricek başma kalıp bir yemeni
Dir hemān pīş-i menī pīş-i menī

Açsa da çiftesini şalvārīñ
Kanı içine aķa murdārīñ

Nedir ol şakķ-ı kerīh-i teberī
Andan it balta şapın dūr u berī
[G100b]
Bulınur nice ‘amel-mānde-i tāt
Cāy-ı ma‘hūdı olunmuş ifzāt

Başı açıklara olma hayrān
Tuyılır ya‘nī kapatma pinhān

570 Olma üftāde-i lağzişgeh-i āb
Nām-ı kaypaķcı ne lafz-ı çirk-āb
[A15a]
Uçurup ‘aķlını olma medhūs
Bil ki ol lāneye ķonmuş niçe ķuş

Lüccesinde ne balıķlar yatmış
Niçe ķalkānlara ķarşu çatmış
[F84b]
Germī-i āb-ı neşāta hayrān
Tutuşur şanki kireç-hāne hemān
[E48a]
Kīr-i har görse de içi bulanur
Dilini şarkıdır ağız şulanur

· 566 çiftesin: ‘uķdesini B, C, D // aķa: aķar B, E

· 567: -B

· 568 D’de 570’ten sonradır.

· 570 lağzişgeh-i: lağzişger-i C // nām-ı: ya‘nī A, nāmı B, E

· 572 A’da sonraki beyitle yer değiştirmiş.

- 575 Bulmasa h^vâhişi üzre yarağı
Devşirir ol gice tāsı tarağı
- Naşb-ı nefis eylemiş ol ehl-i şabağ
‘Azl ider anlara ĩrās-ı kalak
- Şādevāniyyede sīl-āba virir
Boşanup havzı seni āba virir
- O idüp zevki tokuz kat efzūn
‘Öşri ile sen olurken mağbūn
- Yine tırmaz çeker ol Çekmeceli
Müflis eyler seni çekmezseñ eli
- 580 Çok siyeh-bahtı kara yüzlü ider
Gözleri sürmelice gözlü ider
[D18b]
Niçe hāmmāl gibi nā-kāma
Taşıdır boğçasını hāmmāma
- Desti hınnā-zedelerden el çek
Geydirirler saña kanlı gömlek
[C17a]
Eyleme pāy-ı muḥannāyı be-düş
Boynuna kan mı alur şāhib-i hūş
[B15b]
Ne belādır çekesin ‘iddetini
Ayda bir hayzı içün müddetini

· 575: -C, D'de sonraki beyitle yer değiştirmiş.

· 578 idüp: ider F // olurken: olursın A, E

· 580 D'de sonraki beyitle yer değiştirmiş.

· 581 taşıdır: yükledir C

· 583 maḥşūli: Kınalanmış ayağı omuzuña alma, zira ‘aql şāhibi boynuna kan yüklenmez. A-k

[G101a]
585 Erbaʿinler çıkararın şahşā kıyās
Olasın çille-keş-i vaqt-i nifās
[M136]
Kirlenüp gitse daḥi ḥammāma
Pāk şoy dīnmez o bed-fercāmaʿ

Menbaʿ-ı māde iken nemdānı
Yine şorup kırıdır ḥamdānı

Şaḫın ol çehde bulandırma şuyı
Olmasun yaʿni yerin Kānlıkuyu

Eyleme cān u diliñ cānānı
Sidik-ālūde vü ter-dāmānı
[F85a]
590 Parlayan anda zer ü cevherdir
Şanma rüyındaki nūr u ferdır

Ekşeri kara kuru cādūdur
Aḡzı maʿhūdı gibi bed-būdur

Ḳuṭusı yaḡludur engüşt şoḡar
Ḳālye müşgi ya tefārīḡ ḡoḡar

Düzgün ile yanaḡın al eyler
Āl ile ʿāşīḡın abdāl eyler

Gice ilen kıızılı çıḡsa eḡer
Baḡamazsın yüzine vaqt-i seḡer

· 586 pāk şoy dīnmez o: pāk şulu dime A, pāk şu deḡmez B

· 588 D'de mısralar yer deḡiştirmiş. / çehde bulandırma: cāḥda buldurma M, A, B, F, G, çehdeki boldur D, E

· 589: -C, -D, -G, B'de 624. beyitten sonradır. Bu beyitten itibaren A'da 1 varak eksiktir.

· 590: -D / nūr: zīb C

· 592 ḡālye: ḡālye B, E

· 594: baḡamazsın yüzine: baḡamaz yüzine tā C

595 Sürmese aklıḡı çok mekkāre
Er yanında ola yüzi kıara
[E48b]
Çatılır ise daḡı iki kıaşı
Bil ki rastık kıarasıdır kıaşı

Çok gelincik de çiçek bozḡunıdır
Yüz yazısı didiḡı düzgünüdür

Girdiḡı yerde yüzi kıara çıkar
O gice ipliḡı bāzāra çıkar
[D19a]
Bozma düzme kıulaḡı gibi delik
Çala kıullanmaca yırtık gicelik

600 Duḡteriñ zevkı daḡı yek-şebedir
Şoñra kıarnın şişirir dir gebedir

Döner aḡaç kıavununa memeler
Laḡv olur tāze turuncum demeler

Bikr ise şimdi o rütbe nādir
Belki maẓmūnda da bulmaz şā‘ir
[C17b, G101b]
Çoḡı saḡḡākaḡıdır olma ḡāfil
Öyle sürtükleri sevmez ‘ākil

Ya‘ni kıızḡınlıḡıla meşhūre
Şıcaḡı geçmiş olur nātūra

605 Sürter ol mūhre-zenān-ı ünşā
Zır ü bālāda mişāl-i ḡünşā

· 599 kıulaḡı gibi: gibi kıulaḡı B

· 603 saḡḡāka: seḡḡāre B

· 604: -B, -D, -E, -G

Bil ki var nice tabaḡ-zen nisvān
Kĩr-i ḡar gibi zıbık da be-meyān
[F85b]
Bıraḡur olsa da elde dikişı
Yırtıḡın dikdirir ister sikişı

Fırşat-ı kânişı fevt itmezler
Toḡrılıḡ yollarına gitmezler

Çıkısa zūḡāḡa olur pür-zinet
Ki olur bâdĩ-i şevḡ ü şehvet

- 610 Şaḡ ayaḡḡabı mıdır ey bĩ-hüş
Çeviren maḡkemelerde pā-püş
[M137]
Bilirim şanma şaḡın mekr-i zenĩ
O bulur bilmediḡiñ bir düzeni
[B16a]
Ḳuvvet-i câmi‘añ itmezse vefā
Arama zümre-i nisvānda vefā

Serv-ḡāmet didiḡiñ işve-zenān
Ḡayra boy göstere bĩ-reyb ü gümān

Gizlüce görmek içün oynasın
Çıkarır taşra ḡaremden başın

- 615 Ecnebĩden bürinüp şanki ḡaçar
Dāmen-i vaşlını tenhāda açar

· 606, 607: -B, -D, -G

· 608: B, C ve E'de 613'ten, D'de 614'ten sonradır.

· 609: B, C ve E'de 615'ten sonradır. / zūḡāḡa: soḡāḡa D // olur bâdĩ-i: ola bā'ış-i D

· 610: B'de 603'ten, C'de 606'dan, D'de 605'ten, E'de 607'den sonradır.

· 609: B, C ve E'de sonraki beyitle yer deḡiştirmiş.

· 612: -D

· 614: B ve E'de 608'den sonradır.

Geçse âyīneci dükkānından
Şuratin aldıra her yanından

Kırılır kim gele kīre hareket
Añlamış ol hareketde bereket

Ne açık gözlü pür-efsūnlardır
Ne başı örtülü mel'ūnlardır

Niçe okur yazar azdırmışlar
Göbeği h̄āceye yazdırmışlar
[D19b, E49a]

620 Koca cādūları vardır bügici
Rište-i sihre düğümler dügici

Patlasun başlarına çömllekler
Geydirirler eşege gömllekler

Yedi çok ebleh-i ber-geşte-palān
Mağz-ı har tu'mesi beyne'l-nisvān
[C18a, G102a]
Şāh-der-şāh idüp niçe seri
Kergedem eylediler şīr-i neri
[F86a]

Koç yigitler taşınup boynuzı
Baş tokušdurdı bulup Tīnūzı

625 Oldılar şanki ğayūr-ı Bağdād
Kapusında bulunur tabl-ı fesād

· 616: B ve E'de 609'den sonradır.

· 620 bügici: bügüci C // dügici: düğüci C

· 621 patlasun: çatlasun D

· 624 tīnūzı: tenbūzı M, -D

· 625: -B, -C, -D, -E, -G

Budur işte bilesin nev'-i cünûn'
'Aklı nâkışlara olmak meftûn

Hışm ile bakdı diküp gözlerini
Çakdı kazık gibi hem sözlerini

REFTEN-İ HER-DÜ BE-HANKÂH-I ŞEYH 'UŞŞÂKÎ^{xxvii}

Bu iki şahş-ı melâmî mezheb
Ya'ni zen-dost u gulâmî meşreb

Açdılar bahş-i fesâdın bâbın
Sedd idüp şerm ü hayâ ebvâbın
[B16b]

630 Bilmedi her biri ne söylediğin
Aramazdı sözünün ardın öñin

Biri söyler birisi dînler idi
Dînleyen pek tarılup inler idi

Şanki matlabları ızhâr-ı şavâb
Bî-edeblikleri gûyâ âdâb

Bî-netice ne esâs u ne mesâs
Mağlaşa safsaşa bî-hadd ü kıyâs

Süllemîdir diyerek burhânı
Nerdübân eyleyerek buṭlânı

· 626 budur: bu da D // 'aklı: 'aql-ı M, C

· 627: -M, -A, -B, -C, -D, -E, -F

^{xxvii} Reften-i her dü be-mürşid-i ḥankâh-ı 'Uşşâkî ve irşâd-kerden-i ü B, G; Reften-i her dü be-cânib-i pîr 'Uşşâkî ve irşâd kerd-i ü C, E; -D

· 629 E, C ve D'de mısralar yer değiştirmiş.

· 630 bilmedi: bilmeyüp E

· 631 dînleyen: işiden D

635 Evc-i da‘vāya şu‘ūd eylediler
Zîr ü bālāda neler söylediler
[M138]
Ol kadar döndi ki bātlı gidiler
Şanasıñ devr ü teselsül idiler

Men‘-i külliyyet ile kübrādan
Selb ü ĩcāb iderek şuğrādan
[D20a, G102b]
‘İddi‘ā ile münāķız olarak
Ya‘ni her sözde mu‘ārız olarak

Gāh nāķzī iderek icmālī
Gāh tafşıl iderek ibtālī

640 Her biri nefisini naşb eyler idi
Āķarıñ ĥaķķını ģaşb eyler idi
[E49b, F86b]
Eyleyüp geh senedātı tenvīr
Geh iderlerdi murādı taķrīr

Gāh dirlerdi edille bedelī
İtmem işbāt-ı bedīhi-i celī
[A16b, C18b]
Pek mükābir idi ol ehl-i fesād
Ĥaķķı teslīme de eylerdi ‘inād

Bī-vazīfe hezeyān ile hemān
Muntaķız cümle delīl ü bürhān

· 639 naķzī: nāķış A, B // tafşıl iderek: tafşılı ile E

· 640 C'de 642'tan sonradır. / eyler idi: eyleyerek E

· 642 edille bedeli: ola bir bedeli B

· 644: A'da bir sonraki beyitle yer deĝiştirmiş.

- 645 B yle ol iki mu‘ nid bah  ş
 derek ‘arbedelerle eb  ş
-  arafeyn olmad  ilz m if  m
M tem d  cedeliyy t u     m
- Mes’ele b yle  atallanm    idi
   -ı     gibi dallanm    idi
-  tmey p cem‘-i kel m iki nak   
Giderek bah  -i ‘am    oldu ‘ar   
- M teselsil s ril p da‘v lar
B yle zenc r olarak  avg lar
- 650 ‘   bet bunlara da geldi kel l
Bildiler birbirin ilz m mu   l
[B17a]
Didiler kim yeti  r bu     b
Ba‘d ez- n  ayrı odur re’y-i  av b
- Bir ‘az zi idelim b r   akem
Ne ise   kmi  utulsun mu  kem
- Bi’t-ter    idicek ba -ı ma   l
Belki ol eyleye  all-i i   l
- L k amm  ki o mu   r-ı ‘az  
Ola p r-‘ ffet       b-per   
[D20b, G103a]
- 655 Va  detinde otura   lvetde
G zi ne t zede ne ‘avretde

  649 s ril p: s rin p E

  654 mu   r: m mt  z A

Ola âyîne gibi sînesi şâf
Rû-nümûn anda cemâl-i inşâf

Maḥv idüp fikr-i hevâ vü hevesi
Âteşe yakmış ola ḥâr u ḥesi
[F87a]
İltizâm eylemeye bir tarafı
Tâ mu‘ayyen ola bu emr-i ḥafî

Ne ise ḥaḳḳ o zaman zâhîr olur
Ya‘ni mubtîl kim ise bâhîr olur

- 660 O iki perde-derîde bed-kâr
Virdiler böyle uşûl ile qarâr
[M139]
O zamân var idi bir pîr-i ‘azîz
Cümle dünyâ nazarında nâ-çîz
[C19a, E50a]
Müncelî nûr gibi işrâkı
Mürşid-i ḥâneḳah-ı ‘Uşşâķî

Evvel-i seyr ü sülûkinde hemân
Eyleyüp cîsr-i mecâzî güzerân
[A17a]
‘Ârif-i sırr-ı tarîḳat olmuş
Mâlik-i milk-i ḥaḳîḳat olmuş

- 665 Sînesi maşrîḳ-ı mihr-i ‘irfân
Pertev-i feyzi celiyyü’l-leme‘ân

Hem erenler yolına rehber idi
Menzil-i ıṣṣâ irişmiş er idi

· 657 fikr-i: cümle G

· 662 ḥâneḳah-ı: ṭâ‘ife-i A

Ya'ni m  nend-i cen  b-ı Morav  
Evliy   z  mresini   p   -revi

Dil-i    fisi mu    -i ekber
Z  hir    b  tını 'anber gevher

Bulup ol mertebe-i temk  ni
  almamı  dı e  er-i telv  ni

670 H  ri  -i '  de idi e  v  r  
  an ker  met idi her g      r  

T  rfet  'l-'ayn i  inde ba  ar  
Levh-i ma  f  za iderdi na  ar  
[B17b, D21a, G103b]
B  -nev   z  mresini   d  d-resi
Ney gibi sine delerdi nefesi

Zuref  dan idi ehl-i dil idi
K  mil ins  n diyecek k  mil idi

Gitdi bunlar o cen  b-ı   ey  e
R  y-m  l eyledi b  b-ı   ey  e

675   tdiler destin   p  p 'ı   -ı niy  z'
  anki el aldı ol iki n  -s  z
[F87b]
Eyley  p ba  -ı bis   -ı   ıklet
Oldılar va  det-i p  re ke  ret

  dicek h  l ile b  -k  lfet-i k  l
Sebeb-i ma  dem-i b  -va  ti su'  l

   671 na  ar  : e  eri D

   673 k  mil ins  n: ya'ni k  mil D

   675: -F

Didiler ‘ışk ola ey mürşid-i haqq
Bulmadık derdimize senden ehaqq

Belî küstâhlık ammâ sözümüz
Yok huzûruñda egerçi yüzümüz

680 Bilürüz çünki haqqıkatde velî
Kim erenlerde olur ‘afv-ı celî
[C19b]
Bizi kıldı o ümîd-i mebrûr
Hâzır-ı şavma‘a-i ‘izz-i huzûr

İki güm-râhız eyâ ehl-i reşâd
Bizi kıl şavb-ı şavâba irşâd
[E50b]
Keşf idüp müşkilimiz şâd eyle
Hızr-veş gel yetiş imdâd eyle

Himmetiñ olur ise yâr u refîk
Her muqallid olur ehl-i tahkîk
[A17b]
685 Böyle bir tavr-ı edîbâne ile
Tarz u üslûb-ı hakîmâne ile
[M140]
İsteyüp ruḥşat-ı takrîr-i maḳâl
Oldılar tâlib-i ḥall-i işkâl

Gerçi keşf itmiş idi ḥâllerin
Kâle gelmeksizin ahvâllerin

Lîk vâdî-i tecâhülde hemân
İtmeyüp keşf-i zamîrin i‘lân

· 679: -B / belî: belki E

· 680 çünki: gerçi E

[D21b, G104a]

Didi ruḥṣatla o zāt-ı āgāh
‘Arz idin müşkiliniz eyva’llāh

- 690 Göricek ruḥṣat-ı pīrānesini
Er gibi himmet-i merdānesini

Bī-muḥābā o edebsiz gidiler
Ḳavl-i bāṭıllarını söylediler

Başlayup gāh Şuyolcī-zāde
O biri olur idi āmāde

[F88a]

Şoñra başlardı Ḳazıkçı Yeğeni
Diyerek pīrim eyü dinle beni

[B18a]

Cümle bālāda geçen aḳvāli
Daḫi fāḫiṣ niçe ḳıl ü ḳālī

- 695 İtdiler bī-edebāne taḳrīr
Çāre ne dinler idi ḫāzret-i pīr

Līk o ta’līl ü mu’allel bürhān
İtdi taḫrīk-i ‘urūḳ-ı buḫrān

Hālet-i vecde gelüp hū diyerek
Hāy şaşkın bu nedir bu diyerek

Cūş idüp cezbe ile eşk-i teri
Ṭās-ı pūr-ḫūna dönüp dīdeleri

Didi ey yolsuz olan ehl-i fücūr
Başa çıkmaz bu reh-i dūr-ā-dūr

[C20a]
700 Rāh-ı ‘ışka bu mıdur toğrı seb’l
Ki seb’lini idersiz tağy’l

‘Aybdır şehvete meyl ü niyyet
Ki odur şaşlet-i řayvāniyyet

Böyle dünyāda idenler tuđyān
Olamaz vāřıl-ı řūr u ğılmān

Bir pul itmez söziñiz hep kāsıd
İkiñiz birbiñizden fāsıd

[E51a]
Fikriñiz vesvese-i řeytānı
Zıkrıñiz dağdağa-i nefsānı
[G104b]

705 Nefs-i emmāreye uymađ ne řaťā
Hep anıñdır bu emārāt-ı hevā
[A18a, D22a]
Böyle pırāne naşışat iderek
Semt-i irřāda bu yoldan giderek

Döndi zen-pāreye bağdı pek pek
Didi ey eski kırık telli bebek

Kār idüp mel’ānet-i vesvāsı
Keşf idersin ‘averāt-ı nāsı

Ba’zı zen şaçmasa da ādemden
Sen şaçır nefsiñi nā-maşremden

· 700 rāh-ı: kūy-ı C

· 704 nefsānı: rařmānı A

· 707 kırık: şavaş A, G, şavuş B

· 709 zen şaçmasa da: şaçmazsa dağı D

[F88b]
710 ‘Aklı nâkışları iğfâl itme
Öyle şeytân gibi izlâl itme
[M141]
Ehl-i ‘ırzı çıkararlar başdan
Başların kırtaramazlar taşdan

Haddini bilse cezâsı ne cezâ
Olur iblîs gibi recme sezâ

İtme bu yolda fedâ mâ-meleki
Hâşıl eyle melekât-ı meleki

Kımiyâ ‘ilmi de bilse farazâ
Mümkün olmaz yine zânîde ğınâ
[B18b]
715 Derd-i nisvân ile olma ğamġın
Âhır-i kâr olursın miskîn

Harem-i ğayra nazâr ‘ayn-ı ħarâm
Baġ ħelâle zen ise aşl-ı merâm

İtdi zen-pâreye çün böyle ‘itâb
Döndi hem muġlime de kıldı ħitâb

Didi ey mel‘abe-ârâ-yı fesâd
Ne oynusun bilürüm hey ber-bâd
[C20b]
Yeter aldatma yeter etfâli
Hâci yatmazla idüp iġfâli

720 Nice bir pey-revî-i nefsi-i ħabîş
Pâk ma‘şûmı idersin telvîş

· 714 zânîde: zâtında C; Ez-zinâ yûrişü’l-faġr, ma’nâsını tefhimdir. A-k

· 717 çün: çoġ D // kıldı: itdi D

· 718 hey: hep A

Tıfl-ı maḥcūbuñ açarsın gözini
Getürürsin yere ḥayfā yüzini

Ne revâdır düşünüp nice ḥıyel
Kâr-ı na-pâkiñ ola sū'-i 'amel
[G105a]

Mel'ânetler idesin oğlana
Şoñra uydum diyesin şeytāna
[D22b]

'Ameliñ öyle olunca herze
'Arş-ı raḥmāna virirsin lerze
[E51b]

725 Ben ne ḥâcet ideyim şerḥ ü beyân
Ḳubḥ-ı aşlîsi iken 'ayn-ı 'ayân

Zîr ü bâlâsını eyler îmâ
Ma'nî-i 'âliyehâ sâfilehâ
[A18b, F89a]
Muḳbilân kârı degildir ol kâr
Anda der-kârdur elbet idbâr

Ol nazar-bâz-ı cemâl-i maḥbûb
Çâr-mîḥ itme şaḳın ey menkûb

Evvelâ gerçi mu'âteb kıldı
Şoñra rıfḳ ile muḥâṭab kıldı

730 Tarı lup itmiş iken lev m ü 'itâb
Yine müşkillerine virdi cevâb

Didi kim feh m idesiz ey yârân
İdeyim müşkiliñiz bârî beyân

· 722: -D

· 729 gerçi: böyle D

· 730 tarı lup: bu kadar C

Hüsn-i hübâna da olsa müştâk
Pâk-sîretde gerekdir ‘uşşâk

‘İşkdır mâ’ide-i vicdânî
Ki anıñ lezzetidür rûhânî

‘İşkdır nûr-ı tecellî-i celâl
Rûy-ı hübânda ider ‘arz-ı cemâl

735 Sen de ol nûruñ olup hayrânı
Nazar-ı pâk ile kıl seyrânı
[M142, B19a]
Maẓhar ol ‘ışk-ı şafâ-âyîne
Ruḥ-ı cānāndır aña āyîne

Âdemiñ aña nedir şûretini
Şāni’iñ fehm idesin kudretini
[C21a]
Eyle diğķatle aña im‘ānı
Seyr idüp andaki ḥüsn ü ānı

O kalem gibi keşîde kaşı
Nice çekmiş göresin naķķāşı
[G105b]
740 ‘İşkdır defter-i ḥüsnüñ varaķı
Ḥatt-ı hübāndır anıñ her sebaķı
[D23a]
Ḥāller ol varaķa dökdi nuķat
Yokdur anda bilesin ḥarf-i ğalat

Sen hemān toĝrı oķu itme ḥatā
Hoş yazılmış varaķ-ı mihr ü vefā

· 732 da olsa: ger olsañ M

· 733 vicdânî: rûhânî M, C // rûhânî: vicdânî M, C

· 736 ruḥ-ı: rûy-ı C, E

Zülf-i cānāneye kim olmaz esīr
O ider şāhları der-zencīr

Pādişāh iken olup ehl-i niyāz
Saltanat eyledi Maḥmūd'a Ayāz
[F89b]

745 Zindedir tābe-ebed 'āşık olan
Cān fedā eylemede şādık olan

'Işkdır nām viren 'uşşāka
Çıkarır şöhretini āfāka
[E52a]
Niçe āşārda Qays u Ferhād
Olunur şimdiye dek ḥayr ile yād

Belki şöhret vire ḥayvāna daḥi
Añılur bülbul ü pervāne daḥi

Var cemādātta bir sırr-ı nihān
Naḥl-i ḥurmāda daḥi 'ışk 'ıyān
[A19a]

750 Bî-'alāka olamaz 'ışk-ı mecāz
Bağludur silk-i ḥaḳīkatle o rāz

'Işk-ı ḥāliş gibi iksīr olmaz
Māyesi kābil-i tağyīr olmaz

Qalpazanlıkla ider çok bî-huş
Qalb aqçe gibi qalbin mağşuş

· 744: -M, -A, -B, -C, -D, -E

· 747 D'de 749'dan sonradır.

· 748 ü pervāne: -i vīrāne A, D

· 749: -M, -A, -B, -C, -D, -E

· 750 bağludur: bağlanur M, B

Ṭoğrı rāhı şaşırān dīvāne
İremez vaşla düşer yabane

Mā-ḥaşal olmayıcaḡ nā-pākī
‘Āşık-ı pākīn olur mı bākī

755 Zende mümkün belī taḥşīl-i ḥelāl
Tāzeniñ zevḡi ḡurı seyr-i cemāl

Līk maḥbūb u gerek maḥbūbe
Sālīkī vāşıl ider maṭlūba

‘Işık-ı pākīze olur her yerde
Ya‘ni hem tāzede hem duḡterde

Arada olmaz ise fī‘l-i şenī
‘Āşıkıñ ḡubḡı olur ḡüsn-i şanī
[B19b, C21b, G106a]
Böyledir ‘ışık-ı mecāzī deresi
Ki iki gözlü olur ḡaṇṭarası
[D23b]

760 Bir gözi duḡter-i nāzik-terdür
Biri de tāze-i şevḡ-āverdür

İkisinde daḡı yoḡ bīm ü ḡaṭar
Kūy-ı ‘aşḡa ikidür rāh-ı ḡūzer
[F90a]
İkisinden de geḡer ḡayret iden
Ṭoğrıca rāh-ı ḡaḡīḡīye giden
[M143]
İkisi de eşer-i şun‘-ı ḡakīm
Her biri mazḡar-ı ḡüsn-i taḡvīm

· 755 zende: anda A // ḡurı: hemān A

· 757 tāzede: tāze vü A

· 761 kūy-ı: rāh-ı B

Sîle gitme çıkagör ol dereden
Uğurup geç o iki kıntaradan

- 765 Ya'ni gird-âb-ı günâha tılma
Kıa'r-ı deryâ-yı belâda kıalma

Fıskıñ envâ'ı mülevves çirk-âb
Raķıma'llâhu li-men tâbe ve tãb

İşte ol dâd-res-i güm-râhân
Mürşid-i ehl-i dâlâl ü hızlân

Nutķ idüp böyle o pîr-i âgâh
Eyledi anları pür-nâle vü âh

'Aşk ile böyle nefes itdi ne dem
Bu iki bed-menişe geldi nedem

- 770 Her biri vâlih ü hayrân oldu
İtdiği kâra peşimân oldu
[E52b]
Nefesi böyle idince te'sîr
Bunlara tevbe virüp hâzret-i pîr

Eyleyüp rehberi-i râh-ı reşâd
Kıldı tâ şavb-ı şavâba irşâd

Turuk-ı fâsidi kıldı âgâh
Bildî nidüğini gitdikleri râh

· 764 uğurup: uğrayup A, B, C, E, F

· 767: -M, -A, -B, -D, -F

· 768: -A, -C, -D, -F

· 769: -M, -B / itdi ne: itdigi A, C

· 773: -A, -B, -C, -E, -F, -G

[A19b]

Bu iki müfsidi itdi ıslāh
Eyleyüp her birisin ehl-i şalāh

775 Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat kıldı
Şanasın Hıẓr idi himmet kıldı

İçirüp nuṭḳı ile āb-ı ḥayāt
İdicek ref'-i ḡalām-ı ḡulümāt

İdüp anlar daḥi şeyḥe bī'at
Ṭīb ü ṭāhir çıkup itdi 'avdet
[G106b]
Ağlayup eyleyerek sīneyi çāk
Oldılar ḥāşılı pāk-ender-pāk

Ne kadar eylese de cürm ü kuşūr
'Afv ider tā'ibi ol Rabb-i Ġafūr
[C22a, D24a]

780 Diyelim biz de ḥaṭāya tevbe
Lağv-i bīhūde edāya tevbe

HĀTİME^{xxviii}

[B20a, F-90b]

Qışşadan ḥişşe me'ālinde hemān
İdüp eglence gibi başt u beyān

Yazdı VEHBĪ bunı Mağnīsā'da
Lafzı bī-rābıta ma'nī sāde

· 774 E'de mısralar yer değiştirmiş. / bu: o A, F, ol B / itdi: kıldı C, E // eyleyüp: çün idüp E / birisin: birini M

· 776 nuṭḳı: luṭfı A, noḳta B // ref'-i: def'-i M, B

· 779 eylese de: var ise de M // ider: idüp E

^{xxviii} -M, -A, -B, -D, -G

· 781 eglence: eglenme M / u beyān: -ı maḳāl B

Yine ammā okudukça zurefā
Gülerek eyleyerek kesb-i şafā

Belki dirler ne güzel nazm-ı laṭīf
Yazmış ol pīr-i cūvān-ṭab‘-ı zarīf

785 Lafz u ma‘nāsı ‘aceb zevk-āmīz
Nāmı olsa yaqışur ŞEVK-ENGİZ

· 785 zevk-āmīz: şevk-āmīz B

V. SÖZLÜK

A

āb: su

āb u tāb: güzellik, tarz, âdet, yol

‘abeş: boş, saçma, çirkin, kötü

‘abîr: bir ilaç terkibi, güzel koku

āb-keş: şu çekici A-k; sakḳā ma‘nāsına E-k

‘āde(t): gelenek, âdet

āgāh: bilen, vâkıf

āgāz: başlama

aḡlık: beyazlık, kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün

āgūş: kucaḳ ma‘nāsınadır B-k

āḡar: başka, diğ̃er, öteki

aḡmer: kırmızı

aḡnās: ḡā'nıñ sūkūnile ba‘zı şî'rde vāḳi' olmuştur ḡansādan terḡīm
olunmadır ki ḡansā a'lām-ı nāsdandır ḡarūret-i vezn içün tağyīr
ve terḡīm olunmuştur Vanḡulı E-k

aḡsen: en güzel

aḡter: yıldız

āhū: ceylan

aḡvāl: haller, durumlar

aḡvāl: sözler, kaviller

āl: hile, düzen, aldatma

ālet-i tenḡiye: kalın bağırısağ̃a su vererek temizlemeye yarayan alet,
hukne, şırınga

altunoluḡ: oluklu bir tür kumaş çeşidi

ālūde: bulaşmış, bulaşık

‘ālū'l-‘āl: pek ālā, pek yüksek

‘ām(m): genel, umumi

‘ām(m)ī: avama ait, âdi, bayağı
 āmāde: hazır, bekyelen
 ‘amel: iş, hareket
 ‘amel-mānde: işten kalmış, işe yaramaz
 ‘amīk: derin
 amora: (Fr.) sevgi, aşk; lisān-ı Fireng’de mu‘āşağa ma’nāsınadır ki
 Firengler daği şi’rlerinden zenān vaşf iderler E-k
 ān: güzellik
 ‘anber-sā: amber kokulu
 ‘anīd: çok inatçı
 A’rāb: Araplar
 ‘araḳ: ter
 ārāyış: süs, bezek, süsleme
 ‘arbede: gürültü patırtı, kavga
 ‘āriyet: ödünç, eğreti
 ‘arīz: geniş
 ‘arūs: gelin
 ‘asā: değnek, baston, sopa
 -āsā: gibi A-k; be-ma’nā mānend ya’ni mişl ma’nāsınadır B-k
 ‘avdet: dönme, dönüş
 ‘averāt: ‘avret’in çoğulu bk. ‘avret
 ‘avret: avrat, zevce, kadın ve erkekte örtülmesi gereken cinsel bölgeler
 ‘ayān: belli, görünür, açık
 Ayāz: Ünlü Türk hükümdarlarından Gazneli Sultan Mahmud'un has
 kölelerinden olup sultan kendisini çok sever ve itimat ederdi.
 Sultan Mahmud'un Ayaz'a olan aşkı Doğu edebiyatında önemli
 aşk hikayelerinden biri olmuştur.
 ‘ayş: dirlik, yeme içme, yaşam
 ‘aḳamet: büyüklük, haşmet, heybet
 ‘āzim: azm eden, niyet eden, yönelen
 ‘azl: işinden çıkarma, yol verme, görevden alma; ‘aynīñ fethi ve lâmin
 sūkūnı ile bir nesneyi ayırmaḳ bāb-ı şānīdendir ve ‘azl bir
 kimseyi bir işden ayırmağa daği ve ‘azl, ḫālet-i cimā’da daği
 inzālde racūl āletin iḫrāc itmege daği dirler, bu maḳāmda
 murād budur E-k

B

bāb: kapı

bād: yel, rüzgar

ba'd ez-în: bundan sonra

baḥḥāş: bahisçi, iddiacı

bāhir: belli, açık, apaçık

baḥr: deniz

bāk: bā-yı 'Arabīle korku ma'nāsına A-k

bālā: üst, yüce

balḡamī: balgam renginde

bālīḡ: erişmiş, yetişen, bülüğa eren

bānū: hanım, kadın

bārid: soğuk

başar: göz, görme

baş: yayma, açma, uzun uzadıya anlatma

baş-ı maḳāl: söz açma

bāsūr: hemeroid, basur, mayasıl

başarda: eskiden kullanılan bir tür savaş gemisi; gemi nev'inden biriniñ
adıdır, eski tertiblerindendir, ḥālā Devlet-i 'Oşmāniyyede bir ya
iki ancak ḳalmışdır. E-k

bāziçe: oyuncak ma'nāsınadır nitekim nāzım-ı merḥūm tuḥfesinde
buyurmuşdur B-k

bed: kötü A-k, B-k

bed-āyīn: kötü âdetli, kötü huylu

bed-baḥt: kötü bahtlı, talihsiz

bed-bū: kötü kokulu

bed-fercām: kötü murādli demekdir A-k

bed-meniş: kötü tabiatlı

bed-rāyiḥa: kötü koku

bedevī: göçebe, çöl kültürüyle yaşayan

bedr: ayın on dördüne derler A-k, dolunay

bed-siriştān: vaşf-ı terkībīdir, kötü ṭabī'atlu ma'nāsına A-k

be-dūş: omuza ma'nāsına A-k

behem: toplu, bir arada

belī: evet

bellür: billur, pak, temiz, saf
 be-meyân: belde, ortada
 benât-ı na'ş: Dübb-i Ekber denilen yıldız kümesinin kuyruğunun
 ucunda bulunan kümenin en sönük yıldızı
 bend: bağlama A-k, bağ, düğüm
 bende: kul ma'nāsına A-k
 bekâret: kızlık, el değmemişlik
 ber: göğüs
 berg: yaprak
 ber-geşte: ters dönmüş, baş aşağı olmuş
 berî: öte, uzak
 Berşîşâ: Kışsası ma'lûm, zendostlukda aña yol gösterici A-k; Şeyh
 Şan'ân ve Berşîşâ kışşaları meşhûr ve kütüb-i eslâfda mestûrdur
 ki meyl-i zenne ile dinlerine hâlel gelmişdür E-k
 ber-takrîb: yaklaşarak
 be-vech: sebebiyle, yüzünden
 be-vech-i îcâz: sözü kısaltmak suretiyle
 be-vefk-i dil-ḥ'âh: gönlünce, gönlün isteğine uygun bir şekilde
 beyân: açıklama
 beyt: ev
 beyza: yumurta
 bezm: meclis A-k
 bî-ârâm: rahatsız, huzursuz, yerinde duramayan
 bîgâne: yabancı, ilgisiz
 bî-ḥiredân: 'ağılsızlar A-k
 bîkr: bakırlık, bekaret, el değmemişlik
 bîkr-i mazmûn: daha önce söylenmemiş söz, orijinal söz
 bî-külfet: külfetsiz
 bî-külfet-i ḡâl: konuşmadan, konuşma külfetinde bulunmadan
 bintü'l-'ineb: üzüm kızı, mecâzen şarap
 bildâr: bel tutan, kemer, kuşak
 bîm: korku
 bî-muḥâbâ: kokmadan, çekinmeden, hayasızca
 bî-nevâ: kimsesiz A-k
 binâgûş: kulak memesi, kulak tozu
 biniş: cüppe

bī-pervā: korkusuz, çekinmeden, pervasız
bī-reyb: şüphesiz
bisāṭ: halı, kilim, döşeme, yaygı
bī-tāb: kuvvetsiz A-k
bi't-terāzī: iki tarafın rızasıyla, uyuşarak
bī-vaḫt: vakitsiz
bī-vāye: bī-nasīb E-k
bīve: tül A-k; dul kadın
buḫrān: hastalığın en ağır zamanı, nöbet, kriz, mecazen işin karışık bir
hâl alması
būm: baykuş
burhān: delil
burḫaʿ: örtü, peçe
buru: ağrı, sancı
burūc: burçlar
būs: öpme, öpüş
būse: öpücük, öpüş
būselik: klâsik Türk musikisinde bir makam
buṭlān: batıllık, boşluk, çürüklük
bū(y): be-maʿnā koku B-k
būgici: büyücü
bülend: yüce, yüksek
büzāk: tükürük, salya
büzük: büzülmüş, makat, kış

C

cā-be-cā: yer yer
cādū: cadı, büyücü, yaşlı çirkin karı
cāme: elbise
cāme-ḥāb: uyku odası
cānāne: sevgili
cār: be-maʿnā konuşu
cār-ı cünüb: dīvār aşırı konuşu demek A-k; âḫar ṭāʾifeden olan konuşu
dimekdir Vanḫulı E-k
cārī: geçen, yürüyen, akan

cāriye: geçerli, yürürlükte olan
cāygāh: тұрақақ yer ma'nāsınadır B-k
cebel: dağ
cebel-i nu'mān: be-ma'nā göt B-k; 'Arabistān'da yan yana iki mevzūn
tağ imiş ve deresinde bir rûzgār dā'imā vezān olur imiş soñra
şu'arā-yı 'Arab'ıñ nādiren bulunan muğlimleri, anları gulāmıñ
tarafeyn-i künına teşbîh ile riğinden zārta-i maħbûb kināye idüp
nice eş'ārda öyle isti'māl itmişlerdir E-k
cedeliyyāt: cedelleşmeler, çekişmeler
celb: çekme, kendine çekme
cem': toplama
cerr: çekme, para çekme, dilenme
cesim: iri, cüsseli, büyük
cevārî: cariyeler, hizmetçi kızlar
cevelān: gezinme, dolaşma
Cevzā: ikizler burcu
cezbe: ruhun heyecana gelmesi, dervişlerin kendinden geçmesi
cild-i 'amîre: istimnā ma'nāsına A-k, calķ ma'nāsına imiş D-k, E-k
cinān: cennetler
cinbistire: kıl yolma ve batan diken vs. çıkarmaya yarayan maşa
şeklindeki alet, cımbız
cistr: köprü
cüş: coşma, taşma, coşkunluk
cünbüş: eğlenti, zevk
cüvān: genç, taze delikanlı

Ç

çāh: çukur, kuyu
çāk: yarık, yırtık A-k
çaķşır: üst donu, şalvar
Çār-bāğ: İsfahan'da geniş bahçeleriyle ünlü bir bölge
çār-ebür: dört kaşlı ya'ni ter bıyıklı genç
çār-mîh: ıstılâhda fi'l-i şenî'e dirler A-k, bir erkeğin diğeri bir erkekle
birleşme şekli; livāta ma'nāsına E-k
çedik: koncu kısa çizme, edik, mest

Çekmeceli: -'den murād Vehbî Efendiniñ zamânında ortada gezer
meşhûre ve fâhişe bir 'avrat idi E-k

çeşm: göz

çifte: ikili, katmerli, katlı

çimen: çemen, yeşillik, bahçe

çiriş: eskiden marangoz veya köşger gibi esnafların yapıştırma için
kullandıkları çiriş otu tozu

çirişlenmek: yapış yapış olmak, yapışkan ve tutkalımsı olmak

çirk-âb: çirkef

çomak: ucu topuzlu sopa

D

dād-res: el irişdirici A-k, yardımcı

dağdağa: gürültü, patırtı, telaş

dal-fes: sadece fes, sarıksız fes

dām: tuzak

dāmen: etek

dār: ev

darb: vurma, darbe

debistān: mektep E-k, okul

def-keş: 'avrat pezevengi E-k

dehen: ağız

dellāk: erkek hamamlarında kese ve masaj yapan erkek

dellāl: eskiden davul eşliğinde çarşıda pazarda yüksek sesle duyuru
yapan, okuyucu

dem: (Ar.) kan

dem: (Fa.) zaman, an, nefes

dendān: diş

derbān: kapıcı A-k, ya'ni kapu bekçisi dımekdir zırā 'bān' lafzı kelime
âhırinde hıfz-ı hırāset ma'nāsını ifāde ider B-k

der-dest: elde, elde etme, ele geçirme

derd-i zīk: nefes darlığı

der-kār: malum, belli, işde, iş üzerinde bulunan

der-pīş: en önde, göz önünde bulunan

derūn: iç, içeri

der-zencîr: zincire vurma
 dest: el
 dest-i hınnâ-zede: kınalıanmış el A-k
 destâr: sarık
 dest-be-dest: el ele
 deste-zenî-i hâven: havan dövmeçlik
 dest-hoş: oyuncak
 destîne: el bileziğı
 dîde: göz
 dil: gönül
 dil-hâh: gönlün isteğı
 dil-keş: gönül çekici
 dil-şudegân: gönlü düşmüş A-k
 dimâğ: beyin, hafsala
 dip oğlu: Vehbî'niñ vaqtinde bir koca kefare idi. Vehbî Efendi ile
 berâber oturur kâlkâr idi zîrâ söz ânlardı ve eş'âra ve Fârisîye
 âşinâ idi bu ğulâm-pâreniñ buña üftâdesi olması dip
 münâsebetiyledir E-k
 dîvân: eski şairlerin belli bir düzen içerisinde şiirlerini bir araya
 getirdikleri defter, şiir kitabı
 duhter: kız
 duhter-i ğâretger-i dîn: Din yağmâ idici kız dimekdir, ziyâde güzel
 dimek. A-k
 duhter-i rez: Şarâb ma'nâsınadır ki 'Arabîde bintü'l-'ineb dirler nitekim
 nâzım-ı merhûm tuhfesiniñ sekizinci kıt'asında buyurmuşdur. B-
 k
 dūn: alçak, aşğı
 dūr: uzak
 dūşîze: bâkire ma'nâsınadır nitekim nâzım-ı merhûm tuhfesiniñ yigirmi
 üçüncü kıt'asınıñ beyt-i râbî'inde buyurmuşdur B-k
 dü: iki
 düğici: düğümleyici, bağlayıcı
 dūm-be-hevâ: kuyruk havaya
 dūnbe: kuyruk A-k
 dūr-dâne: inci danesi
 dūšnām: azarlama, kötü söz, sövgü

düzgün: allık, kadınların yüzlerine sürdükleri kızıl boya

E

eb: baba

ebhâş: bahisler

ebkâr: el değmemişler, kızıoğlankızlar

ebleh: ahmak, bön, alık

ebrû: kaş

ebû 'özü: 'aynıñ zammı ve zâ'nıñ sükûnıyla bikriñ bekâretin zâ'il kılan
kimsene Vançulı, ebû 'özü-i nisâ lâ-tensi'l-mer'etü ebû
'özürehümâ meşeline işâretidir ki 'avrat, kızlığını bozanı unutmaz,
ma'nâsınadır zîrâ 'özü lafzı bekâret ma'nâsına dañı gelür E-k

ebvâb: kapılar

ecnebî: yabancı

efe: kalyoncu beyinde bir işlâhdır ki yanında küçük çıraqları olur A-k;
Sultân Maḥmûd zamânında meşhûr şulehâ şüretinde bir ṭayaḳçı
idi ve Şeh-zâde Câmî'i imâmı idi ki ṭayaḳçılığa dâ'ir menkıbesi
meşhûr idi E-k

efgende: düşkün ma'nâsına A-k

efrenc: Frenk, Avrupalı

-efşân: saçan

efzûn: aşkın, fazla

eḥaḳḳ: daha lâıyk, daha müstehak

ehl-i yemîn: güvenilir kişi

ehven: en kolay, en alçak, en gevşek

ekser: demir çivi, mih

ekşer: çok, pekçok, çoğunlukla

el almak: bir şeyten icazet almak, izin almak

el-hâzer: sakın

emârât: emareler, deliller, nişanlar, eserler

emred: bıyıkları terlemeye başlamışken henüz yüzünde tüy bulunmayan
genç

emmâre: şehvete, günah ve suç işlemeye sevkeden (nefs)

enbân: dağarcık denilen deri çanta, yiyecek çantası, heybe

endâm: boy bos, vücut

endāze: altmış santimetrelik bir uzunluk ölçüsü, ölçek
endīşe: fıkır ma'nāsına A-k, B-k
endīşe: şöñ dimedir A-k
enīn: inleme, inilti
erba'īn: kırk, dervişlerin çile çıkarmak için hücreye çekildikleri kırk
günlük müddet
esb: at
esb-i tāzī: Arap atı
esbāb: sebepler
escedü min hüdhüd: ıstılāhda ziyāde göt şatıcı mübtezel oğlana dirler
A-k; 'Arabīde mef'ül ma'nāsına isti'māl olunur, dūrüb-ı
emşāldendir ve ibneye daħi ıtlāk olunur zīrā Hüdhüd kuşu
dā'imā secde ider gibi başını yere koyup kaldırır E-k
eşķāl: ağır yükler, ağır şeyler
esrār: sırlar
eşvāb: giyecek, elbise
eşķ: göz yaşı
eşüp yortmak: gezip dolaşmak, yürüyüp koşmak
eţfāl: tıfillar, çocuklar
eţvār: tavırlar, davranışlar
evc: yüce, yüksek, bir şeyin üstü

F

fāhiş: taşkın, aşırı, ahlaksız, çirkin
fāsīd: fesatçı, ara bozucu
fehm: anlama, kavrama
ferāce: kadınların sokakta yaşmakla beraber giydikleri ve yakası
eteklerle birleşen bir üst giysisi, biniş
ferc: dişilik organı, vajina
fercām: 'fā'nıñ fethi, 'rā'nıñ sūkūnı, cīm-i mu'cemeniñ fethi ve meddi ve
mīm ile 'ākıbet-kār ya'ni bir nesneniñ āħiri ve fā'ide virir ve
andan şöñra içilen kadeħ ma'nāsına gelür B-k
ferec: darlıktan sonra gelen sevinç, zafer
Ferhād: Şirin'e olan aşķı uğruna Bisütun dağını delen efsanevi aşķ
kahramanı

ferhunde-dem: uğurlu, kutlu zaman
fermene: yakasız ve önü açık giysi modeli
ferzendân: oğullar, çocuklar
fesâd-endîşe: vaşf-ı terkîbîdir, şonî fesâd dimekdir A-k
fetk: yarma, yırtma
fevkâni: üste çıkma
fezâhat: fenâ A-k
fezâhat-pîşe: fenâ san'atlı A-k
fıtq: fetk, fıtık, yarılma, yırtılma
firengî: firengi hastalığı, bel soğukluğu
firismûs: Bir 'illetdir ki zekeri dâ'imâ kazık gibi тұrup inmez B-k; bir
'illetdir ki insânîñ âleti dâ'imâ kazık gibi тұrur, ebedâ inmez E-k
fistân: entari
fiten: cem'-i fitnedir A-k
fücûr: günahkar, ahlaksız, sefih
fûlfûl: kara biber
fürce: iki şey arasındaki açıklık, yarık

G

ğabğab: çene, gıdık
ğâfil: gaflete düşen, habersiz, farkında olmayan
gâhice: gizlice
ğalat: yanlış, yanılma
ğâliye: misk ile anberden yapılmış siyah renkli bir madde olup boya
olarak da kadınlarca başlara ve saçlara sürülür, güzel koku
ğamgîn: gamlı, tasalı
ğarq-ı berrân: füşehâ-yı ıştırâh-ı Fars'da birden idhâl etmek ya'nî
sürüşdürürken şoqar A-k mağall-i ma'hûda dibine kadar birden
idhâl eylemek ma'nâsınadır E-k
gāv: öküz
gāv-ı ser-geşte: başı dönmüş öküz A-k
gayûr: gayretli, çalışkan, dayanıklı, hamiyetli, kıskanç
ğazanek: Büyük ve yumru ferc dimekdür. B-k, E-k
gâze: boya A-k
ğazübâne: kızgınlıkla, öfkeli, hiddetle

genc: hazine
gep-zen: laf atan, söz vuran, zırvalayan
gerden: boyun
gerdün: felek, gökyüzü
germ-ābe: sıcak su hamamı, kaplıca, ılıca
germī: yumşaklık A-k
germiyyet: yumşaklık A-k
germ-ülfet: sıkı fıkı, dostluğu sıcak
geysū: saç
ġilmān: bıyığı terlememiş gençler, köleler
ġinā: zenginlik, doyunluk
gidi: deyyus, kaltaban, pezevenk
girān: ağır ma'nāsına A-k
gird-āb: suyun dönmesi, anaför
girişme: naz, cilve, işve
ġonca-āsā: ġonca gibi A-k
ġulām-pāre: kulampara, oġlancı, oġlanlara cinsel düşkünlüğü olan
ġunc u delāl: naz, işve, şive, cilve
ġuş: kulağ A-k, dinleme
ġüft: söyleme, deme
ġüftār: laf, söz
ġül-ġün: ġül renkli A-k
ġül-püş: ġül (yanağı) örten
ġümān: şüphe
ġüm-rāh: yolunu şaşırmış
ġünbed: ġubbe dımekdir A-k
ġürūh: kalabalık, haşmet
ġüzār: geçme, geçirme
ġüzerān: geçme, geçiş

H

h̡āb: uyku
h̡āb-ı h̡argūş: tavşan uykusu; ġaflete virmek ve aldamak Türkīde daġı
bu ma'nāya tavşan uykusu virdi dirler E-k
h̡abīş: kötü, pis, murdar, soysuz

hacıyatmaz: dibindeki ağırlık dolayısıyla yere ne şekilde bırakılırsa
 bırakılsın ayakta kalabilen bir oyuncak
 hacle: el-ḥaclet, fetḥateyn ile gelin evi; el-ḥicāl, ḥā'nın kesriyle cem'i,
 gelin evleri ma'nāsına ve gelin evi şol evdir ki ḡumāşlarla ve
 naḥıllarla ve perdelerle tezyīn oluna, Vanḡulı E-k
 ḥadeş: sonradan çıkan, yeni olma, pislik
 ḥadşe: manevi rahatsızlık, vesvese, ürküntü
 ḥ^vāh u nā-ḥ^vāh: ister istemez
 ḥ^vāhiş: istek
 ḥā'in: hıyanet eden
 ḥāk: toprak
 ḥakketü'l-ferc: bir 'illettir ki 'avratların ferci dā'imā ḡaşınup menī
 ṭoḡunmadıḡça rāḡat itmez E-k
 ḥāl: ben, ciltteki siyah nokta
 ḥāl: durum, vaziyet, tavır
 ḥālet: hāl, keyfiyet, nitelik
 ḥālī: boş
 ḥālḡa-be-ḡuş: kulaḡı küpeli, kölelikten kinaye
 ḥall: halletme, çözme
 ḥalvet: yalnız, تنها, hammaların sıcak bölmesi
 ḥalvetgeh: yalnız kalınan yer
 ḥamdān: penis
 ḥammāl: taşıyıcı, hamal
 ḥamūş: suskun
 ḥāne-be-dūş: evi omuzunda demekdir A-k
 ḡansā: sırtlan; 'Arab'da bir şā'ire-i belīḡa 'avratdır E-k
 ḡar: eşek
 ḡār: diken
 ḡār u ḡes: çörçöp
 ḡarbe: kısa mızrak, süngü
 ḡarem-perver: haremini koruyan, namuslu
 ḡargūş: tavşan
 ḡāriḡ-i 'āde: âdetin üstünde, olaḡanüstü
 ḡāş: mahsus, özel
 ḡaşlet: yaratılış, huy, tabiat, mizaç
 ḡaṭā: günüh, yanlış, kabahat, ayıp, özür

Haṭā: bk. Ḥoten
 ḥaṭar: tehlike
 ḥaṭ-āver: tüylü, kıllı
 ḥātem: yüzük
 ḥāṭır: gönül, hafıza
 ḥaṭṭ: yazı, çizgi, sakal ve bıyık bölgesindeki ergenlik tüyleri
 hāven: havan
 ḥayā: utanma, edep, namus
 ḥayf: yazık, eyvah
 ḥayrān: kendinden geçmiş, şaşkın, sarhoş
 ḥayz: hayız, kadınlarda aybaşı
 ḥazele: yüzsüzler, alçaklar, kalleşler
 ḥazer: sakınma
 hem(m): gam, keder, tasa, kaygı
 hemān: hemen, o anda, öylece, tamam, aynı, tıpkı
 hem-dem: dost, arkadaş, sırdaş
 hem-rāz: sırdaş, dost
 hendese: geometri
 herze: boş laf, saçma
 hengām: mevsim, zaman, devir, gürültü patırtı
 Hevāyī: Manzum tarih düşürmede becerisiyle tanınan 18. yüzyılın ünlü
 şairlerinden Sürûrî'nin hiciv ve hezel türü şiirlerinde kullandığı
 mahlas
 hezārān: binlerce
 ḥinnā: kına
 ḥinnā-zede: kınalı
 ḥired: akıl
 ḥirīdār: müşteri
 ḥışām: kavga, çekişme, mücadele, iddia
 ḥiyel: hileler, aldatmalar
 Hızr: peygamber veya veli olduğu şüpheli olan bir büyük kişi,
 İskenderle birlikte karanlıklar ülkesinde âb-ı hayâtı aramış,
 bulmuş ve içmiştir. Bu nedenle ölümsüzlüğe kavuşan Hızır'ın
 kıyamete kadar darda kalanların yardımına koşacağına inanılır.
 ḥicāl: ḥacletin cem'i bk. ḥacle
 himmet: çalışma, çabalama, gayret, yardım

ħırelenmek: (göz) kamaşmak, donmak, fersizleşmek
 ħisān: güzeller
 ħiṭān: sünnet, sünnet etme
 ħiz: puşt, ibne
 ħizāb: ħinnā dımeğdir A-k, kına
 ħizlān: muavenetsiz, zelil, rezil
 ħoḳḳa: içine mürekkep konan cam, maden veya topraktan yapılmış
 küçük kap, tükürük kabı, ağız dar ve küçüklükten kinaye
 Ḥoten: Çin'in kuzeyinde misk ceylanlarının yetiştiğı bölge
 hū: (A.) hüve "o" zamiri, Allah, (yâ ile birlikte) Yâ-hû: yâ Allah
 ħüb: güzel
 ħüb-rū: güzel yüzlü
 ħübān: güzeller
 ħulūl: bir şeyin içine girme, geçme, gelip çatma
 ħumār: sarhoşluk
 ħūn: kan
 ħunfesā: bok böceğı, mayıs böceğı
 ħūr-ı 'īn: iri ve güzel gözlü cennet kızları
 ħurde-dān: nükte bilici A-k
 ħurūc: çıkış
 ħurūş: be-ma'nā feryād u fiğān B-k
 hūş: 'aḳıl ma'nāsına A-k
 ħünşā: hem erkek hem dişilik alametleri olan
 ħüsn: güzellik
 ħüşk: kuru

I

'innīn: 'aynīn kesri ve 'nūn'uñ kesri ve meddiyle maḳūl erđir ki 'avrat
 dilemeye, Vanḳulu B-k; bi-kesreteyn zekeri ḳıvāma gelmeyüp
 cimā'a ḳādir olmayan er ve cimā'dan şafālu olmayan 'avrata
 'innīñe derler, Aḫterī E-k; iktidarsız, kısır, güçsüz, puluḳ
 irğād: işçi, amele
 iṭnāb: sözü uzatma
 'ıṭr-ı şāhī: güzel bir koku
 'ıṭr-nāk: ıtır gibi, güzel kokulu

izlāl: yoldan çıkarma, azdırma

İ

ibrām: can sıkacak derecede ısrar etme, zorlama

ibṭāl: bozma, feshetme, yalan söyleme ve saçmalama

icmāl: hülasa etme, kısa kesme

icrā: yürütme

idbār: bahtsızlık, düşkünlük, gözden düşme

‘iddet: eskiden kocasından ayrılan kadının başkasıyla evlenebilmek için beklemek zorunda olduğu süre, ya'ni üç aybaşı süresi

ifhām: anlatma, bildirme

ifḥām: ağız açtırmama, susturma, bir münakaşada karşısındakini cevap veremeyecek hâle getirme

ifsād: bozma

ifzā(t): birleştirme, cinsel birleşmede ferc ile dübür arasını yırtarak birleştirme

iğfāl: gaflette bırakma, gafil avlama, aldatma

iğvā: azdırma, baştan çıkarma, ayartma

iḳbāl: baht açıklığı, yükselme

iḳdām: başlama, girişme, adım atma

‘illet: hastalık

ilzām: cevap veremez hâle getirme, susturma

‘ind: kat, yan

i‘rāb: düzgün söyleme, Arapçada kelimelerin cümledeki görevlerine göre son harflerinin hareketlerinin belirlenmesi

īrād: getirme, söyleme

īrāş: verme, verilme

irşād: doğru yola götürme

İskender: Edebiyatta geçen iki İskender vardır: Birincisi, vaktiyle Yemen'de hüküm süren Arap hükümdarlarından Hârisü'r-râiyî'nin oğlu Zülkarneyn lakabıyla meşhur olan ve peygamberliği rivayet edilen zattır. İkincisi, Makedonya Kralı Filip'in M.Ö. 356 yılında doğan oğludur. Aristo'nun yetiştirdiği çok zeki, akıllı, güçlü ve kudretli bir kahramandır. Yunanistan'ı zaptettikten sonra İran'a hücumla Anadolu, Suriye, Mısır ve

Hindistan'ı zaptetti. Hindistan'dan Çin'e geçmiş, rivayete göre burada Hızır'la birlikte abıhayatı aramış fakat bulamamıştır.

‘ismet: namus, ar, namusluluk

istiğnā: nazlanma, tenezzül etmeme

istikrāh: tiksınme, iğrenme

istimnā: meni çekme, mastürbasyon

işkāl: müşküllük, güçlük

işrāb: içirme, bir anlamı kapalı olarak anlatma

işrāk: doğma, doğarak etrafı ışıklandırma, aydınlatma

‘işveger: işveli, nazlı

‘işve-nümā: cilve gösteren, cilveli, nazlı

‘işve-zenān: işveli, cilveli

itmām: tamamlama

J

jāle: kırağı, çiğ

K

ķabaṭayı: kabadayı, korkusuz, cesur

ķabẓ: kavrama, kabızlık

ķadd: boy

ķadīm: eski

ķāfūr: Uzakdoğu'da yetişen ve hekimlikte kullanılan beyaz ve yarı saydam kokusu güçlü bir madde, berraklıktan ve beyazlıktan kinaye

ķā’il: söyleyen, razı, inanmış

ķāķum: kuzey bölgelerde yaşayan, sansara benzer, siyah kuyruklu, derisi çok makbul bir hayvan; bu hayvanın postundan yapılan kürk

ķākül: saç bölüğü, zülüf

ķāl: söz

ķālā: kumaş

ķalaķ: iç sıkıntısı, gönül darlığı, burun kanadı; ķāf'ın ve lām'ın fethiyle ızırāb ma'nāsınadır E-k

çalb aķçe: sahte para
çalyoncu: denizci
kāmīl: olgun
kān: ocak, maden ocağı
ķancık: dişi, hilekar, dōnek tabiatlı, hain
ķaņtara: taştan yapılan kemerli büyük kōprü
ķapağı atmak: rahatsız bir yerden güvenli ve huzurlu bir yere sığınmak,
kaçmak; tosunların diş çıkarması, ergenleşmesi
ķapatma: gizli metres, kapatma
ķa‘r: çukur, dip, derinlik
ķarīn: yakın
kārīz: keriz, yer altı lağımı
ķarřak: çakala benzer, postundan kürk yapılan bir hayvan
kāsīd: çalb aķçe dımekdir A-k, sahte
ķavık: içi boş şey, eskiden başa giyilen bir tür başlık
ķavī: güçlü, kuvvetli, sağılam
ķavl: söz
ķaytān: sicim, kıvrımlı ip; elbise, kumaş, dōřeme ve perdelerin
kenarlarına süs olarak dikilen ip şeklindeki kordonlara eskiden
verilen ad
ķayyād: (erkek) muhabbet tellalı, pezevenk
ķayyāde: pezevenk ‘avrat E-k
ķažiyye: iř, husus, mesele
kebg-i derī: bir tür keklik
kebūter: güvercin
kelāl: uşanıklık A-k
kenār: sahil, kıyı
kerīh: çirkin
kergeden: burnu üzerinde boynuzu bulunan ve gergedan denilen
cüsseli bir hayvan
keşret: çokluk, bolluk
keşf: ortaya çıkarma, açma, açılma, keşif
keřīde: çekilmiş
ķıç: kık, kayak ve gemilerin arka tarafı
ķıç levendi: gemilerin kık tarafında görevli denizci; gemi řā‘ifesinden bir
gürūha dirler E-k

kilāb: köpekler
 kı̄l ü kı̄āl: dedikodu, boş söz
 kır: erkeklik organı
 kirpāsī: pamuklu, keten bezli
 kise-i dīvānī: Osmanlılarda kullanılan bir para ünitesi
 koçak: koç, yiğit
 koçaş: arabacı
 koçmak: kucaklamak
 köhne: eski, yıpranmış, bakımsız
 köhne-süvār: eski binici, usta binici, tecrübeli binici
 kötek: dayak, tokat
 kubbe-i şim: .-den murād maḥall-i ma‘hūd-ı hūbāndır A-k
 kubḥ: kabahat, özür, ayıp
 kūh: tağdır A-k
 kūh-ı dellāl: oğlan pezevengi ma‘nāsındır nitekim nāzım-ı merḥūm
 tuḥfesiniñ meşnevisinden buyurmuşdur B-k; oğlan pāzengine
 dirler nitekim def-keş ‘avrat pāzengine ıtlāk iderler E-k
 kūn: makat, kış
 kūn-gāh: makat, kış
 kurna: hamamların küçük yıkanma odaları
 kurretü’l-‘ayn: göz nuru, nurlu
 kūy: bulunulan yer, mahal
 küḥeylān: gözü sürmeli cins Arap atı
 külḥan: hamamların su ısıtılan ateş ocağı
 külḥanī: hamamcı
 küs: maḥall-i ma‘hūda isimdir A-k; dişilik organı; mehteran
 bölüklerinde arabalarla çekilen büyük davul, kös (büyüklükten
 kinaye ya’ni davul gibi)
 küs-i deryā: Fārisīdir, Türkīde deñiz amı dirler. Aḡdeñiz’de şu üzerinde
 çok olur, bir ḥayvāndır, cüssesi küçükdür, ceviz gibi
 müdevverdir, ba‘zen açılır ba‘zen kapanur. Açılınca el ayası gibi
 yaşşı olur. Açılıp kapandığından deñiz amı dirler. Usḡumri
 balığı aña musallaḡdır, ol deñiz amını dā’im ekl ider. E-k
 küsme: maḥẓen infī‘āl A-k
 küşāyiş: açma, açılma, açıklık

L

lağv: faydasız, boş, hükümsüz (kılma)

lağzişgeh: kayma yeri, kayak yeri

laḥm: et

la'î: yakut renginde değerli bir taş, kırmızılıktan kinaye, güzelin dudakları

lâne: yuva

leb: dudak

leb-rîz: dolu, ağzına kadar dolu, taşkın

leged-ḥurde: kafa yiyici dimekdir A-k

leme'ân: parlama

lerze: titreme

levend: eskiden denizcilere verilen isim

levḥ-i maḥfûz: kaderin yazılı olduğu manevî levha, ilm-i ilahî

levm: kötöleme, çekiştirme, azar, başa kakma

leyâl: geceler

Leylâ: Leylâ ve Mecnûn adlı efsanevî aşk hikayesinin kadın kahramanı

lîk: lâkin, fakat, ama

lînet: yumuşaklık, ishal

lûle: lüle, çeşme, musluk

lû'âb: tükürük, salya, ağız suyu

lücce:engin su, kalabalık

lüzûcet: yapışkanlık

M

mâ': su

mâde: dişi

mâder: ana

mâdiyân: kısrak

mağbûn: alışverişte aldanmış olan, şaşkın

mağlaṭa: birini yanıltmak için söylenen zihin karıştırıcı saçma sapan söz

mağşûş: karışık, saf olmayan, hileli

mağz: öz, iç, ilik, beyin

mâ-ḥaşal: hasılı, netice

maḥbûb: sevgili (erkek)
 maḥbûb-dost: erkeklere muhabbeti olan, oğlanlara cinsel düşkünlüğü olan
 maḥbûbe: sevgili (dişi)
 maḥcûb: utangaç, çekingen
 mâhir: maharetli, hünerli, usta
 mâh-liḳâ: ay yüzlü
 Maḥmûd: Gazneli Türk hükümdarı, bk. Ayâz
 maḥrem: girilmesi yasak olan yer, girmesi yasak olmayan kişi
 maḥrûṭî: konik, koni şeklinde
 maḥşûş idinmek: metres edinmek
 ma'hûd: ahd olunmuş, bilinen, sözü geçen, mecazen ferc
 mâh-veş: ay gibi
 mâ'ide: sofrâ, yemek
 mâ'il: meyilli, eğilimli
 maḳ'ad: makat, bûzûk
 maḳbûl: kabul gören, üstün tutulan
 maḳdem: kadem basış, gelme, geliş
 ma'kûs: tersine çevrilmiş, baş aşağı olmuş, ters
 mâ-melek: ne varsa, hepsi, her şey
 mânend: mişl ma'nâsınadır nitekim nâzım-ı merḥûm tuḥfe-i
 merḡûbesiniñ ikinci kıt'asınıñ beyt-i ḥâmisinde buyurmuşdur B-
 k, gibi, eş, benzer
 mâr: yılan
 mâr-ı mâhî: yılan balığı ma'nâsınadır çünki mâr yılan ma'nâsına
 olduğunu nâzım-ı merḥûm tuḥfesiniñ yigirmi birinci kıt'asınıñ
 beyt-i sābi'inde buyurmuşdur ve mâhî balık ma'nâsınadır
 nitekim tuḥfe-i mezbûresiniñ dördüncü kıt'asınıñ beyt-i
 şâmininde buyurmuşdur B-k
 mariya: (eti makbul olmayan) dişi koyun, dişi hayvan
 māsûra: kısa ve ince boru
 maṭlab: talep, istek
 maṭlûb: istenen, sevilen
 mavâl: martaval, asılsız söz, boş laf
 mazmûn: mana, nükteli ince söz
 mebrûr: hayırlı, makbul

me'bün: ibne, homoseksüel
mecâz: hakikat olmayan, bir sözün gerçek anlamı dışında kullanılması
mecnün: deli, çıldırmış
Mecnün: Asıl adı Kays olup Leyla'nın aşkıyla çöllere düşen efsanevi aşk kahramanıdır.
mezcüb: cezbeye kapılmış, kendinden geçmiş, deli, divane
medh: övme, övgü
medhül: ayıplanacak bir kusuru olan, ma'yup, mezmum
medhüş: şaşırılmış, korkmuş, ürkmüş
mekkâre: hileci, düzenbaz
mektüm: gizli, saklı
mel'abe: oyuncak
mel'anet: lanetli iş, hareket
melâhat: leâfet ma'nâsına A-k
melekât: melekeler, yetiler
meme: ma'lûmdur A-k
menâl: nâil olunan, ele geçirilen şey
mengüş: küpe
menküb: talihsiz, gözden düşmüş
me'nüs: alışık, dost
merdud: reddedilmiş, kabul görmeyen, kötü
mestüre: örtülmüş, örtülü
meşâm: geniz, beynin koku alan bölgesi
meşreb: mezhep, tarz, huy
meşşâta: yüz allayıcı A-k; gelin süsleyici
mevc: dalga
mevzün: ölçülü, düzgün
mey: içki, şarap
meyân: bel, orta
meyân paça: ıştırâhda sürüşdürme A-k; maḥall-i ma'hûda bilâ-idhâl
sürüşdürmek ma'nâsına E-k
me'yūs: üzgün, ümitsiz
mezâk: zevk alma, tatma, lezzet
mezheb: gidilen yer, meşrep
micmer: buḥûrdân A-k
midḥat: övgü, övme

miftāḥ: anahtar
mihmān: müsāfir ma'nāsınadır B-k
mihr: güneş, sevgi, muhabbet
mihrāb: camilerde kibleyi belirten dışarı doğru çıkındı
milket: mülk, ülke, diyar
miskīn: misk kokulu, düşkün
mīzer: kadınların hamamda örtündükleri bez
mu'allel: ta'lil edilmiş, sakat, eksik
mu'ānid: inatçı
mu'ārız: karşı, karşı gelen
mu'āteb: azarlanan, takdir edilen
muğlim: gulampare, oğlancı
muğ-peçe: meyhaneci çocuğu
muḥāl: imkansız
muḥannā: kınalı
muḥannes: korkak, alçak, namert
muḥkem: sağlam
muḥallid: taklitçi
mūnis: dost, arkadaş
muntakiz: bozulmuş, ayrılmış, tahrip edilmiş
murdār: pis
mūsiqī-dān: mūsiqī bilici A-k
muṭrib: çalgıcı, çalıp söyleyen
mū(y)-miyān: kıl gibi ince belli
muḥlim: karanlık
mübāhāt: övünme
müdbir: talihsiz, düşkün
müje: kirpik
müjgān: kirpikler
mühre-zenān: mühreciler, cilacılar, eskiden mühre denen yumurtaya
benzer oval sert cisimlerle kağıt cilalayanlar
mükābir: kendini büyük gören, bilerek inat eden
mülevveş: pis, murdar, bulaşık
mülḥak: ilhak edilmiş, katılmış
mümtāz: seçkin, imtiyazlı
münākiz: çelişkili, birbirini tutmayan, muhalif

münkabız: çekilmiş, büzülmüş
mürğ: kuş
mürşid: doğru yola götüren, irşat eden, şeyh, pir
müstağrak: boğulmuş, gark olmuş
müsta'mel: kullanılmış
müstedir: daire şeklinde olan, değirmi
müşg: güzel bir koku, misk, bk. Hoten
müşkil: zor, güç
müşkil-ter: çok zor
mütemâdî: sürekli, devamlı
müteselsil: ard arda, birbiri ardına
müttehem: kabahatli, suçlu

N

nâb: saf, katışıksız, halis
nâ-be-câ: yersiz, uygunsuz
nâdir: az bulunur, değerli
nâf: göbek A-k
naḥv: dilbilgisi, cümle bilgisi
nâ-kâm: muradına erememiş, bahtsız, tatsız
naḥd: ḥâzır māl, el-an ve bi'l-fi'l ma'nāsına ve ḥâzır dimekdir B-k
nâ-kes: alçak, rezil, şerefsiz, soysuz
nâķış: noksan, eksik
naķz: bozma, çözme, anlaşmayı bozma
naķîz: karşı, zıt
na'l: nal, ayakkabı, pabuç
nālân: inleyen
nâle: inleme
nâ-maḥrem: girmesi veya bulunması yasak olan kişi
nâ-pāk: temiz olmayan
nār: ateş
nâ-refte: gidilmemiş
nās: insanlar, halk
Nasārā: Hristiyanlar
nâ-sāz: uygunsuz

naşb: dikme, saplama, atama
nâţûr: eskiden hamamlarda kadınları yıkayan, keseleyen hatta hacamat
yapıp kan alan kadınlar
naţar-bâz: 'âşık-ı cemâl ma'nâsına E-k
nâzende: nazlı, cilveli
naţm: düzen, dizi, manzume, şiir
necm: yıldız
nedem: pişmanlık
nekbet: bahtsızlık, düşkünlük, musibet
nemdân: ferc, vajina
ner: erkek
nerdübân: merdiven
nerm: yumşaklık A-k
neşât: sevinç, neşe, şenlik
nev: yeñi ma'nâsınadır B-k
nevâ-sâz: çalgıcı, şarkı okuyucu
nev-be-nev: yeñi yeñi demek A-k
nev-bünyâd: yeñi yapılmış A-k
nevk: sivri uç, kirpiğin ucu
nev-reste: yeni yetişmiş
ney: karnî, kaval, ney
ney-süvâr: tahta ata binen, çocukların ağaçtan sopaları bacaklarının
arasına alarak at yapıp binmesi; ıstılâhât-ı 'Acem'de pek küçük
maĥbûba derler, münâsebet budur ki şıbyân ağaçdan ata binüp
oyunlar E-k
nifâs: lohusalık hâli, doğum sonrası kırk gün
niğâh: bakmak A-k
nigerân: bakıcı A-k, naţar idici B-k
nihâl: fidan
nihân: gizli
nisvân: kadınlar
niyâm: kın, kılıç kını, kılıf
niyâz: yalvarma, yakarma, isteyiş
nîze: mızrak
nuķaţ: noktalar
nu'mân: gelincik, şakayık

O

Oğlanlı: Edrine'de bir Һammāmın ismidir. E-k

Ö

‘öşr: onda bir, eskiden onda birlik vergi

P

pāk: temiz A-k

pākīze: tertemiz

pā(y): ayak

pāy-ı muҺannā: kınalanmış ayak A-k

pāyān: son, nihayet

pāzeng: pezevenk

peçe-bāz: çocukla oynayan, gulampare ma‘nāsınadır E-k

peftere: şahini çağırma için kullanılan yapma kuş, hallaç tokmağı

pehlū: yan, böğür

penbe: pamuk

perçem: ki o pīrāmen-i fesde tağınıktır A-k, alna dökülen saç bölüğü

perde-derīde: perdesi yırtık, haya perdesini yırtmış

perde-nişīn: perde arkasında oturan, iffetli

perīşān: dağınık

pertev: ışık

pervāne: ışığın etrafında dönerek can veren kelebeğe benzer kanatlı bir
böcek

pervāz: uçma, uçuş

pes: ard, arka, ger

pesend: beğenme

pes-mānde: geride kalmış

peştemāl: hamamlarda erkeklerin belden aşağısını örttükleri bez

peydā: ortaya çıkarma, meydanda, mevcut

peykān: ok

peyke: tahta sedir, kuru kanepa

peymāne: kadeh
 peyveste: bitişik, ulaşmış
 pīç: kıvrım, büklüm
 pinhān: be-ma'nā gizlü B-k
 pinyāl: ince kılıç, meç
 pīr: yaşlı, ihtiyar, usta, şeyh
 pīrān: yaşlılar, pirler
 pīrehen: gömlek A-k
 pistān: meme ma'nāsına A-k
 pīş ü pes: ön ard demekdir A-k
 pīş-i menī: önüme
 pīşe: san'at A-k, B-k
 pīşe: san'at ma'nāsına A-k
 pīş-rev: yol öni dimedir A-k, önde giden, baş, lider
 piştov: tabanca
 piyāz: soğan
 piyāz-ı lāle: lale soğanı
 puluç: iktidarsız, kısır, güçsüz
 pūyān: gidici A-k, yelici B-k
 pūye-künān: seğirterek, koşarak
 pūr: dolu, çok
 pūr-cüş: coşkulu, coşkun
 pūr-tāb: çok sıcak, çok hararetili
 pūser: çocuk, oğul, torun
 pūşt: ard, arka; bā'-i 'Acemīniñ zammı ve şīn-i mu'cemeniñ ve tā'-i
 müšennāniñ sükūnuyla arka ma'nāsınadır E-k
 pūşte: tepe, yığın; bā'-i 'Acemīniñ zammı ve şīn-i mu'cemeniñ sükūnı ve
 feth-i tā'-i müšennā ve hā'-i gayr-ı melfūza ile depe ki şahrālarda
 ve toprağdan vāqī' ola ve her ne ki depe gibi yığılmış vāqī' ola E-
 k

R

rabbāt: kadınların kocaları
 rabbāt-ı hicāl: güveyiler

rabūḥ: şehvet düşkünü kadın; ol 'avratdır ki ferci gâyet sıcak ve ıtır olup
cimā'a şehveti gâlibdir ve mevâķi'aya gâyet tâlib olmağla vakt-i
cimā'da şafâsından maşrû' gibi bir hâlete gelüp bayılır hattâ
tekrâr bir cimā' daķi itmedikçe kendiye gelemez zen-dost
'inde gâyet maķbüledir, hattâ ba'zısı meme gibi zekeri maşş
ider imiş andan a'lâ ferc olamaz ammâ ele girdikde kıymetini
bilmek lâzımdır E-k

râh: yol

raḥm: acıma, merhamet; raḥm lafzı bunda raḥm-i nisâyı daķi îhâm ider
E-k

raḥş: at

rām: boyun eğme, itaat etme

ra'nâ: cazibeli, renkli

ra'nâ-ter: çok cazip, çekici

ra'se: titreme

râ'unâ: Şol 'avratdır ki 'ale'd-devâm cimā' ister bir dürlü kîrden toymaz,
erlerde olan ma'hûd firismûs 'illetine muķâbildir ki kütüb-i
tıbda mufaşşalan muḥarrerdir. E-k

râyiḥa: koku

recm: taşlama, taşa tutma, lanetleme

reftâr: yürüme

reh: yol

reme-i ḥûke olurdu çobân: Ya'nî toñuz kancıklarına çoban olurdu. A-k

remmâl: remil döken, falcı

renc: ağrı, sızı, hastalık

renc-i su'âl: öksürük A-k

reşâd: Hâķ yolunda yürüme

reşk: kıskanma, haset, imrenme

retķâ: cinsel organı, birleşmeye mani olacak derecede dar olan (kadın)

revân: giden, yürüyen, akan

re'y: düşünce, fikir, rey

rîḥ: be-ma'nâ rüzgâr B-k

rişte: ip, iplik

rîzân: döken, saçan

rû-be-rû: yüz yüze

ruḥ: yanaķ A-k

ruḥsār: yanaḡ A-k
ruḥsāre-i al: kırmızı yüzlü A-k
rū-nümün: yüz gösteren
ruṭūbet: nem
rūy: yüzey, yüz, yanak
rūy-māl: yüz sürme
rūz: gün

S

şabā: seher yeli
şad: yüz (sayısı)
sāgar: kadeh
şaḡrı: hayvanın beliyle kuyuḡu arasındaki dolgun ve yuvarlak tarafı ve
bu bölgeden elde edilen kalın deri, böḡür
saḥḥāḡa: göḡsünü gererek yürüyen kadın, yıpranmış kadın, cinsel
güçten düşmüşlüḡünü erkeksi tavırlarla örtmeye çalışan kadın
şahn: alan, meydan, sahne
saḥt: katı, sert, güçlü, sağlam
şā'id: yukarı çıkan, yükselen
sā'id: ön kol, bilek
sāk: baldır, incik
şaḡanḡur: fetḥ-i kāf-ı evvel ve zamm-ı şānī ve sūkūn-ı nūn ve vāv-ı
maşrūfla timsāḥdan mütevellid olur balıḡ nev'idir ekşer Nīl
şuyunda olur, bi-emri'llāḥ daḡı şuda mütevellid olan şaḡanḡur
olur keler beñzer bir nev' küçük balıḡdır ziyāde büyük olmaz ve
imtiḥānı şöyledir ki bir kimsene avıcı içine alsa fi'l-ḡāl intişār
ider E-k
sākin: hareketsiz olan, oturan, uslu, Arapçada bir harfi sessiz okutan
hareke
saḡḡā: sulayıcı
sāl: yıl, sene
sālik: yolcu, tasavvuf yolcusu, bir tarikata giren
sāmān: zenginlik, rahat, düzen
şanī': görülen iş, amel
şarf: harcama, dilbilgisi, morfoloji

şavb: taraf, yön, cihet
 şavāb: doğru
 şavma'a: tekke, tapınak
 şayd: avlama, avlanma
 şavşacılık: sinsice dolaşarak hovardalık
 sebaḵ: ders
 sebīl: yol
 sebük-rūḥ: rūḥı hafif dimedir A-k; tez canlı
 sefid: beyaz
 sefid-endām: beyaz tenli
 seḥḥār: büyücü, hileci, aldatıcı
 sell-i seyf: kılıç çekme
 semen: beyaz gül, yasemin çiçeği
 semer: yük bağlamak için yük hayvanlarının sırtına vurulan arkalık,
 palan
 semmūr: samur, bir kürk hayvanı, samurun derisinden yapılan kürk
 senā: övme, övüş
 seng: taş
 ser-bāzār: bazar başı dimekdir ya'nī mezbūr ḡulām-pāreniñ bazar başısı
 oḡlan pāzengi idi ve kārı ḡāḥ deḡiṣ ve ḡāḥ ṭoḡuṣ idi ya'nī ḡāḥ fā'il
 ve ḡāḥ mef'ul olurdu. Kūh-ı dellāl oḡlan pāzengine ıtlāḳı
 ıṣṭilāḥāt-ı 'Acem'dendir, ma'nā-yı luḡavisi necāset dellāl
 dimekdir. E-k
 ser-be-ser: baştan başa
 ser-be-zemīn: baş yere
 ser-bostānī: bostancıbaşı, ağa E-k
 ser-keṣān: baş çekenler, dik başlılar
 ser-nigūn: baş aşağı
 ser-tā-pā: baştan ayaḡa
 server: baş, reis, öncü
 serzeniṣ-ḡüne: başa kakarcasına, sitemli
 sevdā-zede: sevdaya uğramış, sevdalı
 seydī: reis, gemi kaptanı
 sezā: layık, yerinde
 şıbyān: çocuk
 şıḳlet: ağırlık, yük, sıkıntı

sīb: elma
 sīh: şiş, kebab şişi
 sihr: sihir, büyü
 sīl-āb: sel suyu, sel
 sīm: gümüş
 sīmīn: gümüşlü, gümüşten, gümüş renkli
 sīmīn-ber: gümüş göğüs ma'nāsına vâsf-ı terkībîdir B-k
 sīm-tenān: gümüş vücutlular, beyaz tenliler
 sīne: göğüs, bağır
 sīne-ber-sīne: göğüs üstünde göğüs demekdir nitekim nāzım-ı merhūm
 tuhf-e-i mergūbesinde buyurmuşdur B-k
 sīret: huy, tabiat, mizaç, ahlāk
 sirīşt: ṭabī'at dimer A-k, B-k
 siyeh-mū: siyah tüylü
 şormak: soru sormak, emmek
 söğüş: bir nev' etden ṭa'āmdır hem daḥi gulām-pāreniñ oğlanlarıñ
 söğmesiyle şafā-yāb olduğına ĩmā ider E-k
 sū': kötü, fena
 su'al: öksürük
 sūk: çarşı, pazar
 şun': yapma, yaratma
 sūr: neşe, sevinç, düğün
 sūrāḥ: 'umūmen delik ma'nāsınadır nitekim nāzım-ı merhūm tuhfesiniñ
 on beşinci kıt'asınıñ beyt-i sādisinde buyurmuşdur B-k
 şu'ūd: yükselme, yukarı
 şuver: suretler, resimler
 sū(y): taraf, yön
 şuyolcı: su yollarının muhafazası ve bozulan kısımlarının tamiri için
 ocak şeklinde, görev babadan oğula geçmek üzere tayin olunan
 kişi
 sūzen: iğne
 süfehā: sefihler, alçaklar
 sūḥan-ārā: söz süsleyen, söz ustası
 Süllemī: felsefede, bir yönden sonsuza doğru teselsülün muhal olduğu
 ispatlamak için ileri sürülen delillerden biri
 sūrḥ: kırmızı

sürîn: but, kaba et, kış, âdemiñ şağrısı E-k
sütire: perde, örtü
süvâr: binici, atlı

Ş

şâb: genç, delikanlı
şabâk: fethateyn ile şehvet gâlib olmak, yuğâlû şebeğa yeşbaķu mine'l-
bâbi'r-râbi' Vanķulı E-k
şâdrevâniyye: şadırvan, fıskiyeli havuz
şâh: budak A-k; dal
şâh-ı âhû: geyik boynuzu
şâhid: (Fa.) güzel, dilber
şâhid-i bâzâr: be-ma'nâ mübtezel E-k
şâhid: (Ar.) görülen, şahit, tanık, delil, senet
şâh-süvâr: hızlı binici
şakķ: ortadan ikiye ayırma, yarık
şâne: tarak
şa'sa'a: şatafat, parıltı, ışık cünbüşü
şâyân: lâyıķ, uygun
şâyeste: lâyıķ ma'nâsına A-k
şeb: gece
şebbû: şebboy çiçeği
şeh-nişîn: balkon
şekl-i dil-ârâ: gönül çekici şekl dimedir A-k
şem': mum
şem' ü pervâne: kahramanları mum ile pervane olan sembolik bir aşķ
hikayesi
şemme: bir kere koklama, bir nebze, az bir şey
şems: güneş
şenî': kötû, fena, ayıp, utanılacak
şerm: utanma, haya
Şeyh-i Şan'an: Ebubekr Abdürrezzak bin Hümam bin Nâfi, Yemenli
âbid ve âlim bir zât olup kıssası meşhurdur. Dört yüz müridi
olan bir şeyh iken bir kafir kızına âşık olmuş, kızın domuzlarına
çobanlık etmiş, hırkasını meyhaneciye rehin vererek kızı şarap

almış sonra da götürüp kızla birlikte içmiş. Edebiyatta aşkın ve sadakatin sembolü olmuş önemli şahıslardan biridir.

şigāf: yarık, çatlak

şikār: av, avlama

şikest: kırık

şinīd: işitme

şīr: arslan

şīrāze: ciltli kitaplarda formaların dağılmaması için dikilen örgü

şitāb: acele

şīve: işve, tarz, üslûp

şīvekārān: şiveliler, işveliler, cilveliler

şu‘arā: şairler

şūḥ: alımlı güzel, mağrur güzel

şu‘le: ışık, aydınlık

şumār: sayma, sayı

şūrīde: be-ma‘nā karşı muruş ve çok ellenmiş ve ‘aşkdan eşercigi olan kimse B-k

şūrīde-dil: Bulanık gönüllü dimekdir. A-k

şütüm: küfürler, sövüp saymalar

T

tāb: güç, tazelik, ışık, kıvrım

tabaḵ-zen: lezbiyen, (iki kadın) cinsel organlarını birbirine sürten; sevice ‘avrat ma‘nāsına ıştırılâh-ı ‘Acemdir E-k

tāb-efgen: ışık düşüren, aydınlatan, ısıtan

tab‘: tabiat, yaratılış, şairlik gücü

tābe-ebed: ebediyete kadar, sonsuza dek

tābe-seḥer: sabaha kadar

tabīb: doktor, hekim

ta‘bīr: ifade, yorum

tafşīl: ayırma, uzun uzun anlatma

taḡyīr: başkalaşma, değişme

tāhir: temiz

taḥḳīḳ: araştırma, inceleme, hakikatini anlama

taḥşīl: elde etme, öğrenme, kazanma

taḥsīn: beğenme, teberrük
taḥtānī: altta olma
taḥyīl: akla fikre getirme, hayal etme
tāk: nerdübān A-k, bāğ aşması çubuğı B-k
taḡrır: yerleştirme, sağlamlaştırma, anlatma, yazı ile bildirme
ṭālib: istekli, isteyen
ta'īl: bahane bulma, sebep gösterme
ṭanbırız: bol, gevşek, çadır ip gibi uzayan
ṭanbūr: bir çeřit saz
tār: karanlık, saç teli
ṭarab: eğlence, şenlik
ṭarafeyn: her iki taraf
ṭarf: bakış, göz ucu
ṭarīḳ: yol
ṭarṭaėan: darmadağın, perişan
ṭař yatır: korkudan hareketsiz taş gibi duran
tāt: Türklerden gayrı olanlar
ṭavřan: Akdeniz adalarından, özellikle Sakız Adası'ndan İstanbul'a
gelen köçek Rum çocuklarının zevk erbabı arasındaki adı
ṭayaėlamak: dayak vurmak, desteklemek, fidanların eğilmemesi için
yanlarına kazık bağlamak
tāze-res: yeni yetişmiş
tāze-zebān: yeni dilli, yeni şeyler söyleyen
teber: balta, meşin bıçağı
teberī: balta keşiğı
tecāhül: cahillik, bilmezlik, bilmezden gelme
tefāriḳ: bir otun kurutulmuş uçlarından elde edilen bir tür koku
teferrüc: seyretme, gezip dolaşma
tekellüf: külfetli, zahmetli
tek ü pū: telařla öteye beriye kořuřturmak, dalkavukluk
telvīn: renk verme, boyama, boyanma
telvīř: bulaşık, kirli, pis
temkīn: ağırbaşlılık, ihtiyar, tedbir
teng: dar

teng-dest: Züğürt ma'nâsınadır, elif nûn ile cem' olur nitekim nâzım-ı
merhûm tuhfe-i merğûbesiniñ kıt'a-i tâsi'iniñ beyt-i evvelinde
buyurmuşdur. B-k

te'nîş: müennes, dişi kılınma

tenkiye: ayıklayıp temizleme

tenûmend: semiz ma'nâsına A-k

ter: yaş, nem, ıslak, taze, yeni

ter-dâmen: yaş eteklü dimedir A-k

ter-zebân: yeni dilli, eski sözleri tekrarlamayan

tev'em: ikiz

tevzîh: açma A-k

tıfl: çocuk

tılsım: tılsım, büyü

tinbırız: Büyük yaşşı fercdir. B-k, E-k

tıb: güzel koku, kokma, kokutma

tinet: yaradılış, maya, mizaç

Tinüz: Belli başlı bir kâr-hânci ağa idi. E-k

tîr: ok

tîrelenmek: bulanmak, kararmak

tîz: keskin

tohm-efşân: tohm saçıcı A-k

Tomaliç Tağı: Bursa/İnegöl'de Domaniç Dağı diye bilinen dağın eski
adı

tufeylî: dalkavuk, çanak yalayıcı

tu'me: yiyinti, lokma

tarfetü'l-'ayn: bir kerre göz açıp kapayıncaya kadar geçen an

tuğyân: taşkınlık, azgınlık, coşkunluk, isyan

tırâ: saç ya'nî kâkül A-k

tûti: papağan

U

'ûd: öd ağacı

uğurmak: yürümek

'ulyâ: yüce

'unnâb: hünnap, sert çekirdekli iri zeytin biçiminde dikenli bir bitki

‘urbān: çöl Arapları, aşiretler, bedeviler

‘urūḫ: ırklar, kökler, damarlar

‘uryān: çıplak

‘uṣṣāḫ: âşıklar

Ü

üftāde: düşkün, düşmüş

üftāde-i ḥāh-ı zen: zen kıyusuna düşmüş A-k

üfūl: batma, kaybolma, görünmez olma

ünṣā: dişi, kadın, kız

V

vaḥdet: birlik

varaḫ: yaprak, sayfa

vārid: gelen, vasıl olan, erişen

vāsi‘-mezheb: mezhebi geniş, geniş mezhepli

vecd: kendinden geçecek derecede dalma, aşırı heyecan, ilahî aşka
dalma

verd: gül

vesme: hayvanlara vurulan kızgın damga, rastık

vesvās: şeytan

-veş: gibi

vīrān: yıkık, harap

vişāl: kavuşma, vuslat

vūs‘at: genişlik

Y

Yāḫūt: Ünlü bir hattat

yalīn yüzlü: tüysüz, genç

yancıḫ: cep, kese, torba, oturak yeri, sağrı, kış

yaraḫ: (ğ)ı, silah, techizat, cihaz, yol azığı, erkeklik organı

yatağan: eski silahlardan belde taşınan uzun bıçak

yed: el (uzuv)

yek-şebe: bir gecelik
yildārī: bir çeşit kumaştan pelerin
yortu: Hristiyanlarca bayram ve tatil günü

Z

zāhir: açık, belli, ortaya çıkmış
zahr: destek, arka, dayanak, yardımcı
zamīr: iç, iç yüz, kalb, gönülde olan
zānī: zina eden
zānū: diz A-k
zār: ağlama, ağlayan, inleyen
zarta-keşān: zartacılar, osurukçular
zebān: dil
Zeliḥā: Mısır azizinin eşi olup Hz. Yusuf'a olan aşkı dillere destan olan kadın
zen: kadın
zen-dost: kadınlara muhabbeti olan, zampara
Zennecilerķapısı: Āsitāne'de Bezistān ķapısının biriniñ ismi
Zennecilerķapısı'dır zīrā zenānīñ alış verişi anda olur. E-k
zenne-perest: kadına düşkün erkek
zenne-şadā: kız sesli, kadınsı konuşan
zen-pāre: zampara
zer: altın
zerd: sarı
zerd-rū: benzi sararmış
zer-kār: altun ḥāl dimedir A-k; dövölüp inceltilerek tel veya levha haline getirilmiş altın işi
zer-kārī: altın işlemeli, sırmalı
zer-maḥbūb: eski yirmi beş kuruş değerinde bir altın para, 1787'de üç buçuk kuruş değer konulmuş ve II. Mustafa devrinde çıkartılmıştı.
zevraķ: kayık
zevraķçe-sūvār: kayığa binme, kayıkla gezinme
zıbık: dildo, yapma penis, eskiden daha çok ağaçtan yapılan ve cinsel bir nesne olarak kullanılan kamış

zıddeyn: iki zıt
zīb: süs, zinet
zīk: sıkıntı, darlık
zī-kiymet: kıymetli
zinde: canlı
zīr: alt, aşağı
zīr ü zeber: alt üst
zīver: süs, bezek
zūkāk: sokak
zurefā: zarifler, ince insanlar
Zühre: Çoban yıldızı, Venüs
zülf: saç
züll: alçalma, horluk, hakirlik

KAYNAKLAR

- AHMED RÂŞİD (Yayaköylü), (1259), Nuhbe Şerhi, İstanbul.
- AHMED SEDAD, (1325), Rusça-Türkçe Lugat, İstanbul.
- AHMED VEFİK PAŞA, (1306), Lehçe-i Osmanî, İstanbul.
- AHTERÎ Mustafa bin Şemseddin, (1292), Ahterî-i Kebîr, Ali Bey Matbaası, İstanbul.
- AKÜN, Ö. F. (1993), "Sünbül-zâde Vehbî", İA, C.XI, s.238-242.
- ALICI, G. T. (2011), Lutfiyye-i Vehbî, Ukde Yay., Kahramanmaraş.
- ALİ SEYDÎ, (1330), Resimli Kâmûs-ı Osmanî, İstanbul.
- ALPARSLAN, A., (1947), "Manzum Lügatler ve Tuhfe-i Vehbî'nin Alfabetik Tertibi", (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Türkiyat Enstitüsü, Tez no:242, İstanbul.
- ATALAY, B., (2008), Maraş Tarihi ve Coğrafyası, (hızl.: İlyas Gökhan, Mehmet Karataş), Ukde Yay., Kahramanmaraş.
- BAHAEDDİN, M., (1920), Yeni Türkçe Lugat, Evkâf-ı İslamiyye Matbaası, İstanbul.
- BATUR, A., (2002), "Sürûrî Divanı" (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- BEYZÂDEOĞLU, S., (1985), "Sünbül-zâde Vehbî: Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi"(Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____, (1987), "Nedîm ve Sünbül-zâde Vehbî'de İstanbul", Türk Edebiyatı, Eylül 1987, s.60-62.
- _____, (1991), "18. yüzyılda Bir Mahkeme Baskını", Milli Kültür, Mart 1991, S.62, s.61-63.
- _____, (1991), "Tannâne Kasidesi", Dergâh, Nisan 1991, C.II, S.14, s.10-12.

- _____, (1991), "Tayyâre Kasidesi", Dergâh, Ağustos 1991, C.II, S.18, s.8-10.
- _____, (1996a), Sünbülzâde Vehbî Lutfiyye, Cihan Neşriyat, İstanbul.
- _____, (1996b), "İki Terkîb-i Bend", Türk Edebiyatı, Mayıs 1996, s.47-48.
- _____, (2000), Sünbülzâde Vehbî, Şule Yay., İstanbul.
- BURSALI MEHMED TÂHİR, (1338), Osmanlı Müellifleri, C.II, İstanbul.
- CEVDET PAŞA, (1309), Târîh, C.II, İstanbul.
- DEVELİOĞLU, F., (2008), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi Yay., Ankara.
- DİLÇİN, C., (1982), Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yay., Ankara.
- EBUZZİYA TEVFİK, (1306), Lügat-i Ebuzziya, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul.
- FAİK REŞÂD, (1312), Eslâf, C.II, İstanbul.
- GİBB, E. J. W., (1905) A History of Ottoman Poetry, v. IV, London, s.242-265.
- HÂVÎ, (1246), Devhatü'l-Vüzerâ, Bağdat.
- HAYÂTÎ, (1251), Tuhfe Şerhi, İstanbul.
- İSTANBUL KÜTÜPHANELERİ TÜRKÇE YAZMA DİVANLAR KATALOĞU, (1967), MEB Yay., İstanbul, C.III, s.1052-1062
- KANAR, (1993), Büyük Farsça-Türkçe Sözlük, Birim Yay., İstanbul.
- KILIÇ, A., (2007), "Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Vehbî (Metin)", Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Volume 2/2 Spring 2007, s.410-476.
- KÜÇÜK, R., (2010), "Sünbül-zâde Vehbî'nin Farsça Divançesi", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MEHMED SALAHÎ, (1313), Kâmûs-ı Osmânî, C.1-2, İstanbul.
- MEHMED SÜREYYÂ, (1311), Sicill-i Osmânî, C.IV, İstanbul.
- _____, (1996), Sicill-i Osmanî (hızl.Nuri Akbayer), C.I-VI, İstanbul.

- MUALLİM NÂCÎ, (1308), Esâmî, İstanbul.
- _____, (1986), Osmanlı Şairleri(hzl. Cemal Kurnaz), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- _____, (1308), Osmanlı Şairleri, İstanbul.
- _____, (1995), Lugat-i Nâcî, Çağrı Yay., İstanbul.
- MÜNŞEÂT-I AZİZİYYE, (1286), İstanbul.
- MÜTERCİM ÂSİM, (2000), Burhân-ı Katı (hzl.: Mürsel Öztürk, Derya Örs), TDK Yay., Ankara.
- ONAY, A. T., (1993), Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, (Haz.: Cemal Kurnaz), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- ÖZ, Y. (1997), “Tuhfe-i Vehbî Şerhleri”, İlmî Araştırmalar, S.5, s.219-232.
- ÖZEĞE, M.S., (1997), Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu IV. Cilt, İstanbul, s. 1877-78.
- ÖZGÜL, M. K., (2006), "Şark Ekspresiyle Garb'a Sefer", Türk Edebiyatı Tarihi 2, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul.
- PAKALIN, M. Z., (1983), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.1-3, MEB Yay., İstanbul.
- PALA, İ.,(1989), Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yay., Ankara.
- REDHOUSE, Sir James W., (1992), A Turkish and English Lexicon, 2. basım, Çağrı Yay., İstanbul.
- REFİK, (1282), Letâ'if-i İnşâ, C.II, İstanbul.
- REMZÎ, Doktor Hüseyin, (1305), Lugat-i Remzî, C.I-II, İstanbul
- SARAÇ, Y., (2010), Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye, Gökkuşbu Yay., İstanbul.
- SCHMİDT, J., (1993), “Sünbül-zade Vehbi’s Şevk-engiz, an Ottoman Pornographic Poem”, Turcica, C.XXV, Paris, s.9-37.

- SILAY, K., (1994), "Follower and Critic of the New Discourse: Sünbülzade Vehbi and the Eighteenth Century Reformers of Ottoman Poetry", TSAB, XVIII/I, s.109-115.
- STEINGASS, F, (1998), A Comprehensive Persian-English Dictionary, Beirut.
- SÜRELLİ, B. "XIII. Yüzyıl Osmanlı Şiirinde Değişim ve Sünbülzâde Vehbî'nin *Şevk-engîzî*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SÜRÛRÎ, (1255), Dîvân, Bulak.
- SÜRÛRÎ, (ty), Hezeliyât, İstanbul.
- ŞAHÂBEDDİN SÜLEYMAN, (1328), Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye, İstanbul.
- ŞÂNÎ-ZÂDE Mehmed Ataullah, (1284), Târîh, C.I, İstanbul.
- ŞENTÜRK, A.-KARTAL, A, (2004), Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergâh Yay., İstanbul.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ, (2007), Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul.
- _____, (1300), Kâmûs-ı Fransevî, İstanbul.
- _____, (1316), Kâmûsü'l-a'lâm, C.VI, İstanbul, s.4707.
- ŞUÛRÎ (Hasan Çelebi), (1314), Ferheng-i Şuurî, C.1-3, İstanbul.
- UNAT, F. R., (1992) Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri, (Tamamlayıp yayımlayan: Bekir Sıtkı Baykal), TTK Yay., Ankara.
- USLU, A., (2007), Surûrî-i Müverrih'in Manzum Tarihleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., (1988), Osmanlı Tarihi, C.I, I, TTK Yay., Ankara, s.331-350.

- YALIN, M., (2007), Sünbülzâde Vehbî'nin Sevk-engîz Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konularının İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- YILMAZ, M., (1992), Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, Enderun Yay., İstanbul.
- YÖNTEM, A. C., (1946), "Sünbül-zâde Vehbî", TDİİ, S.2, s.81-104.
- YURTSEVEN, N., (2003), "Türk Edebiyatında Arapça-Türkçe Lûgatler ve Sünbülzâde Vehbî'nin Nuhbe'si", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ZİYA PAŞA, (1291), Harâbât, C.I, İstanbul.

EKLER

(ESKİ HARFLİ METİN-HAREKELİ A NÜSHASI)

او ایکی مقصدی ایله یی افسان
 سالك راه حقیقت قیلدی
 ایچدی ولف لطفی ایچدی
 ایدوب ایدوب ایچدی
 اعلیوب ایله رکن ایچدی
 تقدیر ایله ده جرم و تصور
 دیلم بیزده قطعه نومه
 قصه دن قصه سانسیم
 یازدی و **هشی** بونه مقیم
 سیه اما او تودو چی طرف
 بیکر دیر لونه کورل نظم لطیف
 لفظ و مقاصد سیح و ذوق آمیز
 نامی اول **یا قمر شوق انگیر**
 محم

بیدار اوله مر عشق مجنون
 عشق خاکی کی است و فانی
 قلب ملک ایدر چون بهوش
 طوخی را بهی شد سیرت و دولت
 ما فصل اوله چو نایاب است
 اده ملک کی حاصل صلیل
 یکم صفت کز کجایه
 عشق با نده اوله هر چه
 ارا و نایاب نفس صبیح
 بود در عشق بخار دره سی
 بر کوی دفتر ناز کنه در
 اکسیده دخی یوق بهر خطر
 اکسیده بهر غمت ایدن
 اکسیده از صبیح حکیم
 سینه کشته جبه کور اول دره
 یعنی کز آب کف و طالع
 شفق انوار غمی موت و کایت
 غصه بود به نفس ابدی دم
 هر بری والد و جبر ان اولدی
 نفس بود به ابد جنة نایاب
 ایوب رهبری راه رت و

فصل اوله مر عشق مجنون
 عشق خاکی کی است و فانی
 قلب ملک ایدر چون بهوش
 طوخی را بهی شد سیرت و دولت
 ما فصل اوله چو نایاب است
 اده ملک کی حاصل صلیل
 یکم صفت کز کجایه
 عشق با نده اوله هر چه
 ارا و نایاب نفس صبیح
 بود در عشق بخار دره سی
 بر کوی دفتر ناز کنه در
 اکسیده دخی یوق بهر خطر
 اکسیده بهر غمت ایدن
 اکسیده از صبیح حکیم
 سینه کشته جبه کور اول دره
 یعنی کز آب کف و طالع
 شفق انوار غمی موت و کایت
 غصه بود به نفس ابدی دم
 هر بری والد و جبر ان اولدی
 نفس بود به ابد جنة نایاب
 ایوب رهبری راه رت و

بک بای عید نوروز
 بهک نیر غنی عاشق
 نوروزی و ناز
 اسد جمل حک احوال
 حدیثی منظومید

مفضلان گاری ایله در اول کار
 اول نظر باز چال محراب
 اول ذکره مقاب قلدی
 طار بوب اینمیکس لوم و عمار
 ویدیم قلم ایله سیرای باران
 حسن خوابانه خ اولستنان
 عشق ز مایه و قیدان
 عشق ز نور بجلی و عدل
 سنده اول نورن اولوب جلد
 فطره اول عشق عفا ایله
 اولک افله در صورتی
 ایله دنده اکا امف ایله
 اولقم بیج کسده قاشی
 عشق ز دفتر شک و رخ
 خاند اول ورده دوکدی لفظ
 سن هان طوغری او تو ایتم خط
 زلف جانانه کم اولماز اسیر
 زنده عا ورتا باده عاشق اولماز
 عشق ز نام ویرن عشق
 نیمه انارخ قیس و فرهاد
 بلکه شهرت ویرنه حیوانه دخی

کاشی اصطلاحه
 نقد شنبه در

ایله در اول کار
 جانمیکس صاف ایلمیکس
 صکره در فطره محراب قلدی
 نیمه مشکلیه ویردی خواب
 ایله نیم مشکلیه بار ای سنان
 پاک سیرته کرکر رفت
 که انک لیدر رو جان
 روی خوابانه ایله عرض جان
 نظر پاک قیل سیرانی
 زنج جاناندر اکا ایله
 صایفک قلم ایله سیر قدرتی
 سیر بوب انورک حسی وانی
 نیمه حکم کورده سن نقاشی
 خط خواباندر انک هر سنی
 بودر ایله بیل سن حرف غلط
 خوش یاز لیس وری مهر و وفا
 او ایدرش هری در زخم
 جان فدایم صاف اولماز
 چیر ز شهرتی افاقه
 اولور سیریه رکن چیرنه یاد
 اکیلور بیل ویرانه دم فی

بطلان

بویه پیرانه نصیحت ایدر رخت
 دوندی زیناره به بعدی بخت
 کار ایدوب ملقب و سوانسی
 بعضی زن فاجعه هر ادم
 غمی نا بصری انعاما همه
 اهل غرضی چهار ایدر باشند
 حدیثی بیست فراسی نه جزا
 ایدر بویه و امانت ملکی
 کیمیا علی صریح قرص
 در و سوان ایدر اوله ملکی
 هم غیره نظر غیبی و امان
 ایدر زیناره به چون بویه غیب
 ویدی ای طبعه ارای تاد
 پیرانه ایدر ایدر ایدر
 بجه بر پیری نفس خبیث
 طفل بجه بخت ایدر کوبنی
 نه رواورد و سوان بجه میل
 مفسر ایدر سن او غلام
 غلام او ایدر بجه هر زره
 بن نه حاجت ایدر هم سر و بیه
 زیر و بالایی ایدر ایدر

سبب ایدر بویه بویه بویه
 ویدی ای سبب بویه بویه
 کشف ایدر سن غورانی
 سن فاجر بویه نا محمده
 اوله سلطان کی ایدر ایدر
 با سبب نورنا و بویه بویه
 اوله ایدر بویه بویه
 حاصیل ایدر ملکی ملکی
 ممکن اوله زیناره ایدر
 ایدر کار اوله سوان میل
 باق صلاه زن ایدر اصل و امان
 دوندی هم مفسر بویه بویه
 نه اوله سوان بویه بویه
 حاجی ایدر نه ایدر ایدر
 پاک مقصود ایدر سن بویه
 مفسر ایدر بویه بویه بویه
 کارنا پاک ایدر ایدر بویه
 صکره ایدر بویه بویه بویه
 غریب رحمانه و بویه بویه
 بجه اصلی ای بویه بویه
 مفسر ایدر بویه بویه

زیناره بویه بویه بویه

بود به طور ادبانه ایله
 استیوب رخصت بقدر نظر
 کرمه کشف انیمندی هالین
 یک وادی بجایده همان
 دیدی رخصت اودانگاه
 کوریک رخصت پیرانه
 به نجا اودانیه کید
 باشیوب کاه صوبو کجی راه
 صکره با شردی قازجی کینی
 جلد بالا کجی اقوالی
 اندیریه ادبانه تقویر
 یک اوفیل و مقلل برهان
 حالت و جده کلوب بودنه
 جوشن ایدوب جده اند اسکری
 دیدی ای بولنه اولان اهل جود
 راه غصه بومیدر طوخی سیل
 غصه سهونه میل و نیت
 بودنه دیبا صر ایدر طیفان
 بول اولان سوز کینیت کاید
 فکر کرد و شوشه و سبطانی
 نفس آماره به او بیتی نه خط

سینه

خوشه سینه

طرز استیوب حکمانه ایله
 اولدیر طایب خیل اشکال
 قانه کلکینین احوالین
 استیوب کشف صمیری اعلان
 عرض ایدرک مشکله ایوانده
 اکریمی نیت مر دانه سنی
 نول باطلدینی سویدیر
 اویری اولور ایدری اما
 دیدرک پیرم ایودیکه سنی
 دخی قاجش نیجه قبل و قال
 چاره نه دکلر ایدری حضرت پیر
 ایدری کوریک غرونی برهان
 لای شافین بونه در بودیدرک
 طایس بر خونه دونوب سینه
 باشه جهانه بورا دورا دورا
 که سینی ایدر سینه خیل
 که اودر رخصت حیوانیت
 اوده و اصل خود و غلمان
 ایلکیر بر بر کردن فاسد
 دگر کرد دغدغه و رخصانه
 است ایدر بومارای هوا

بولنه

عارف بترط یکت اولمش
 سینه سی سترق مهر غوفان
 هم از تر یونیه رخصه ایدی
 یعنی مانند جناب صوره وی
 دل صافسی خط اکبر
 بولوب اولمش مرینه تمکینی
 خاری عاصه ایدی اطواری
 طره الفین ایچده بصری
 بنوازمه سنک داورسی
 ظ فادله ایدی اهل دل ایدی
 کندی بولور او جناب سنج
 ایندی بدست اولوب عشق نیاز
 ایوب بسطط ط نقت
 ایریک حایله بکلف قال
 دیدیر عشق اوله ای مرید حق
 بی کس خلق امت سورج
 بیلور و چونکه حصقده ولی
 نری قیلدی او امید مبرور
 ایکی کمره ایا اهل رست
 کشف ایدوب فکیر شادایله
 دهره اولور ایسه بارور حق

مالک ملک حصق اولمش
 بر تو قصی حبلی المکان
 نزل غنچه ابر شمش ایدی
 اولیا زهر سنک پستوی
 طاهر و باطنی غنچه و کوثر
 قلمار مشدی ایز تنوایی
 صانه کر امت ایدی هو کفاری
 لوح محفوظ ایدردی نظری
 کدی سینه دتر وی نفسی
 کمال انک دیه جک کمال ایدی
 رو بیا ایدی باب سنج
 صانه اول الدی اول ای نیاز
 اولدی و حدت پیر کزیت
 سبب مقدم بی دینی سوال
 بولدی در دفره سندن اخق
 بون حضور کده اگر چه بوزوم
 کیم از سر حد اولور عشق حبلی
 حاضر صومعه غنچه حضور
 نری قیل صوب صوایه ایش
 خضر و س کل پیش ایدر ایل
 هر مقلد اولور ایل حقیق

بے نوا که سر دارس ال ایدر کچی

بک مکابر ایدی اول یل
 بولنه اول مفاد بجاست
 بر وطیقه بدیان ایکه همان
 طرئین اولادی ازام راحم
 مسند بولنه قنن تننیدی
 ایسیوب ججه کلان ایکی نقیض
 مسلسل سور یوت غوغا نو
 عاقبت بولنه که کلدی کلان
 دیدیکیم شیور بو اطناب
 برغوزی ایدره لیم باری حکم
 باله اضی ایدیک نطه مقال
 لیک آثار که او قنن ر غوز
 وحندیده اولوره خلونده
 اوله اینه کی سینه بی صاف
 صحو ایدوب فکر هوا هو سی
 انز ام اینه بر طر فی
 نه ایسه حق اوز مانلی هر اولور
 او ایکی پر خه دیرده بد کار
 اوز مان وار ایدی بر پر غوز
 مصلی نور که استرانی
 اول سیر وسلونده همان

حقّی سیمده ایلرکی عیادت
ایله رکن عیبه کونله ارجات
مستقص صبد و بیس و برهان
ضادی جدلیات و خصم
شاهی ایلرکی دالیمیدی
کیده رکن کج غمن اولدی و کج
بوته رنج اوله رق غوغا کده
بیلر بر برین الزام حال
بغزین غیری او در رای صوب
نه ایه حکمی طومون محکم
ایله او ایه حل اسکان
اوله بر غصه و صاف برین
کونری نه تاره صبه غورده
رومون اده جمال ایضاف
الته ایلمش اوله خار و خنی
نامعین اوله بوا مر خفه
یقینی مبطلم ایه باهر اولور
ویر دیر بو له اصوله وار
صمد دینا نظریه ناجیزه
مرید طایفه و عت حق
ایوب جبر مجازی کز زان

عارف

او چو روت عقیلی اوله مدد
 کورنی ایب نشا طه صبر ان
 لجه رسیده نه بالقر یا کیش
 کله حمره حمره ایچی بولانور
 بولک خوارینی ادره برانی
 نصیب نفس ایلمش اول ایل سبق
 سار وینه ص سیدیه ویر
 و صیب کانی قوت ایلمش
 اولدوت ذوق طغوزت افروز
 نه طورم چکر اول چکجه یی
 حقه زو فانه اولور بریت
 جوق سیه چکی ره یوز لاید
 بجه حال صبری ناکامه
 قهر یوریم کل کله حرکت
 دشی قنارته کردن ال جت
 آیمه پای محایه بدوش
 نبله در جک سن عیدینی
 اربقسلر جفاران شصه قنار
 کله نوب کت دخی حانه
 منبع ماده ایکن کسدانی
 صفت اول جاده بولور صبو

بیگه اول لانه نه قوشن بجه
 طوشور صایکله کوجا نه پهان
 بجه فالتوره فارنوجا کیش
 دینی صار قیدرا غری مولانور
 دوشنر اول کجه طاسی طراغی
 غزل ایدر اندره ایرایت قنق
 بوش نوب قوشنی سنی ایه ویر
 طوغ یق بولور نه کیم کیم
 عشری ایه سن اولور سن بقون
 مفلس ایدر سنی چک سکت الی
 که اولور بادی سوق شهوت
 کوز لری سره بجه کوز لاید
 طاسیدر بوجی سنی حمت مه
 اکلش اول حرکت ه برکت
 کیدر کت سکا قایی کوه کت
 بونونه فانی الور صاحب هوش
 ایدر بر حوض ایچون مدینی
 اوله سن چک کت دقت نفاس
 پاک صولودیم بدو حیه
 نه صوب فوریدر قیدانی
 اولسون یقنی برکت فانی قیو

هتاه ص قنقل ال دیه
 بی قنقل ایق ویش اودور مضانه
 هوش قنقل مضانه محکو قنقل ایغی اودور
 زیر عقل صابی بونونه فان بولکله

او اچون اوردنه قبولی قلمه
 اوله نیم اوله قبولی دربان
 خواش کیر ایلد ارق قاری
 سور برین ایل طوطی بوکوس
 بر ایلیم صوابنه اولدانه
 کونمندا ایلد ایلد ایلد
 کوکی اولد نه رضا فحان
 طوطی نیم بقصیبی یانی یا حقد
 ایلد اوز دودنه بزرگ کر
 بن بکیم مکه رست ره یکی
 کیم خرمیز یغدر کاندیری
 سرده ایلد ایلد صابنه کاه
 لکری ایلد هاله حیرت
 سور رزم حقد دکللی وار
 قابل اولد اگاییم ای حاجی
 اکثری راضیه در هر سقنه
 ویریکنه باقمه قالیب برینی
 اجه حقه سنی سلوارک
 بر اول شوق کیم نه بری
 باستی ایلد اوله حیران
 اوله ایلد ایلد لفرنگه آب

جبهه

۸۵۰

جالمش کیم به اکثر حاجه
 ایلد باقی کونسته بجز غلام
 النونه دایره اولد کفاری
 بسنه قوسد دینی بکیم کون
 فاد مستطی طاهر حاکم
 ماریه حقد رینه کرکند
 کورینور چنگاش ایلد عیان
 سلیم ایلد یانه فاجعه
 کیم باصفده طوطی نه کور
 بویه بکیم ایلد یوزاره کله
 جالمش کیم دایره کیری
 سمرمدان کیم اولد یحیی شاه
 کور راحی او حقد دسفت
 یله بن ایلد یقیم بکیم بار
 ایلد قوننه کوجکدن ناچس
 سوره یا مصلحه دوز هر دوز
 دیر همان پیش منی کیش منی
 قانیکه ایلد دوزارک
 ایلد باله صابن دوزیری
 طوطی یقیمی قانیکه بهان
 یقیمی قیاسی نه لفظ جبرکات

اوجوروب

التَّيَّابَةِ تَقِيَّةً دَنَ مَا سُورَهُ
 اَوْلَا زَا اَلْبَتَّةَ سَنَ اِي حَسْبِي
 خَفِطَ طَبِيعَتِ نَا بَا كُنْ اَوَّلَهُ
 جَارِي فَسَكَّ دِيْنَهُ بَلْ طَا كُنْ
 رِيحِ بَدْرِي كَمَرِ خَضِرِ تَنْ
 تَبْدِ اَوَّلِ قَدْسِهِ زَيْفِي دَلِيسْت
 اَكْذَرِ اَسْلَمَ اَوَّلَهُ عَقْبِي
 قَتِي رَسِي اَسْرَارِ اَكَا اَتَمَ هُوَ

۱۸
 تَرْوَا دَرِ طَوْفَتِهِ بَا سُورَهُ
 اَمِيسْتِ دَمَ بَهْوَا سَرِ زَحِينِ
 سُوْرِي بُوْبِ اَوَّلِي بِرَهْ خَا كُنْ اَوَّلَهُ
 فَوْرِي دَرِ اَعْرَابِي صَوْنَتِ فَا كُنْ
 اِيْزَارِ اَنَافِ دَرِ خَاغِ سَا كُنْ
 اَوَّلِي مَرُوْرِ اَرْصَا فَا كُنْ لَفْتِ
 جِهْمِ اَلْبَتَّةَ صَوْنَتِهِ خَدَا كُنْ
 تَرْسَا كُنْ اَلْبَتَّةَ كِيْمَتِ نَا كُنْ

طعن مجنون و صفت بزنان و زند و ست

جَوْنِ رُخْشَا اِيْنْدِي صَوْنِ بُوْجِي رَا كُنْ
 بَقِي حَقِيقَتِ اِيْمَتِي اَبِ رُوْجِي
 بُوْصُوْعُوْنِ سُوْرِي اِيْنْدِي اَشَا كُنْ
 بَا اِيْنِي صَا لَدِي نَا رِيحِي بَكِي
 يَلْتَوِبُ بُوْرِي غَضُوْبَا نَهْ اَدَا
 زَنْ بَرِ سَتِيكِ بَا بَهِي اَكْفَرِ
 صِفَا بُوْبِ بُوْ بُوْرِي اَتَمَ نَكِ بُوْ
 اَوَّلَرِ اَلْبَتَّةَ جَوَا نَرْدِ و غِيُوْرِ
 زَنْ مِيْلِ اَمِي كُنِي اَرْسَكَنْدَرِ
 زَنْ طَبِيعَتِ سَهَابِ دَرِ مَرُوْرِ
 خَدْرَا اِيْمَ صَا جِي نَسَبِ نُوْرِ
 اَوَّلِي سَمِيْرَتِي كَبَهْ مَرَا دَاوَلِي

اَبْدُوْبِ طَفْنِي بُوْجِي رَا كُنْ
 صَا اَلْبَتَّةَ بُوْرِي صَوْبِ
 صَوْبِ سَرُوْرِ اَوَّلِي اِيْنْدِي اَشَا كُنْ
 صَا نَكِ طَوْنِ اِيْدِي بَرِ رَسْمِي
 دِيْدِي اِيْ بَرِ نَفْسِي رَهْ صَدَا
 خَدْمَتِ زَمَرِ مِيْنَهْ مَلْفَقَدَرِ
 بَا قُوْرِ بَا لَدِي جِيْلِ طَرَهْ بُوْ
 اَرْقَبِي رَهْ مَلَكْتِي دُوْرِ
 اِيْدِي كُنِي اَرِي كُنِي مَوُوْرِ
 مِيْلِ اِيْدِي رَحِيْمِ اَبَا رَهْ جُوْ
 اَوَّلِي كُنُوْنِ بَحْ اَوْسُوْرِ اَكْرِي
 طَا سِ دُوْ كُنْ بَرِ تَوْجِهْ اَرْغَاوَلِي

چو نیک شوقی می نایه دوسر
 صره حق مرتبه دست او بجی
 دوستوب کیفله میداندا نورد
 کایچه غایبق قوشبار زند
 کند و ده جفت اوله حق قوش سیر
 قوشی قوش ایلد ایدر کرد بویسه
 بقصی کره دیدی جوی بی نامش
 دوستا عکت اولوب ایش ایشی
 بول سوب بول به بجه نیز جفت
 صف اول مظلم بی آراءه
 صحرایم کج می جود لاکه
 بر او غلامش هم کوشم با
 قوریوب اغری ایدر کن ابرام
 بول قوش کوشی ایش کورته
 بول سوب ابوه نقاب در حال
 بول مدبر اوله رق ارج کار
 کورتری بار به رق موم کبی
 طولای مور کج با قد بیاعه
 با طبا جلیقه ایدر کن کیدر
 مخلص طوغری بول در کن
 وار اینه انزه که ارجای مدان

عالم ابد کردانه دوسر
 بیلوب اورنه بره بست او بجی
 اوسته لر معینک نفس اولد
 بواشن یا بجی ایش ایش
 قوش بر دیشی با یقوش
 غارقا دی فکر اول لاقه
 بول کج اولدی نصیه مکلوس
 اوست اندازده ایدر کن
 باکت دامندی ابدی یلوب
 که دوکوب بول صوبی حاده
 سورینور خطی نا پاکه
 بیکه کشده اولورده نایه ایش
 نوکرو که قالم اکر اینه صرام
 بلیق اولد فر ایش و نه
 در ویش ایل فکر رنج سقال
 صوصه جلیقه ویر کاره راز
 او یاق ناسی بوم کبی
 بانه رق بقی بنا قدن بیاعه
 طوبه طوبه نه ساقل مدبر
 صنادر قوبو طاعدن کیمه
 قوبه بیلور و جلی بزا

الت

دوزخ روین کیکردن بوزی بون
 حقه بلقی اگر نه بجا
 هر قاطره بونسته دیکه بکج ابرسی
 صفای بنه اولونه بد اولونه
 قیلدی نورجه نوب باشه طاهر
 یولور بولم چینه یه
 حسن نقیرایه مقیم یاران
 نه قضا منکدر یزید و بر
 خط بطلان اولدی بیکه غلط
 یاروشه می دینه جارا ابرو
 قیل بزم قسیم غلامیده پهل
 عجب امر خدایدوب رنیکه
 یوزیه باقمه ایتمی حجاب
 از دونه طوفیانه بنو انار
 عجب اول قبه کوسا به جاور
 اکی خجوه نه صابکه فوجانی
 سئل سئل انیکه ایراد ام
 یفان چقدی دوشکته ییان
 ایلدی بهتره سن نیره نشان
 حقه سنده کچ دایم نیره
 اصل مقابنده طایس قلم

روبر و اولمف جو کیم بوزی بون
 شکل محروبی دیو ایتمه نش
 اولسه ده یولکلی سمدوش کرسی
 طفل ایکن اوینا به حق امد اولور
 هفت ده اولماز ایسه ایکن برانش
 طوبیرر چیره سینه استره یه
 منی بو و چهلده بولم یاران
 اویقلونسته قضا اور و بر
 اولم بوزمه یقده دیکه خط
 اول بونوق فاسلی اولم بر
 حقه سنده دخی موی اولم غبار
 کور بیک طوبیه صفاتی نامه
 یقینه ایتمه رکن لوم و غیاب
 یقینسی یا تمه یکنلده صبار
 قبه طایر کی هر دانه باقر
 انسه خ قیصه نه دگ فارم کجا
 صاف یسین ایرادی یقینه نیام
 بیلورر یو صوم سیم یی انانی
 چون لودانه ادا فاسنی کمان
 صوفیلوب گزیده که اولم نیره
 پیر دوز الدن الکریمه نام

کوش ایروب اندر با ساز و آل
افره خردانه اندر با ساز و آل
بیلور چو کند کزین تار و زب
اموره باینه هم بعضی بزرگ
سسته دوش اوله اولوب ازجه
اوکله آفا حبه چا دزن اولور
اوله حبه نو شیلوب کم آفا
همسیر شوخ جو اندر هم سست

طریق ندر دوست کجوان و کجودوست

سویمنده رضی بعضی موال
کیمی قشکی کیمی قش
سیم سدره سدره عیش و طرب
ایندی کالای کلاده بزرگ
اوزی کیم کارز زح
کیم سیم زوا من اولور
کادیم کشته حرف شو ان
مهره با صیدور زنه برست

چو شیری

کوش ایروب اندر با ساز و آل
افره خردانه اندر با ساز و آل
بیلور چو کند کزین تار و زب
اموره باینه هم بعضی بزرگ
سسته دوش اوله اولوب ازجه
اوکله آفا حبه چا دزن اولور
اوله حبه نو شیلوب کم آفا
همسیر شوخ جو اندر هم سست

سیم بیانی است بخت
 نازد نیک خلد سید جان
 هر بری فاقه ای که در کو با
 مستیز اولد بی شکل است
 بر قیل اید جگر اول نوی میان
 کو ستر ایله رکت غنچ و دلال
 انده جو تکیم غنچ سدر در کار
 نه صفا کاهدر اول قی سیم
 ندر اول ای بی بیار لاله
 نازد محمد و جی جها بدیدین
 حاضر بارینه حاضر خضری
 شرای غنچ است ازندان
 هر بری ملک خنده سرور
 عاقه ایدوب ایلمه و خضری یاد
 ملک رومده هم شایر
 ایوب وصف جوان نازد
 سونخ نو خط بیدر هر دیوان
 صیف الحق او ای رسوی قیوم
 سیر بر زن کیم ایددی مودود
 بدیدر سقاری اعز است
 دیر رکت بیستی و ستمی و خفا

این شعر
 در مدح
 حضرت
 سید
 محمد
 است

کورن ایله اورمان می امان
 هر بریه اولد جانیم فرات
 طپوشیدن یوغار و ستر نایا
 بیلنور اندسه دن دهم است
 بان بان ای کوش کوه کیران
 یدوکن صفت جبر انفال
 اولد سائنه اکا کار کانه
 فار لای طغر بیه بران و نیم
 غنچ سقاری اولد بر لاله
 مطب بیدر جو اندر بیکه
 اهل اسفاره رفیق سفری
 خوسدل و خوسل حق و زلاله
 سر سهر ایدلر معراج سیر
 بیری مضموده ایدلر ایدر
 اهل دن بیری ساقی
 ویر دیر شاه جان نازد
 اولدی سیر ازه سی خط خوبان
 بری بو نظمی یازان بر خیزم
 اولدی دیو ایدر ده نامعوض
 اندره یوق بو خلد و اشراف
 ایدر رکت خوله حقه و کوی یاد

طالع
 کورن
 ای
 کوش
 کوه
 کیران

نام
 در
 مدح
 حضرت
 سید
 محمد

کوش

غایم نور دینکی بوصف
 بویله نور شسته کما زده فدان
 طیف این ایست که جوهر و جسم
 او بجای یارنجی همکارم و قی
 کور بویست شاه لودانه آوا
 طاس دیکه رسته غایبده
 و رقی رگوبی اولی تو خط
 کردیم بهانه لعلیه همان
 نور در یاسی اولوب موج اور
 بند و کین بیکه او خط مشکین
 تر و تیاره کورینه چار ابرو
 بویله خط اولی غایب زار
 آنکه کیم دیکه همان اولی جوان
 طاس یا نور من بویلی طوبی
 قلم ایدر دزدی و دین غیب
 سوره یا خام دیو اکر سده مار
 بریا کت بود لو او جانلی خوب
 شخی ویرایه در خاطر اید و
 یانه رقی اینی سولیکین
 خوش طور غایبده سوره و لای
 یا اولی و بجای کیم و من لای

کیم نور کما بجه حایبه جفت
 اولی و ایست خصای بیزار
 بویست بیکه این کرم
 یا لقا مایع اولی می صف
 اولی غسان اولی شاه کدا
 ناز ایلک جلیسه جوهر و جسم
 خال میسینی ایدر طری نقط
 خط با قوت اولی رضا کیه عیان
 جیقر سوی کناره غنبر
 دوشه زردی کورین اهووی جیتر
 چار باغی اچجه میال شتو
 مشک اهووی ایست می نکار
 سوره صفای ارامه وقت و کما
 باض یا غده فایره ای
 کت هلاکت ایلیم مستحق
 جیقر شینه نه صریحینار
 یا قه ص جان قیسم الطوب
 سوره راه ندانیه کید و
 دوشده او جانلی کرم حیات
 سوره دوشی ایدر بویله یار
 صرته بر جی اوسیدی کوره

خط را اوصاف اولی نازده دم و صفیه
 بشه بر زدن و بر کجایی ز کیم دین

بود بر شوخه زورچه سوار
 چپه سن زورق عیشین بچه
 اوله رقی کردنک خبر ای
 اولوره یانکه اول ماره ای
 جام عیش اوله هم امانده
 بره روق ویره جام کلنک
 زنگ مبدن یانگی کل اوله
 سیم ساعده قد حکار اوله هم
 موسیقی دان اوله هم خوب صد
 هب اصولیکه صورت کار
 باسنه سینه زجره اگر
 او اچق باش کوزه لکبی جوان
 طغیده و برچین اوله دان
 کینه رقص ایدیک اوله هم
 طبله برجم سورجک یقین
 ایجه این غنچه شراب
 نور کون هم عرق بر نایه
 سینه خوش آینه کیم عیار
 اوله طوفان ایدیم بوس
 مسک اولوت چاکش ایدیم
 سینه اینده بلور سیمی

کاهیم اینه سن سیر کنار
 چک سن کون صوم کورونیکه
 ایدیم سن یقین بو غار سیر
 سیر مهتاب ایدیم سن بر دوا
 ویره سن خرمن خرمن باص
 بر طرفه ایدیم مطرب انک
 غنچه اسرار چک بیل اوله
 مزه کر نعل شکر بار اوله هم
 بوسه لکده ایدیم غار نوا
 دل عت قد فالورچی قرار
 زلفه اوله صبا در جبره
 نایه سینه کیمی ساغر بهان
 صبا شکر طغیده کلنک
 چنکی زهره به ایدیم کلنک
 باشند اچما زمی ادم خرمن
 سینه کر سنج چنجه شراب
 دلن انش ویره سن اوله
 اوله سن چنجه زود عرق
 موجه سوزی اوله کج سیر
 اویه سن سینه سنی کردنی
 کر دین سیمی اینه نور کیم

عالم

حسن ارایش نبورده و کل
 این جوهر کان خو به
 کوئی را صفت منکوش
 است غازه و ضا و ضا
 دیده ز سوره قدر که سیه
 باری نیزه نوک و قمر کان
 و سوره و کله و اسرو
 رب است طمید و لفظ کان
 ز کی یا به سید حسن صفا
 جله کور سیه به هر کجایی
 طفل این فانی کی اوله پل
 بر جوان فانی صارق بخسده
 اوله بر عیوه سابات لی
 وینه سموریه مو در بو
 سینه سن اجسه کراوسین
 ای جلب الیه سن بر تمیز
 صانه ناز ایده رگ با کله
 کوه سن هر صبی دشت بدست
 صابوبه اندم دیر سن
 اکلده کجا سوک کله
 کله بکر یک دشت می

کوه فانی
 کوه فانی

غایت جوهر نه در نه و کل
 پاک کوهر سینه سن مجو
 اید ز فاده کوهین خلف کوس
 و هرین کل کل اید ز لایک
 غره سوخی سست نکاده
 نه ماند جله اوینار امان
 قلم صغیر ایدر بو
 بی سوره بیورین بوینه جان
 امان طوغم کور کدر باید
 کیم قوماز توینه بر مجو
 بر اولور وارین او و دیر
 بوینه او و در صحره بایرند
 خانه نازی سرابات لی
 جنبه با سیه طرف ابرو
 صانه نور قلنی ق قلم
 اینوت خاطرینی کل کی طبع
 نفس بایه بر ایدر جائیده
 سیه و ندی ایده سوهی کست
 این سوره و بیوم دیر سن
 بوسه و سوره و دخی دوش کله
 ایدر سیرین دهن تا کاهی

محسوب نیستی کوه فانی
 کوه دن از ص در انجی فوخته
 ماسطری طو و کدر

ایک او و در نه در
 نجیب با سیه او و در نه در
 ایک او و در دی کیه اولور

بو بکر ناز نوری سوره
 بو بکر

بود چو شعله صوبی زاده
 بود که آید و آید و آید و آید
 که کوش آید و آید و آید و آید
 سوزنی و کوی غازی کوی
 دیدی ای خانه کوی کوی
 مرد اولان ایله مرده رشت
 بونی نه غیره نه بدین صور
 ردی فانی کورل نجو به
 اچیلوب او نه بدین صور
 بگری مدح ایته دنی بر باغ
 تو جو اندر سیدین جان جهان
 نوزار چستان جان
 دل و برن او نه کل مناره
 کی سوار ایکن او نه میدان
 طهر ایکن ناز ایله کلند و آید
 بدرو ما درینک بر کلند
 بد نظرون صاحبور ز ران
 یقی هر کیم ارا بوب کوی بول
 دهر اولور می بسیر که کین
 ناز و منطیه می قید
 سن او پرچی صانه عاش

این شعر
 در
 دیوانه
 است

این شعر
 در
 دیوانه
 است

ایوب و صف صفای ماره
 قیلدی اچرای مدافق اهام
 طبعی اگاه آید و آید و آید
 جانی بر لورینه هر سخی
 زه سیدیه با پیش میکن
 شخص نامر صبر او در غیبت
 ناز و نیک دوقبی سن بدین صور
 غصن الدنیه اولوب مجر و
 کشف غور و اولور سرور
 دیر که با کیره در او غلام و
 عایش پیرین آید و ناز و جوان
 غمزه ناز و رس باغ وصال
 کلین غمزه ایله ماره
 رخت بر قبیل سن دانه
 سبک مهر و وفا ایله از بر
 لایه سده بجه بلبلد
 صفت آید و صانع بدنه جان
 دل و بر لورینه هر سخی
 یونید رانده خوب نقص
 رونق صی زه صاحب دیر
 طره رن کبی پوشکلی بلا

سن

عارضین سیر ایدوب اولمده باب
 کینوب خانه زره کار سینه
 اولوب اینه راسه نکران
 اب و باب ایله ایدوبه خودت
 یقی ایشرفه یوب کرم اوچی
 سس اکا یولور و ایدوبه یاز
 ویر یکت در لوگرتیم ایدوبه رک
 اولمده جنسی بوکده سیوه
 بوکده جبره آغاز ایدوبه رک
 اولورده کاه جفوب زانوین
 ناکد رک چاک اولمده کلیر سنی
 بر سینه منیل بلور
 ایلوب علیکی انده سینه
 یقی کیم یسینه سینه سینه
 خانه خوابه ایدوب اولمده باب
 کله غولیک اول سینه
 المان کدک امان دیر رک
 اولمده سینه یکت و یکت پیرا
 بوس ایدوب کاه ریح و کاه کرد
 بوندن اقل اولمده ذوق و صفا

کیم یسینه سینه سینه
 کیم یسینه سینه سینه

9

دیکید صا جلد سوهیله کلاب
 الی ن نی یکرار سینه
 سینه کده و کاه اوکده صرا
 سینه ص سطل نوب کرم سینه
 جبره کیم یسینه سینه اوچی
 اولمده ایدوبه سیوه و ناز
 ناکد ایش کرم دیر رک
 دهر اولمده کاه اولمده سیوه
 کولمده رک اوینایه ریح مار ایدوبه رک
 بق سینه کاه چلوب بهلولیه
 کولمده سینه یکت و یکت سینه
 ایلوب یارنه ماشده یور
 فال سینه اینه اب حیران
 یوسف صافی کومش اینه سینه
 صحر رک کیم سینه ایدوبه رک
 سینه بر سینه اولوب دیر رک
 کیم خایم کیم خایم دیر رک
 برا اولمده ایکی کوکل ایکی بدت
 کاه کل نوب سینه کاه سینه
 حیف ای مقیم بیچاره کلا

بون فنی

آغاز کون مجوبدوست بوصف جوانان کمان ایدوب

عاشق کرم درون بر نایب
 که سبک روح ابدی افتاده
 واروب اول عشوه گریز خرام
 کور یک مقدم فرخنده دین
 جوش ابدی دوز و صفا ابدی
 صوبو یک کور دین لور سبکی
 اوله کلوس اوبرین کل
 کورینه یقی اورلف کلوس
 اوله کرنا به دخی حیران
 مویانه صابر یوت مینر
 کورین اینه کورک طارنده
 اوبری خلوت کورک غریبان
 بوش ابدی طرس سیمین
 چشم عاشق کی جوشنده
 ابر یوت سوزله قدون اوردون
 کورینوب سیم و ش اول جسم لطیف
 غیر و من کدی هر موی
 ستم طره سی اینه حیات
 بانوب اول زلف غیرت نه
 کل روبر غرق اف اوله
 جامکانه اید یک صکره مکان

سحر عجیب

کورینوب سیم و ش اول جسم لطیف
 غیر و من کدی هر موی
 ستم طره سی اینه حیات
 بانوب اول زلف غیرت نه
 کل روبر غرق اف اوله
 جامکانه اید یک صکره مکان

اوله کورک سحر حیات
 بولکلدر بونجه و سحر حیات
 اوله نایب افکن صحن حیات
 سیم نعلین اوبوب اول قدین
 صودو که ایا غننه دروان
 بارنه سینه سی بلور سبکی
 زبر زلفه قلوب اول ریح کل
 دل سودا ز ص و ش غانه بدین
 اید صددیده رانک سحران
 نره به سحر اولور کله سحر
 غنلی فاله کورک یک بائنده
 بالور و سینه کورک اید
 دیر بونورنا سیم ایل یقین
 لوله کریمه اولور کرم روان
 اید به جانی منکین صابون
 پیچ و نایب دوشه حیرت ابدی
 غنطرنک اید کل خوشبو
 اوله بر غایبه غنیر
 جانی کورک اوله حیات
 جانی زانه سی زان اوله
 بوس نعله لوله شریف امکان

عارض

نول صا روت یقی فوجا ایچین
 دیشوش ایله رکت بستان
 ساجید سیمده دیشینه زور
 طوئوب اول ساجدی دروست
 اول اوزانسه اوز ایخی زمان
 اده اوزانست کی پرمصدر
 کسم تره ندر اول کس محمد
 ایچک بستانچه ایله سینه زصاف
 که فونه ایکی نورینج نازده
 یه اوزنقل کونکی و اوچلا
 اهل درون بو رکن اویانک
 چاک پیر ایچی بو سینه زصاف
 لذت بصر ح و بیان ایله مهم
 بریزه کله دوبرک کل تره
 زبرد امده اوور درود
 اولدیت قه فونلی کیم صالمه
 کوریکک الون اولون سولای
 جوزمه خا اول کسایش درگاه
 یوریه ناز ایله اول نور بصر
 صا لور کور کوره سین شیشه کی
 ناز و رفی ریل اول سیم اتمام

کوریکک الون اولون سولای
 جوزمه خا اول کسایش درگاه

کل امان کل دیشم ای نازده کلین
 اوجنه کیدم صبه رفی هم یاق
 که ایکی بانی سترانه جوهر
 دیشینی دیشم اسم کیم
 چاک اولور دامن صبر و سامان
 دل خونین چکری طر نصره
 ایکی چاک ابو خاتم دیم تره
 بیزه مرغی اکی حق الا یصاف
 سیدن رطبی محبت زه
 کورن ادم دیم ایوا ایوا
 هب کوبک بو سینه اوغرا کیم
 اتمام اشا غیبدر کیم لوی کاف
 طوطی غم چنل زانی سولیه هم
 غنی اول شکل دلا زایه دونه
 ش فکر شخ کل اتم درم
 بو سینه کیم اول کسای الکر
 اولور کیم دوشن ایت جاری
 اچیلور سید طلمسم استرا
 بانی شیم و دل وفاته بصر
 اولیه رفقا راید مر کیک دری
 اولی غایم سوی حاتم

سن کل ز صفا کیم اول شکل دار
 سول کل کیم اول شکل دار
 بریزه کله دوبرک کل تره

مره زبیر ایله اول چشم سوزن
 ضایک طوب ایکنه لر اول خر کاند
 خالی بن اکلدهم غیر در
 جایجا کر دن بلور اوزره
 ایمن مرغ دل نالانه
 سیر ایدن اده او غیر خالی
 زیر کیمو ص بنا کو بی بهان
 جبهه کشیده او رسته کا کلدر
 دو کیلوب کر دنه طوب طوب
 بو یالوب غیر و منک و غوده
 انسه آخر الماسی بنه
 ناب کیوی بهم پیوسته
 زبیر منکوستی اولان درانه
 کو به کر شفق لے جو هر در
 لب و قلین ایدوب شرم داد
 رشک کلنا در اول رنگین لب
 بر شمع دهنده کو نیا
 به او در حق یاقوت مکر
 بد کرده که الماسی بهان
 طه پیدر بقری او جو هر مکر
 بی نازک یاقوت بیداری

جانے لمر می مثل سوزن
 صابون جان او رسته سکا نور
 سوزن بنه اکانا بجر در
 ضایک فقل قوسه کا قور اوزره
 طره کر نه الی و ایم و دانه
 در و سودا دن او لور خالی
 صبح و شب پر صرشته بهان
 ضایک طمیش بارش سبیلدر
 یاسمنلکه مثل شبنم
 عطرت بهلر ایله الوص
 زلفی با بید زده امان می کند
 رسته موی میانه بنه
 دهنده رشک اول دانه
 کو به کو ندر کو رین آخر در
 خاتم لقی تراشده نه شک
 مبهه جاندرو او سبب غف
 مک ایلما زاید رک شرم و جفا
 بوسه لقی کی کلندر
 کر دن صافی ایدر بر لمان
 نیمه صقیقش بین اول غشوه کرک
 کرات صابونیم باری

قول

نصفه که اوله بر او دم
 سیمه کار این جواری جان
 صاحب نمیده افکنده ایدر
 هر بری بقه دیارک کلیدر
 هر بری سینه لطافت بقه
 گرمی جلوه نازنده در دم
 اوست قرقر نمیک زنانه
 بیلورم هر بریک لذتی
 سویم جمله زن ماه وستی
 اوست سینه علم دربان
 وقت وصله جفا ایتم کرد
 یکی با شون او حجت نه صفا
 ندر اول کلیدی جفا را
 بر دروازه او که کورب التوبه
 بر لوانه از اولی ریح بری
 قسری نقطه نمیک حین
 که او در جاده حسنه محراب
 اویس کور لوی نیم سوره بیور
 به باقیه نه از انکه ایدر
 کورنه مجنون نه با قسریور
 ایدر اول چشمیه کاره نگاه
 بنی

هر بری سینه
 لطافت بقه

گرمی جلوه

یکی با شون

که او در جاده

کیمه نیک کور مدینه محرم
 سولیب هر بری سینه
 بند ایدر ب طره سینه ایدر
 هر بری بر چنک بلبلدر
 جنبی و ناز و دلالت بقه
 بوشت در آبی مانده قوم
 پور تقال کی صغر سینه
 چله دم جمله سینه حسرتی
 بلکه کرمیت ایله هر قیسی
 بر نر او غلانه هزاران او غل
 سنی محرم صف ایتم کرد
 صاره سینه نه فست صفا
 وردر غنایه عال الفل
 غامق اس او بری کلون
 بار کور الیسه زور کاری
 غره کرطوغری کور کاه قین
 قیلد دند کاین بی ناب
 بوس ایدر کور کور بوسورده
 فاله کلیمه است رنک ایدر
 چشم ایدر دگر می یا هو
 کورنه سینه نیدر کیم نور سینه

بدایت لطافت بقه
 هم صفا

محصلیت برز او غلانه
 نبوی اوله بقدر اتق علم
 سلور یا غلانه سرت
 اولی کرک

کلون کل رکی

زور کار انورهای دبدرد
 دند کاین کور کور

بند یا غلانه
 محصلیت برز او غلانه
 نبوی اوله بقدر اتق علم
 سلور یا غلانه سرت
 اولی کرک

زربا بقعه اولوب اما ص
 غایت جاریه سی اوزره همانده
 ایندی جوق صوکتوروش هر دو
 دیکیم هر کجه اولماز می غروش
 حسن و اینله اور با بت حیا
 برقع ناز بنی اچدی کجه سزا
 اوله جانانه ایدن مویش جان
 انکر هووی حرم پرورد
 صاقور کند و بی ناخود
 خانه ص کجه نهاندر انکر
 حور عین اوله عیون غنی همیز
 نفس ارنده او طوطی و سکر
 بیت او طوطی کت اینته سی وار
 جامدن طشره ایدیکه نظری
 میل ایدر دضره طبع موزون
 هم حسن نده دخی دی قیامت
 ماده مقبول او یجی حیوانده
 شمس اینک اشرف کجه کردون
 کوبه له بر فزه کیمز جورا
 زهره در دضره بر ناز فلک
 نجه انکار اولور حسن زان

اغری بنی اچدی صوبو کجی زاده
 اوله رفیق سوی میا پاته روان
 وادی مدینه ارجای سحر
 ذوق انکاره اولنر مانوس
 زینب خلوقه اغوش وصال
 یوز کور علی ویرانه دلب
 دار دنیا ص بولور حور جهان
 صیدی بیلا نه مشکطره ور
 صان بریدیکه چار ادمدن
 جوهر نصیبت کاندیر انکر
 زهره القین کجه بر حرم نشین
 سوادیر کت نه شکر کلن
 بقی بلور کبی رسته سی وار
 کور نور رسته ص مانند بری
 خوش کور مشرب یکر مصون
 مازبان نو عیدر ایله وقت
 شرف اولماز می زن انک نده
 اوله بی رسته سی تانیسیلده
 فلکی خلف بکوشن اینته سزا
 بریم غلب ص نواساز فلک
 نوام مهر اینک اول غشوه زان

نسخه
نسخه

6

کوه بر کوه تو نیست دی
او ایضا صفت کوه
آنچه بکشد جلوه است بر او
هر دم آوردی شمع جان
نار کف او چه دن اول بدست
اینست تو برین صابون سود کدابر
دایم است دوست اولیسا و علما
کوه دلال ای دی سربازاری
صارت حال صاب کج باز

دشمن بادید بایدوب بر بادوی
پور عیون فانی بر دی
کوه بلوره جفر دی کو یا
بوی ریج جیل فانی
بویس ایردی او طه صمف
حاضر ایردی صبره قنطار
ذوق تحانی و قوف نی ایل
که دگش طوقش ایردی کاری
بوایدی اینست بوضه ارجاز

مدحیه بر دوو آغاز کردن محاوره

ارشد بواکی قضا هست
هر بری بکشد طمطم بویان
بوی کدیر ایردی بر مشربده
گاه آه او ایکی شمع غنبد
بیش برون بویست بر صبر
بیش و بدن ایردی افکار کن
فلو تو صبح ایمه مظهر بی
جلد بر نیکی دین عقلی
فردم دالری بی اول بر دال

بدست نکان کاند اندیش
بر غامه بر بی فاصه روان
بھی کیم بر بری بر مدبرده
جمع اولوب ایرادی لطف وید
اچدی بر روی حیات دن بر صبر
اولدی بر مشرب و اهل قن
قید بر جمع ایراده مسکری
طی ایردق شرم وادله نقلی
صن و بیج ایردی عقلی بیان

آغاز کردن زندگست بوصف زنان عشوه زنان

کجی بندر کج جلاله بره رق
کجی بندر کج جلاله بره رق

کجی بندر کج جلاله بره رق
کجی بندر کج جلاله بره رق

کجی بندر کج جلاله بره رق
کجی بندر کج جلاله بره رق
کجی بندر کج جلاله بره رق
کجی بندر کج جلاله بره رق

کجی بندر کج جلاله بره رق
کجی بندر کج جلاله بره رق
کجی بندر کج جلاله بره رق
کجی بندر کج جلاله بره رق

نسخه
نسخه

کورسے با شطردہ صبر برسی خوب
 کورکن چکن ایچون روز و لیل
 صورتی سیمقان و ککس
 بر باقی باندی پیادیم دیوا
 سوزید کاشانه کونست
 صالحه بی صلیم اولور دی کسل
 جالغوب رعنه کراشدی کس
 هر کونکی کوزله ماسل ایی
 دولته اردین ایورک استفا
 بریا لک یوز کوریدی ناکاه
 سرت نه چور دی سوزنی
 چاغین کورس نه چانی ویروب
 درنه رک نیزه ایله حویه ایله
 کاه میان باجه دامن پیمان
 چون طباچی آه ایبرکه اقول
 کورس بر اگر کی طور رناره
 بیل ویرن نیجه چورک دیواره
 کچر رفاهه صاوله مرهان
 ربی صاوصه بایستدن رضا
 کاجیم کونکو جوسپی دیه رک
 طول شوب یقنی پس دیواری

باش اوردی آله که اول شکوب
 دیک لونده یانم یوز دی فی الحال
 کیرس دریا نه کومش باغنی و ش
 دل بر جوبنی اولوب کجربانه
 جالغوب حله عجمه ایست
 دصنی حصه کبریز لقا
 جانی در زدی ایوب اهلین
 کونکن رسته دخی قایل ایی
 طور موب ایو ایی ارمینا
 یان روی ایو ایی ناله واه
 چو خلک بر لره سور می یوزنی
 بیلنه بر یقان ط فی ویروب
 سرتکون ایبردی صر نه ایله
 کاه مسقر غرق بر انب
 روج پاکه بولا ایبردی صول
 قاله مروت نیزه طبل قلدی پان
 طباقی اور صله بولور دی جاره
 بنا عنده یافردی خوبان
 غیرتک اردنه اولور دی بیا
 کیر لوجه ارد شو دنر استیبه رک
 ارشدی جارجیه ازاسرک

محکم استقامت

کورس باقی دیواری

کورس باقی دیواری
 کورس باقی دیواری

کورس باقی دیواری
 کورس باقی دیواری

کورس
 کورس باقی دیواری
 کورس باقی دیواری

بر دینا نده که طبع ملکیت که
ستون و درخت و بار و بوم و کلبه
نایل و بخت و روم ای دی بهم
طوش و آب و بار و دین و رکت
کلیه قبول و طوریست ای
بر طبع و ادی اولیست ای جوان
کجی فار دین با ندر ای کیدی
اسب نازی ایله اول کینه کوز
طاش یا زون طوب اولور ای خوش
بو هوای مرد ای دی پرواز
ناره لور دین ایست ای غلغ
کوزنه بر ناز و بی غیره همدم
کایچی قوم قبول مست اولچی
دی دی بی نه لاس حلقه بید
چقورنده بونه حق مسلم ای دی
یا واید و آب ایست ای همکام
اولور ای هم ادرینه ده کرم الفت
سورینور دی وار بجی صفا
چو غنچه بختی نور تمیز
بر اوغلانیه ایست دین کس
هفت کس کوزنه ایست بر است

دیکه صوبه او نور کن فارغ
باب ملکیت ای دی جوی لای
یا نه یا نه قمره قوم ای دی هم
اوصه بوناره بیا که دین رکت
بیضه سرخ طوقه برکت
در دین اندن اراد دی در مان
ملک دین او غلغ افه صای
طوش ن اوغلانیه ای دی نیک
دو سنور دی نیمه خواب
صاکی طوب بخت ای دی اول کیدی
کینه بوناره اولور دی محبت
ارایر صبر غور دی ملقم
بولاسوند جاموره بخت
شیری برده می بخت دین
کلنج سنه سی بخت مسلم ای دی
نیز او نو ناز دی جقور صافی
ایک اوغلانیه دوق حلقه
نیز دلاک سفید اندام
چقور بختیه غیا ایست
دی دی اولور شو کومر دین
نازه سن بولاسه اور غایر ایست

چن سخی ایدی مانده سنک
 منقصی جهرم ایدی سنک
 بدی دوشکن ایدی سخی هوا
 صاج صفا فارم فارش سنک
 قالموب زین غن اسانی
 طار طافان صار سیدی دشار
 بنسکه یاد می یا علی ایدی
 بلقی صانی یا قدومه بمکات
 کیرلی پاشی کورن اولن ناکانه
 دهور کورده جور سوت قوشیدی
 کاه ایدی بول بول سنک
 چوق اولو چوق وار ایدی مانده
 صوفولوب ملطه صیبانه
 یا یا مانده کور سوت چامشیدی
 قدوم جمع اولسه کورو اطفال
 چوق اولو ادا غم غمک بشه سب
 قندلی بر قور می بدوب سید
 قور کله قور یار غم دیر ایدی
 نه کور او چوب دام ایدی
 یا ویر یار غم دیر کت شو مانده
 دوقون ایدی کور سور

صانک اولمش جهان مانده سنک
 غنی بر قور می سخی سنک
 بر نچم ایدی سخی کویا
 باقی سوت سخی طر غیب
 اسکی بوشکی ایدی هر اویا
 کیدکی اسکی قورده صاری
 قوش غی کوکته دلا یا علی
 قیتی صاعده ایدی هر دی همان
 دیردی کور یا سبی نه خود علامه
 با سنی هر دیکه صوفیدی
 صاری کار بر ص کر ایدی کاه
 حاجی یا کور می جز دانه
 اولون ایدی سخی نجه او غل
 چوق او غل قورن ایدی غل
 بو طبعی ایدی ایدی در حال
 بودله یار کجه اندیشه سب
 نجه مقصومی ایدی دی غل
 سوت کور سوت طوبه طوبه ایدی
 نقله یار قور کله دام ایدی
 قور سوت یا غم دیر چوق لانه
 سنت او غل طری یار دیکه همان

سالی

بودستانه

شخص منقسمه دخی رسوای جهان
 کو بجی یک نیکه می درویشی ای
 نیکه درویشی دیکل صاحب پوست
 دیرد یکم دشته زنی و باون
 سکه نایب ایچون ایتم دی نظر
 کجه باقر دی بنات نیت
 مادر دنده ایدوب استکراه
 کورس بر نازده قدان خو برو
 ست پدی یه کرای یسندی نظر
 صرف خصیله محض ایدوب
 علم کوه دخی اولدی مقول
 تو قوالر ایچون اواره ایدی
 نیک هر برده کج دی سخی
 بر زمان اولمندی ش مسوایه
 جوق قوی طهری ایدوب است
 نجه بر حصه قایلندی
 صکره ادبارله بهمال و ضالی
 حاصلی کورم دی بوقیق طریق
 محرمه خالنده رطوبت بوغدی
 کدی قایلست چقوب الدن باره
 ایچی بولس کسه نیک اغوی نور

اوده بوندن کیر و طالار دی بهان
 حلقه یه کیرمه یوکک ایسی ایدی
 سر طریق اولمش اولو چو دوش
 زن ایچون دن و هو اندن اهن
 بر بوندن دخی ایلمدی حد
 جیش زهره یه دیردی رسته
 قاری قوری دیو ایتم دی نگاه
 دیردی و بر مرمی عجب فضا لو
 ارد اون لطفن او قوردی زیر
 صرف غم له نص فکر ایدوب
 بیه جک قریبه فاعیل مقول
 بویه بر قوه غم سیماره ایدی
 شهرت ذاتی قار قی سخی
 نزه سین حلقه دن آیددی کدر
 ارده نیتدی بوقیق لخواه
 یقی جوق دیمه رقه قایلندی
 اولدی بهما قوراه اقبال
 سنگست ایدی چکوددی طاریق
 نوگر وک بعضی اما چو غیبی
 کیمیاچی سیمی یوری قار
 با غلبه می نه قیالی بوزد

چو بیره فرجه بولوب کیرندی
 قصه براردی جان کاهن بلان
 المومنه او بانه رقی او بانه
 باغروب حقه لعل خانه
 دوشنبه بوب سقره عین و طریقه
 اولدده چایله جی منانه
 دختر زنده ایدوب دین و حار
 بوز بکرمی صور و شکلی تمام
 بنجه رنق لری قیق بکیرندی
 دیردی غنچه غنچه غنچه
 جله دن کرجه ربو و اعلا و
 کوز ایدوب نقه بنجه نه
 صکره غنچه بی قالیق آف
 بر بویج جهره لی قنور اولدی
 مرغ خیرت بارنه او شمندی
 انا لری ایدی اکا جوق خادو
 بنجه قاره بچه لی سکاره
 او قوشون نامه جوق خادو
 دوشنبه بنده بنجه ازاده
 حال زنده و سب فضت انار

صور بکیر باصفه و بکیرندی
 صوفیه عفریه بکیردی پنا
 خیرت ایدوب طاشه اورب بکیر
 قالیق یا سید براردی نانه
 جگه ایدوب بده بیت الضی
 مره سن ایدوب کیرندی
 سودکی میوه ایدی روی بخار
 جعفر و فقه و جی بکیرندی
 غلبه فقه و جی بکیرندی
 طبر بر اولد ص شایان قبول
 اده انا بولور بکیر نادر
 شمشیرده اولان منظره
 چقه جوق کوز لری ایدوبی نا
 بالیغ سوزی صفور اولدی
 میلی قوش قالدیده دو کیردی
 آخرت او غلی ایدی المره بوز
 ایل و ص بکیر سجاره
 او کیرب خرب ف داوران
 اکر اولمیر ایدی قشاده
 بوا ایدی ارسته بخرد هر بار

وصف غریب زده بچاره

شخص

ایر سویت و سیم و سیم و سیم
 ویرایدی میل لغو جله هان
 به جلوت جفته فاین قید کورن
 به اولدیم فره کورن قوجاشی
 صفه قزاجلی بر غنوه زنی
 بقاسیه و یکیلوب تنها ده
 سیر ایدوب باشده که قزاجی
 زنه جفته اولونده چنکی
 دوکونه درنگه خالدر سیدی
 یکیلوب بورنار ایدی بورنار
 ارمنی قزاجیه چاکم سیدی
 ایر جلوت اولدیم کورن دور
 ایدی چوق بولیه خطایه اما
 ایدوب اینان فای دیسیر
 یعنی اول خانه خراب دوران
 نه کرا ایشیدی اولدوسه کوره
 نیجه قایلر دوکوب اول برامو
 صربه قیج بروخ ایشیدی
 قوبسه قزاق سیم برینده دوکوش
 چاکم سیدی قزاق سیدی
 اسدی چوق کوره چاکم سیدی

نازینلر چمن سیم سیم
 صدمن ایدره رک از ویل و جان
 بر خایم ایدیه سیم سیم
 ویرایدی بری کل سیم سیم
 کورن صق صق باغوب اول کورن
 صق اولور ایدی اما ده
 بوس ایدری ایدوب باغی
 بورکی اوینار اوچار دی زنی
 باغی چوق بره طالع سیدی
 باغی صق اوله نصاری کورن
 طالع قیاجی ایشیدی
 برطسم وارد بو ایدری صق
 دیکدی نوبه خطایه اصلا
 چقر دی ایش ایدوب چاکم
 ایدی چوق بیت چاکم ویر
 صاکم سیدی چاکم سیم کوره
 باندی قایلر دوکوب چوق چوق
 قایلر قزاقه خورج ایشیدی
 صق سیم ایدری بور سیم
 قید قوبده دو سیم سیم
 طول سور دی کرای حانون ایشیدی

سپه سالارده فارسو کوبا
نده کسوسنی صارفته زانان
سوز انوب باقرینه وارزادی
جزمینه غدر ایدیه رک صبح و سنا
بنانه تور کشیدی بشقه زمین
کاهه با در کمال باب حاتم
زنه چنبره قویسته کوبا
سوی زر کرده کور و سوانه
دردی انور طاقان و دلداره
نقش انوردی با قوب اورکنه
دلی صار قوب صاین ان اوچو
سوی خفا دن ایدیکه کدر
اجلوب اغری من بل باقوس
صبح ایدوب کینه رفیق رالی
چک بر سخته کوه سوان
خبر نولوص جکودی حرکت
طولو دیز کن کزوب شامین
قوجدر سمن ایدردی دوران
جبهه ابر بلجون مطلوبه
تره اطرافنی جولان ایدر
بنی فامق کسدر سو قیدن

قوتی قیل اوچوش کف
بو صصار قیده یوز ایدردی جهان
رحمی وارزدی یوز ایدردی
صانیک اولمشیدی ابو غدرین
نیر سرنایه سی بیک در لوپین
کیل صارزدی صانین اول کلام
پر کسوب ویشیدی اوزر کف
پونه زده ایشیدی جانی
التونه بایره حق جانب رده
سمت با علقه زن دکنه
صولا انوب اغری اولوردی کور
قنه لی بر طوغد قیف نظر
ترکی سونه ایدردی حوس
طولا انوب ایدردی دور الای
اوکن انوردی واروب بونکانه
طوغردی صانین اول کف
طول سوزدی قوتی رفیقین
صان نکر کف ایدی اول نکر کف
صبری فالمازدی واروب ابویه
جانی جانانه قربان ایدر
سود چنبره یان ایدردی مسکن

ابر نویب

یعنی طوالت یافته چو بانه اولوردی
برصفا قفسی مصلح زندگینده ایا بول کسری

زودانه

خانه بدوش اوی دهنده دیکدی

رانه چو که اولوردی چو بانه
پیر و اولمشیدی بر صفا
فرز توکت طایبی برادر دی بایسن
کجه تو صولوسه ایدیه همان
پید کی جمله فادیس بودی ایدی
فوکسود بوارنه ماسده ناک
حرم جاره اولوردی نیکون
اولدی بر خانه بدوش بیکار
عورت اچون نه باره باره
اولدی اصرار دل بر دجور
اچمه سیر ایددی سیرانی
الدا ایددی نیجه مفلس تره بی
کوشه و خجری چالاردی کو
رانه قول با شمسیت فر کوشی
قیه بلوب باشک ایددی رفته
جناال ایددی اولملی صارینی
سوله فرکی اعراب بوزه دن
کوشه با شمسیت بقیه بوزه دن
چقر روی خوشن بچانه
مهره ل کوزرا چو ناکشینی
صانکه بوز ناکش ایدی زور اوره

بلکه ماسده
رایحه لاده اول بی و
چالکاه ایشیدی بر طایسن
چند دی قابو صه کو بوز اوره
برضا فیده بولمشیدی کیدی
تو لکرمشیدی اوشین
تجه بر صه یار یقین نهان
کار خانه کزه رکت اول کاه
کوه اولمشیدی ز کورت زینار
که ضرورنه جلوت در دجور
نقد وقت ایدی کیمه دیوانه
لو بوجاهه کیردی و بزه سی
زیب و ز بوزنه اولوب ملیک
صانکه اکثره کلینک چجه چکی
چکه سر وی جفا روت دکنه
اولسه با شمسیت دخی طاس یارینی
صانکوت فاشنی کورین سوره
اورادوت بویسی کردن بیره دن
با غنوبده سوز بوزدی باره
کوز ناکش سره سی بکشت شقین
ساید زور ایدی بوزنی نکر

ضمیمه

Lat: 20 - III - 1980

Abdullah Östernis

شوق انکیزه و سببی افندی

نقل ایدر ز بر سکن اری جهان
دیر کبر و ایدر ایکی شخص بخور
بر سببی سوره لی زبانه ایدی
ایک سببی بری بر دیر رسوا
نور بری ما بر ایدی کارنده
ایکی مصرع ایدی کو با کیدیلر
چند کجی بر لره اول ایکی کیدی

وصف زبانه اواره

ایله زبانه ایدر قرچا کک
ماجر ایسی جو غیدی دنا ده
بولیدن کلک سیدی مادر و آب
قور با جفن ایدر و آب اندیشه
شاد و روانه صوفین بولم سیدی
اق دکر صورته اولسه روان
بو صوکه اولم سیدی یکتیه
صبره مضاج فرخ و مسمه همان
کورتی ایدر بره و یکس ناکاه
کورتی بر دخترا غار کیم دین

نصف ناکاه

شوق انکیزه و سببی افندی

بلکه

نصف ناکاه

Sarkengiz (Simbulade Veli bi)
(Cayrimattu medkari)

منقذ جلوب آدم پنج کسب لایق اینک
برابر اوله یی کیم عالمده جهیده اینت

A
2496

416
1970

YAŞAR ALPARSLAN – SERDAR YAKAR’IN EDITÖRLÜĞÜNDE ÇIKAN YAYINLARIMIZ

MARAŞ TARİHİ SERİSİ:

1. Dulkadir Beyliği Araştırmaları I (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
2. Dulkadir Beyliği Araştırmaları II (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
3. İstiklâl Savaşında Maraş (2008) / *Yaşar ALPARSLAN – Serdar YAKAR*
4. Maraş Tarihi ve Coğrafyası (2008) / *Besim ATALAY*
5. Maraş Yollarında (2008) / *Hasan Reşit TANKUT*
6. Aşiretlerin İskanları (2008) / *Bekir Sami BAYAZIT*
7. Maraş Emîrleri (2008) / *Editörler: İlyas GÖKHAN / Selim KAYA*
8. Maraş’ta Misyoner Faâliyetleri ve Misyoner Okulları (2008) / *Mustafa ÇABUK*
9. Zeytun ve Çevresindeki Ermeni İsyanları (2008) / *A. Latif DİNÇASLAN*
10. İlkçağdan Dulkadirililere Kadar Maraş (2008) / *Yrd. Doç. Dr. İlyas GÖKHAN, Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA*
11. Dulkadir Eyâletinin Kuruluşu ve Gelişmesi (2009) / *Dr. İsmail ALTINÖZ*
12. İlâveli Esmârü’t-tevârîh Maa Zeyl (2009) / *Mehmed Şemî Efendi, Hazırlayan: Dr. Mehmet KARATAŞ*
13. 100. Yılında 1909 Maraş’ta Ermeni Olayları (2009) / *Yrd. Doç. Dr. Nejla GÜNAY*
14. Seyâhatnâme, Şehir Târihi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*

15. Maraş'ta Saçaklızâdeler ve Eski Maraş Âlimleri (2009) / *Osman SANDALOĞLU, Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
16. Yakın Çağda Kahramanmaraş (2009) / *Prof. Dr. Ahmet EYİCİL*
17. Eshab-ı Kehf Vukûu Şuyûu (2010) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
18. Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükûmeti (2011) / *Arifî Paşa, Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*

MARAŞ KÜLTÜR VE EDEBİYATI SERİSİ:

1. Âşık Durdu Mehmet Yoksul (Âşık Mahfuzî) Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
2. Âşık Mustafa Zülkadiroğlu Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
3. Muhammet Kâmil Ağdaş (Bahçeci Hoca) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
4. Maraş Merkez Ağzı (2008) / *Mine KILIÇ*
5. Mevlid / *Mar'aşî Kurâ-zâde Nâdiri* (2009) / *Hazırlayan Gülcan Tanıdır ALICI*
6. Maraş'ta Divanından Parça Kalmış Halk Şairleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
7. Türk Edebiyatında Maraşlılar (2009) / *Yaşar ALPARSLAN, Yard. Doç. Dr. Lütî ALICI, Serdar YAKAR*
8. Maraş Bibliyografyası (2009) / *Cavit POLAT*
9. Büyük Hiciv Şâiri Âşık Mısdılı (Mustafa Hartlap'ın) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
10. Maraş Ağzı Koroğlu (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
11. Maraş Merkez Ağzı Kelimeler Deyimler (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
12. Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şairlerine Âit Şiirler (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*

13. Tertîbü'l-Ulûm (2009) / *Saçaklızâde (Eş-Şeyh Muhammed B. Ebî Bekr El Mer'aşî) - Çeviri: Doç. Dr. Zekeriya PAK - Yrd. Doç. Dr. M. Akif ÖZDOĞAN*
14. Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütî ALICI*
15. Kahramanmaraş'ta Çocuk Oyunları (2010) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
16. Halîli-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütî ALICI*
17. Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi (2010) / *Kemalettin KOÇ*
18. Eski Maraş'ta Örf'ler, Âdet'ler ve İctimâî Hayat (2010) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN - Hacı Ali ÖZTURAN*
19. Mîzânüşşerât ve Bürhânüttarîkat (2010) / *Muhammet Hilmi Efendi, Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
20. Lutfiyye-i Vehbî (2011) / *Sünbülzâde Vehbî, Hazırlayan: Gülcan Tanıdır ALICI*
21. Nazmü'l-Fünûn (2011) / *Yemli hazâde Mustafa Kâmil, Çeviri: Doç. Dr. M. Akif ÖZDOĞAN – Uzm. Ahmet TEMİZKAN – Abdullah DİNÇ*
22. Nasihatnâme-i Vehbî (2011) / *Sünbülzâde Vehbî, Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütî ALICI*
23. Eski Maraş'ta Alim Çıkarmış Aileler (2011) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
24. Dîvân (2011) / *Sünbülzâde Vehbî, Hazırlayan: Ahmet YENİKALE*

KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİNCE YAYINLANAN ESERİMİZ

1. Maraş Meşhurları (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*